

WIADOMOŚCI NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO

TREŚĆ:

Sytuacja ekonomiczna Polski w lipcu 1949 r. str. 457	Struktura obiegu pieniężnego i jej znaczenie— Mieczysław Kucharski str. 494
Ważniejsze pozycje bilansowe zagranicznych banków biletowych „ 483	Przesłanki reorganizacji Ministerstwa Skarbu — Zbigniew Pirożyński „ 498
Z bieżących zagadnień gospodarczych: Akredytywa jako instrument zapłaty w obrocie międzynarodowym — Jan Raue. „ 484	Istota i struktura planu finansowego obrotów z zagranicą — Mgr Alfred Siebenichen „ 503
Dział artykułowy: Zagadnienie normowania środków obrotowych — Mgr Tadeusz Choliński „ 486	Ogłoszenia „ 510

SYTUACJA EKONOMICZNA POLSKI W LIPCU 1949 r.

(Na podstawie informacji Wydziału Ekonomicznego i sprawozdań oddziałów)

Wstęp. Miesiąc sprawozdawczy charakteryzuje ogólne wzmożenie wysiłków produkcyjnych we wszystkich dziedzinach gospodarstwa narodowego — przemysle i rolnictwie, obrotów handlowych, komunikacji i łączności — zarówno w kierunku przedterminowej realizacji zadań planu trzyletniego, jak i w celu sprostania sezonowemu natężeniu prac w rolnictwie (żniwa), przemyśle budowlanym (Trasa W — Z) oraz komunikacji kolejowej (akcja wczasów).

Zadania wytwórcze przemysłu państwowego wykonane zostały w lipcu na ogół pomyślnie, przy czym w szeregu podstawowych gałęziach, jak hutnictwo, przemysł metalowy i inne, wykonanie norm planu trzyletniego zbliżyło się ku końcowi.

Osiągnięcia przemysłów przetwórczych w zakresie wytwórczości artykułów konsumpcyjnych zachowały nadal przodującą pozycję produkcji ogólnej, stwarzając korzystną równowagę w dziedzinie podaży rynkowej artykułów spożycia w stosunku do towarów przemysłowych.

Zmienna pogoda deszczowa w okresie sprawozdawczym wpłynęła na opóźnienie zbiorów zboża, pomimo to jednak ogólny przebieg żniw był pomyślny tak, że już w pierwszych dniach sierpnia zbiory zbóż ozimych i rzepaku zostały całkowicie zakończone, a pierwsze omłoty wskazują na wzrost zbiorów przekraczający rekordowe plony 1948 r.

Równolegle do prac żniwnych, rozpoczęto siewy poplonów oraz przygotowania siewów

jesiennych od strony organizacyjnej, finansowej i materiałowej, przy czym ilość przyznanych kredytów, kwalifikowanego materiału siewnego i rozprowadzonych nawozów sztucznych, będzie znacznie wyższa niż w roku gospodarczym 1948/49.

Na odcinku obrotów portowych mamy do zanotowania wzrost przeładunków w stosunku do ubiegłego miesiąca, przy czym obroty ogólne wszystkich portów osiągnęły 112% poziomu analogicznego okresu styczeń — lipiec 1948 r.

Przewozy kolei normalnotorowych osiągnęły w przewozie towarowym 108%, w osobowym 105% wykonania planu, a odpowiednie wyniki Państwowej Komunikacji Samochodowej w lipcu osiągnęły 147% (towary) i 109% (osoby) realizacji planu przewozowego.

Niesłabnący ruch inwestycyjny w dziedzinie budowlanych robót przemysłowych, komunikacyjnych i mieszkaniowych powodował znaczne ożywienie produkcji materiałowej, a jednocześnie duże ożywienie na rynku pracy, w szczególności wobec zbieżności zapotrzebowania na siły robocze w rolnictwie.

Znaczna podaż produktów roślinnych oraz pomyślne zbiory zbóż i owoców znalazły wyraz w ogólnej niższej cenie utrzymania, stwarzając pomyślną sytuację na odcinku wzrostu siły nabywczej świata pracy.

1. Przemysł węglowy wykonał w lipcu 1949 r. miesięczny plan produkcji węgla ka-

miennego w 97% osiągając produkcję 6.044 tys. t wobec 5.748 tys. t w czerwcu. W dziedzinie wydobywania i produkcji innych asortymentów, plan produkcji został przekroczony.

Tabela 1

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu węglowego (w tys. ton)

Treść	czerwiec 1949 r.	lipiec 1949 r.	% wykon. planu w lipcu 1949 r.
Węgiel kamienny	5.748	6.044	97
„ brunatny	326	357	104
Brykiety z węgla kamiennego	51	59	103
Koks	292	311	105

Wzrost wydobywania węgla kamiennego w lipcu w porównaniu z poprzednim miesiącem wyniósł 296.207 t, co oznacza poprawę sytuacji w kopalnictwie węglowym o 0,4%. Trzy zjednoczenia: Rybnickie, Dąbrowskie i Jaworznicko-Mikołowskie przekroczyły w lipcu plan produkcji miesięcznej.

Tabela 2

Wydobycie węgla kamiennego w lipcu 1949 r. według zjednoczeń (w tys. ton)

Zjednoczenie	czerwiec 1949 r.	lipiec 1949 r.	% wykonania planu w lipcu 1949 r.
Rybnickie	580	626	107,4
Dąbrowskie	703	746	102,1
Jaworz. - Mikołowskie	539	601	100,6
Rudzkie	730	775	99,8
Gliwickie	647	698	99,3
Bytomskie	558	588	96,4
Chorzowskie	587	611	91,9
Zabrskie	548	549	91,2
Katowickie	597	598	90,9
Dolnośląskie	258	252	78,9
Razem	5.747	6.044	96,8

Przeciętna wydajność na robotniko-dniówkę w lipcu osiągnęła 1.234 kg. Milionowe oszczędności roczne uzyskano w Centrali Zbytu Produktów Przemysłu Węglowego przez zainstalowanie i udoskonalenie pracy taśmowców przeładunkowych węgla z nadbrzeża na statki oraz usprawnienie pracy trymerów, czyli robotników zajmujących się odpowiednim układaniem węgla w lukach statków.

2. Przemysł energetyczny w lipcu br. wykonał plan produkcji energii elektrycznej

w 109,4% osiągając 370.509 tys. kWh wobec zaplanowanych 338.720 tys. kWh.

Elektrownie ciepłe wykonały plan w 103%, a wodne w 204%. Dwukrotne przekroczenie planu przez elektrownie wodne tłumaczy się dużą ilością opadów atmosferycznych i wysokim stanem wód w zbiornikach zasilających wytwórnie.

Tabela 3

Produkcja energii elektrycznej.

Rok i miesiąc	Planowano	Wykonano	% wykonania planu
	w MWh		
1949 r.			
czerwiec. . .	343.634	357.070	104
w tym:			
elektr. ciepłne	313.535	317.382	101
„ wodne	30.099	39.688	132
lipiec	338.720	370.509	109
w tym:			
elektr. ciepłne	316.644	325.354	103
„ wodne	22.076	45.153	204

W ramach rozbudowy urządzeń energetycznych w Polsce, na Pomorzu trwają intensywne prace przy budowie linii elektrycznych wysokiego napięcia. W związku z tym dotychczas deficytowy okręg energetyczny Pomorza będzie zasilany nadwyżkami okręgu nadmorskiego.

3. Przemysł naftowy w lipcu 1949 r. osiągnął powyższe wyniki wykonując plan w poszczególnych dziedzinach produkcyjnych, w granicach od 101 – 143%.

Plan wydobywania ropy wykonano w 101%, a gazo-
liny surowej w 120%, jeśli zaś chodzi o przetwory rafineryjne, to przekroczenie planu miesięcznego dla benzyny wyniosło 43%, olejów gazowych 16%, olejów smarowych 35% i dla parafiny 12%.

Wyniki produkcji w czerwcu br. były skromniejsze: przy wydobywaniu ropy osiągnięto 104% planu, a w zakresie gazo-
liny surowej 113%.

Wartość produkcji przemysłu naftowego w lipcu br. wyniosła 14,0 mil. zł (w czerwcu 12,6 mil.) według cen z 1937 r.; wiercenia poszukiwawcze wykonano w wysokości 106% planu (w czerwcu 121% planu).

Kopalnictwo naftowe wykonało przedterminowo trzyletni plan wierceń już w dniu 4 lipca 1949 r., co należy uważać za sukces produkcyjny. Obecnie rozpracowywany jest plan sześćioletni gazo-
wnictwa naftowego. Przemysł ten będzie posiadał jednolite kierownictwo w zakresie produkcji gazu i jego transportu.

4. Przemysł hutniczy wykonał w lipcu ogólny plan produkcji z nadwyżką. Procent wykonania planu ważniejszych artykułów w porównaniu do poprzedniego miesiąca przedstawia się następująco:

Tabela 4

Nazwa artykułu	% wykonania planu	
	w czerwcu 1949 r.	w lipcu 1949 r.
Koks	110,3	103,9
Surówka	101,9	99,0
Wyroby walcowane (ze szwami i bez szwu)	119,2	98,8
Stal surowa	116,2	100,0
Wyroby kute i prasowane	93,9	103,2

W okresie sprawozdawczym w przemyśle hutniczym utworzono nowe przedsiębiorstwo pod nazwą »Nowa Huta« w Krakowie — podległe CZPH. Ponadto z dniem 1 lipca przeszły pod nadzór CZPH Sosnowieckie Odlewnie Staliwa, wchodzące dotychczas w skład Zjednoczenia Przemysłu Odlewniczego podległego Centralnemu Zarządowi Przemysłu Metalowego.

W związku z rozwojem przemysłu hutniczego zanotować należy w miesiącu sprawozdawczym dość znaczny przyrost pracowników. Przyjęto ogółem 4.715 pracowników (w tym 3.766 pracowników fizycznych), zwolniono zaś w tym samym okresie 1.571 osobę, osiągając na dzień 31 lipca stan 97.563 pracowników. O ile chodzi o liczbę pracowników biorących udział we współzawodnictwie, to wykazuje ona, w porównaniu do ubiegłego miesiąca, dalszy wzrost wyrażający się — mimo ilościowego przyrostu pracowników — w stosunku procentowym do ogółu zatrudnionych wskaźnikiem 87,5% w grupie pracowników fizycznych, a 62,3% w grupie pracowników umysłowych.

Na odcinku wykonania planu oszczędnościowego zanotować należy dalsze pozytywne wyniki, które cyfrowo będzie można dokładnie ustalić w terminie późniejszym po opracowaniu całego materiału nadsyłanego przez poszczególne zakłady Pracy CZPH.

Zjednoczone Zakłady Metali Nieżelaznych wykonały plan wytwórczy w lipcu br. jak następuje: w dziale górniczo-hutniczym w 106,7%, zaś w zakładach walcowno-rafinacyjnych osiągnięto 98,9% planu.

Liczba pracowników w ZZMN powiększyła się w lipcu br. o 358 pracowników, osiągając ogółem stan 22.717 osób.

W porównaniu do miesiąca poprzedniego zaznaczył się dalszy wzrost współzawodnictwa, wynoszący przy pracownikach fizycznych 74,2% (w czerwcu — 68,8%), a przy pracownikach umysłowych 70,5% (w czerwcu — 63,8%) ogółu zatrudnionych.

5. Przemysł metalowy. Produkcja przemysłu metalowego w lipcu br. kształtowała się następująco:

Tabela 5

Produkcja globalna podstawowych artykułów państwowego przemysłu metalowego

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Lipiec 1949 r.	% wykonania planu	Wykonano od początku roku	% wykonania planu roczn.
1. Obrabiarki do metali ogółem	ton	481	92	4.727	52
2. Obrabiarki do drzewa ogółem	„	21	111	126	62
3. Maszyny rolnicze i młyńskie ogółem	„	2.920	103	22.098	62
4. Silniki ogółem	„	26	90	311	63
5. Maszyny włókiennicze ogółem	„	386	105	3.028	56

Miesięczny plan produkcji w lipcu br. został na ogół wykonany, względnie nawet przekroczony. Niewykonanie planu w asortymencie obrabiarek i maszyn wirujących było spowodowane przejściowymi trudnościami technicznymi. Najpomyślniej kształtowała się produkcja maszyn rolniczych, których wyprodukowano 26.571, przekraczając plan o 115,6%. Należy specjalnie podkreślić osiągnięcia w wykonaniu planu produkcji żniwiarek w 278,1%, przed wojną w Polsce zupełnie nieprodukowanych, a tak ważnych w kraju rolniczym. Żniwiarki te zdają bardzo dobrze egzamin w najcięższych warunkach terenowych, przewyższając trwałością i sprawnością podobne maszyny zagraniczne.

Rozwijający się przemysł maszyn ciężkich o podstawowym znaczeniu dla kraju i jego rozbudowy gospodarczej, wykonał w okresie sprawozdawczym m. in. 7 dźwigów portowych 7-o tonowych, 16 pras mimośrodowych, 21 kotłów parowozowych, 2 pompy okrętowe, 1.280 pomp Knautha i liczne aparaty dla przemysłu chemicznego.

Poza produkcją artykułów o charakterze produkcyjnym pomyślnie rozwijała się wytwór-

czość artykułów konsumcyjnych. Ostatnio przemysł metalowy rzucił na rynek za pośrednictwem swej Centrali Handlowej m. in. nowy typ garnków żeliwnych, wprowadzając na rynek nowy model pieca stałopalnego koksowego do ogrzewania większych pomieszczeń.

6. Przemysł elektrotechniczny wykonał plan produkcji w okresie sprawozdawczym w 117%, przy czym w poszczególnych branżach osiągnięto następujące wyniki:

Branża	jednostka	ilość	% wykonania planu
maszynowa	ton	714	109
aparatura	„	598	113
kabl. chem.	„	3.899	119
telekom.	„	178	113
Ogółem		5.349	117

Wytwórczość przemysłu elektrotechnicznego kształtowała się w lipcu nader pomyślnie, przy czym wszystkie branże plan znacznie przekroczyły, tak że w niektórych gałęziach osiągnięto znaczne nadwyżki produkcyjne. Wyniki te uzyskano przede wszystkim dzięki rozwijającemu się ciągle współzawodnictwu pracy, którym objętych było 55% pracowników fizycznych i umysłowych.

Na specjalne podkreślenie zasługują osiągnięcia w dziedzinie wytwórczości żarówek oświetleniowych, których wyprodukowano o 50% więcej niż w lipcu ub. roku, przy czym równocześnie polepszyła się także i ich jakość. Pozwoliło to na pełne pokrycie zapotrzebowania krajowego, tak że nie zachodzi potrzeba importu żarówek.

W najważniejszych asortymentach wykonano ilościowy plan produkcji następująco:

Tabela 6 **Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu elektrotechnicznego**
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Ilościowo		% wykonania planu w lipcu 1949 r.	Wykonano od początku 1949 r.	% wykonania planu roczn. w I-półroczu 1949 r.
		Czerwiec 1949 r.	Lipiec 1949 r.			
Maszyny wirujące		—	—	108	—	69
Liczniki i zegary elektryczne . . .	szt.	17.398	17.257	101	115.335	61
Baterie i ogniwa	ton	37	86	126	.	.
Żarówki oświetleniowe	1000 szt.	2.100	1.016	99	14.213	60
Aparaty telefoniczne	szt.	9.100	1.400	40	34.967	46
Odbiorniki	„	5.093	2.860	143	32.064	37

7. Przemysł chemiczny osiągnął w okresie sprawozdawczym bardzo dobre wyniki w wykonaniu planu produkcyjnego, przekra-

czając go prawie we wszystkich pozycjach. Obrazuje to tabela 7 obejmująca produkcję niektórych artykułów.

Tabela 7

Produkcja niektórych artykułów Centralnego Zarządu Przemysłu Chemicznego
(w tonach)

Wyszczególnienie	Ilość wykonana		% wykonania planu w lipcu 1949 r.
	czerwiec 1949 r.	lipiec 1949 r.	
Kwas solny w przeliczeniu na 100%-wy.	589	595	107
Soda surowa	19.249	17.680	94
Karbid	12.214	12.837	105
Azotniak	13.201	14.163	111
Superfosfat	35.348	33.776	105
Smola surowa	2.279	2.348	110

Osiągnięcia te jeszcze bardziej zyskują na znaczeniu w porównaniu z wynikami zeszłorocznymi; prawie we wszystkich pozycjach nastąpił wzrost produkcji, co najlepiej odzwierciedla dynamikę rozwojową tego przemysłu. Przykładowo przytoczymy, iż produkcja smoły surowej wzrosła w porównaniu z lipcem ub. r. o 90%, salicylanu i opon rowerowych o 100%, koks o 60%, sulfamidów o 180% itp. artykułów ważnych dla rozwoju gospodarki narodowej.

W parze ze wzrostem produkcji postępuje i rozszerzanie jej asortymentów; między innymi zaczęto wytwarzać środek chemiczny służący do zmękczenia wody, a używany w parowych kotłach okrętowych, środek ten dotychczas importowano zza granicy. Należy nadmienić, iż dzięki zastosowaniu nowych metod produkcji jest on tańszy od zagranicz-

nych. Równocześnie rozpoczęto w większym zakresie produkcję olejków aromatycznych do celów spożywczych i perfumeryjnych powiększo-

no asortyment barwników spożywczych wzna-
wiając produkcję zieleni do cukrów i brątu
czekoladowego oraz barwników syntetycznych.

8. Przemysł włókienniczy. Z dniem 15
lipca br. Centralny Zarząd Przemysłu Włókienniczego w Łodzi przeszedł w stan likwidacji,
a na jego miejsce utworzono pięć centralnych
zarządów oraz trzy zjednoczenia branżowe,
a mianowicie:

1. Centr. Zarząd Przem. Bawełnianego z siedzibą w Łodzi
2. „ „ „ — Wełnianego „ „
3. „ „ „ — Jedw.-Galanter. „ „
4. „ „ „ — Dziewiarskiego „ „
5. „ „ „ — Włókien Łykow. „ „
6. Zjedn. Przemysłu Włók. Sztucznych „ „
7. „ „ „ — Art. i Tkanin Techn. „ „
8. „ „ „ — Gum. i Tworz. Sztucz. „ „

Zjednoczenie wymienione w punkcie 8-ym
powstaje z przekształcenia dotychczasowych
Zjednoczonych Zakładów Przemysłu Gumowego
w Łodzi, które podlegały Centralnemu Zarzą-
dowi Przemysłu Chemicznego w Gliwicach.
Zjednoczenie to w okresie sprawozdawczym
znajdowało się w stadium organizacji.

Osiągnięcia produkcyjne przemysłu włókienniczego omówimy stosownie do dokonanego
podziału organizacyjnego według działów bran-
żowych, reprezentowanych przez odpowiednie
centralne zarządy przemysłów.

a. Przemysł bawełniany. Plan wartościowy
przemysłu bawełnianego, wg cen z 1937 r.,
wykonany został w lipcu br. w 107,7%. War-
tość produkcji wg cen 1937 r. wyniosła 69.409
tys. zł.

Wykonanie planu produkcji ważniejszych
artykułów w lipcu br. przedstawia poniż-
sze zestawienie:

A r t y k u ł	Jedn. miary	Wykonano	% wyko- nania planu
Przędza cienkoprzędna	kg	340.497	100
„ średnioprzędna	„	5.522.516	102
„ odpadkowa	„	817.832	105
Tkaniny surowe	mb	32.944.701	103
„ wykończone	„	33.389.515	105

Zatrudnienie na koniec lipca wynosiło 135.667
osób, w tym pracowników fizycznych 125.470,
umysłowych 10.197.

b. Przemysł wełniany. Wykonanie planu
przemysłu wełnianego w lipcu br. wynosiło

95,9% przy czym wartość produkcji w cenach
niezmiennych wyniosła zł 58.535 tys.

Produkcja poszczególnych artykułów wy-
niosła:

A r t y k u ł	Jedn. miary	Wykonano	% wyko- nania planu
Przędza czesankowa	kg	843.763	96
„ zgrzebna i odp.	„	2.119.454	95
Tkaniny	m	3.840.614	99

Niższe wykonanie planu spowodowane było
przejęciowymi trudnościami technicznymi oraz
brakiem cerowaczek, odczuwanym szczególnie
przy produkcji towarów wyższego gatunku.

Ilość zatrudnionych na koniec miesiąca wy-
nosiła 66.978 osób, w tym pracowników fizycz-
nych 61.456, umysłowych 5.522.

c. Przemysł jedwabniczo - galanteryjny.

Wykonanie planu wartościowego w lipcu
1949 r. wynosiło 111,5%, o wartości zł 18.271
tys. wg cen z r. 1937.

Wykonanie produkcji według asortymentów
przedstawia poniższe zestawienie:

A r t y k u ł	Jedn. miary	Wykonano	% wyko- nania planu
Tkaniny jedwabne	m	3.224.434	115
Plusze i pokrewne	„	568.123	106
Dywany i chodniki	m ²	58.935	102
Firanki, tiule, gaza	„	222.260	115
Koronki klockowe, walans.	m	832.472	94
Pasmanteria	„	20.856.347	102

Stan zatrudnienia na koniec miesiąca wy-
nosił 24.769 osób, w tym pracowników fizycz-
nych 22.333, umysłowych 2.436.

d. Przemysł dziewiarski. Plan produkcji
wykonany został w lipcu w 104,6%. Wartość
planowana wynosiła wg cen z 1937 r. zł 16.717
tys., a wykonana zł 17.491 tys.

Wykonanie planu w asortymentach według
działów:

Wyszczególnienie	artykuł	ilość	% wyko- nania planu
a. pończoszniczy	pończochy	2.004.305 par	104,1
	skarpety	1.771.032 „	107,1
b. dziewiarski	bielizna	1.398.989 szt.	101,8
	trykotarże	303.052 „	104,6
	różne	293.085 „	108,8

Zatrudnienie na koniec miesiąca wynosiło 25.736 osób, w tym pracowników fizycznych 23.522, umysłowych 2.214.

e. Przemysł włókien lękowych. Wykonanie produkcji planu w lipcu osiągnęło 100,2% o wartości według cen z 1937 r., 17.124 tys. zł.

Wykonano według asortymentów następujące ilości przędzy oraz tkanin:

A r t y k u ł	Jedn. miary	Wykonano
Przędza lniana i pakulana	kg	1.202.631
„ jutowa	„	625.996
„ różna	„	524.779
Tkaniny lniane i pakulane	m	3.070.537
„ jutowe	„	1.058.199
„ różne	„	1.023.715

Stan zatrudnienia na ultimo miesiąca wynosił 34.301 osobę, w tym pracowników fizycznych 31.763, umysłowych 2.538.

f. Zjednoczenie Przemysłu Włókien Sztucznych wykonało plan produkcji w lipcu br. w wysokości 101,25%, a wartość wykonanej produkcji według cen z 1937 r. wynosiła zł 14.096 tys. (planowana zł 13.921 tys.).

Ilościowo produkcja według asortymentów wynosiła:

A r t y k u ł	Jedn. miary	Wykonano	% wykonania planu
Jedwab sztuczny	kg	748.251	100
Włókno cięte	„	1.096.638	100
Przędza »Artex«	„	52.530	101
Tomofan	„	45.451	104
Tkaniny	mb	35.142	103
Sznury spec.	kg	191.922	100
Steelon — przędza	„	1.276	104
„ — żyłki	„	699	105

Zatrudnienie na koniec miesiąca wynosiło 14.868 osób, w tym pracowników fizycznych 13.613, umysłowych 1.255.

g. Zjednoczenie Przemysłu Artykułów i Tkanin Technicznych wykonało plan produkcji w lipcu w 100,9%, a wartość produkcji wg cen z 1937 r. wynosiła zł 8.533 tys. (planowana zł 8.508 tys.).

Zatrudnienie na koniec lipca wynosiło 6.115 osób, w tym pracowników fizycznych 5.499, umysłowych 616.

9. Przemysł odzieżowy. Wartość produkcji przemysłu odzieżowego w lipcu 1949 r. wynosiła zł 23.514 tys. wg cen podstawowych z 1937 roku, a plan wytwórczy wykonano w 97,7%.

Procentowe wykonanie planu w poszczególnych działach kształtowało się następująco:

przemysł konfekcyjny — państwowy	100,2%
„ „ — prywatny (nakład.)	80,9%
„ guzikarski	115,6%
„ kapelusznicy	96,3%

Niewykonanie planu wartościowego przez przemysł konfekcyjny prywatny spowodowane było niedostateczną dostawą niektórych surowców przez instytucje nakładcze.

Wyniki ilościowe produkcji w poszczególnych działach przemysłu odzieżowego były następujące:

Przemysł konfekcyjny:

Płaszcz	szt.	62.698
Ubrania i mundury	„	101.941
Bielizna osobista	„	622.746
„ pościelowa	„	411.384

Przemysł guzikarski:

Guziki	grosy	295.819
Dodatki krawieckie	„	12.350

Przemysł kapelusznicy:

Kapelusze	szt.	34.517
Filc	kg	4.580

Zapoczątkowana w zakładach w czerwcu br. akcja upłynniania remanentów surowcowych, których użycia do produkcji nie przewidywano w najbliższym czasie przez dane zakłady, poszła w kierunku przerzutów między poszczególnymi ośrodkami produkcyjnymi oraz zwrotów do Centrali Tekstylnej. Akcja ta, jeszcze nie ukończona, dała już w efekcie obniżenie remanentu surowców w zakładach na koniec lipca na 4.229 mil. zł (koniec czerwca 5.014 mil. zł).

10. Przemysł skórzany. Wartość produkcji państwowego przemysłu skórzanego w lipcu br. osiągnęła według cen podstawowych z 1937 r. — 21.754 tys. zł, przy czym plan wykonano w 111,7%. W poszczególnych działach produkcji osiągnięto następujący stopień wykonania planu w procentach:

przemysł garbarski	108,8
„ obuwiaowy	115,4
„ wyr. skórzanych	97,9
„ futrzarski	120,8
„ białoskór.-ręk.	126,0
„ prod. pomocn.	138,2

Rozmiary ilościowe produkcji w poszczególnych asortymentach oraz procent wykonania planu w lipcu w porównaniu do poprzedniego miesiąca przedstawia tabela 8.

Stan zatrudnienia na koniec lipca wynosił 22.436 osób, w tym pracowników fizycznych 20.003, umysłowych 2.433.

11. Przemysł drzewny podległy CZPD wykonał w lipcu br. plan produkcji w 111%, przy czym wartość produkcji wyniosła 13,8 mil. zł według cen podstawowych z 1937 r., przekraczając o 0,3 mil. zł wartość produkcji z ub. miesiąca.

Tabela 8

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu skórzanego
(dane prowizoryczne)

A r t y k u ł	Jedn. miary	Ilość wykonana		% wykonania planu w lipcu 1949 r.
		w czerwcu 1949 r.	w lipcu 1949 r.	
Produkcja garbarska				
ogółem w przelicz. na wagę surowca	ton	3.976,0	3.877,5	107,9
Produkcja ważniejszych gatunków skór:				
podeszwowa	„	1.108,0	1.112,2	107,7
wierzchnia	tys. m ²	130,6	126,2	103,6
juchtowa	ton	74,7	83,2	108,0
pasowa	„	85,1	78,2	161,6
techniczna	„	33,9	23,7	138,6
blankowa	„	17,7	21,2	111,7
świńska	tys. m ²	44,7	57,2	93,3
Produkcja obuwia				
ogółem	tys. par	850,5	637,2	117,9
w tym: skórzane	„ „	602,3	417,6	115,5
„ nieskórzane	„ „	248,2	219,6	122,7
Produkcja pasów pędnych	ton	28,6	28,5	115,4
„ chemikaliów i garbników	„	85,3	87,7	139,2

Zbiórka skór surowych w lipcu wyniosła 1.973 tony wagi zielonej, co stanowi 100,4% planu, z czego na skóry reglamentowane przypadło 1.272,3 tony (89% planu), niereglamentowane 79,7 tony (120,8% planu) oraz na skóry świńskie 621 tona (132,1% planu).

Dostawy skór do garbarni, łącznie ze świńskimi (bez futerkowych) wyniosły 4.116 ton wagi zielonej, z czego pochodzenia krajowego 2.655 ton, z importu zaś 1.461 tona.

Stan zakładów w lipcu powiększył się o 6 garbarni (przez upaństwowienie prywatnych).

Tabela 9

Wartość produkcji Centralnego Zarządu Przemysłu Drzewnego według przedsiębiorstw
(w mil. zł)

Przedsiębiorstwo	czerwiec 1949 r.	lipiec 1949 r.
Dolnośląskie	2.423	2.481
Krakowsko-śląskie	1.538	1.501
Mebli giętych	989	1.229
Zachodnie	2.190	2.167
Centralne	1.210	1.214
Pomorskie	2.944	3.057
Mazurskie	1.487	1.567
Zamojskie	193	187
Bydgoskie	489	423

Dość poważny wzrost wartości produkcji obserwujemy w przedsiębiorstwie mebli giętych.

Tabela 10

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu drzewnego w lipcu 1949 r.

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Produkcja	% wyk. planu miesięczn.
Sortymenty tarte:	m ³	22.676	121
deski miękkie . . .	"	14.019	.
" twarde. . . .	"	6.000	.
inne sort. tarte. . .	"	2.657	.
Skrzynie:	szt.	283.296	74
skrzynie grubościenn.	"	24.329	.
" cienkościenn.	"	258.967	.
Meble gięte:	"	78.997	97
krzesła	"	63.328	.
fotele	"	4.728	.
inne wyroby gięte. .	"	10.941	.
Beczki ogółem	"	33.375	161
Sklejki i płyty stolarskie	m ³	2.567	108

Przemysł drzewny charakteryzuje w lipcu w stosunku do ub. miesiąca wzrost wytwórczości we wszystkich pozycjach wymienionych w tabeli. Natomiast niewykonanie planu ilościowego na odcinku skrzyń jest wynikiem ograniczenia produkcji skrzyń cienkościennych przy jednoczesnym zwiększeniu produkcji skrzyń grubościennych, których plan produkcji poważnie przekroczono.

Wzmożone tempo budownictwa mieszkaniowego oraz wzrost zarobków świata pracy spowodowały znaczny wzrost zapotrzebowania na meble. Wyrazem tego jest wzrost obrotów CHPD na rynku wewnętrznym w I-półroczu o 142% w porównaniu z tym samym okresem ub. roku; obroty CHPD wyniosły 4,3 mlrd. zł. Centrala wykonała tym samym roczny plan obrotów w 55,3%. Sieć handlowa CHPD obejmuje obecnie 57 sklepów; do końca br. przewiduje się uruchomienie dalszych 14 sklepów.

12. Przemysł papierniczy. Wartość produkcji przemysłu papierniczego, według cen z 1937 r., wyniosła zł 34.871 tys. z czego przypada na przemysł wytwórczy zł 21.335 tys. (112% planu) i na przemysł przetwórczy zł 13.536 tys. (109% planu). Łącznie wykonano plan w 111%.

Tabela 11

Produkcja niektórych artykułów przemysłu papierniczego
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	I l o ś ć		% wyk. planu w lipcu 1949 r.
		czerwiec 1949 r.	lipiec 1949 r.	
Papier ogółem	ton	19.055	22.146	113
Tektura	"	3.225	3.299	125
Pudełka monopolowe . .	tys. szt.	—	29.147	87
Bruliony	" "	—	1.946	144
Zeszyty.	" "	—	7.616	75

Ogólne wykonanie planu produkcji kształtowało się pomyślnie, a pewne niedociągnięcia w poszczególnych asortymentach były spowodowane przesunięciami w planie wytwórczym, w związku z odpowiednim zapotrzebowaniem rynku na artykuły cieszące się wzmożonym popytem (bruliony).

Stan zatrudnienia na koniec lipca wynosił 31.524 osoby w tym pracowników fizycznych 27.854, umysłowych 3.670.

13. Przemysł mineralny. Wartość produkcji CZPM w lipcu wyniosła 31,7 mil. zł według cen podstawowych z 1937 r. Jest to najwyższa pozycja miesięcznej produkcji osiągniętej w 1949 r.

Tabela 12

Produkcja ważniejszych wytworów przemysłu mineralnego

Wyszczególnienie	Jedn. miary	czerwiec 1949 r.	lipiec 1949 r.	% wykonania planu w lipcu 1949 r.
Wapno palone . .	ton	62.359	66.199	105
Cement portl. . .	"	218.899	211.931	102
Szkło okienne . .	tys. m ²	764	980	122
Cegła pełna i dziur.	" szt.	70.016	80.563	110
Papa smołowana .	" m ²	1.988	2.647	95

W zakresie wapna palonego, szkła okiennego oraz papy smołowanej osiągnięto w miesiącu sprawozdawczym poważny wzrost produkcji. Najwyższe przekroczenie planu (62,5%) uzyskano w lipcu na odcinku produkcji mączki skaleniowej, służącej do wyrobu porcelany szlachetnej i technicznej. Produkcja porcelany technicznej i szlachetnej wymaga specjalnego doboru surowców oraz wysoko wykwalifikowanych sił roboczych.

Centrala Handlowa Materiałów Budowlanych, będąca głównym odbiorcą i dystrybutorem materiałów budowlanych pochodzenia mineralnego, przekroczyła plan półroczny w zakresie obrotów na szczeblu detalu o 27% oraz hurtu o 37%.

Eksport cementu w miesiącu sprawozdawczym wyniósł 62.798 ton.

14. **Przemysł fermentacyjny** przekroczył plan produkcji we wszystkich pozycjach wytwórczości. W związku ze zbliżającym się okresem jesiennego przetwórstwa konserwowego płodów roślinnych położono nacisk na wzrost produkcji octu.

Tabela 13

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu fermentacyjnego
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Czerwiec 1949 r.	Lipiec 1949 r.	% wykonania planu w lipcu 1949 r.
Piwo	hl	282.000	240.000	130
Wino	"	3.752	3.260	127
Ocet	"	3.433	4.102	129
Słód	ton	1.045	262	107
Drożdże (prasowane)	"	488	405	120

W związku z rozwijającymi się dużymi możliwościami eksportu słodu, prowadzone są prace przy odbudowie słodowni pneumatycznej należącej do zespołu produkcyjnego Browarów Poznańskich oraz związaną z tym budową wielkiego silosu do magazynowania słodu. Uruchomienie słodowni nastąpi w roku przyszłym, będzie ona jedną z najnowocześniejszych urządzonej słodowni w kraju.

15 **Przemysł mięsny.** Wartość produkcji przetwórczej podległych Centralnemu Zarządowi Przemysłu Mięsnego wyniosła w miesiącu sprawozdawczym 27,4 mil. zł według cen podstawowych z 1937 r., przy czym plan został wykonany w 146%.

Tabela 14

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu mięsnego w lipcu 1949 r.
(w tonach)

A r t y k u ł	czerwiec 1949 r.	lipiec 1949 r.
tluszcze topione . . .	831	793
wędliny	1.207	1.536
konserwy mięsne . . .	1.055	736
szynki w puszkach . .	121	198
wyroby pekarskie . .	—	193

W lipcu wzrosła ilość pracowników zatrudnionych w przetwórczych zakładach mięsnych. Stan ich na 1. VII wynosił 6.537 osób, zaś na 1. VIII — 7.134.

W związku z rozpoczynającym się sezonem drobiarskim CZPM oraz Centrala Spółdzielni Mleczarsko-Jajczarskich zakupi od gospodarstw wiejskich 2.700 sztuk drobiu, a więc kilkakrotnie więcej niż w ub. roku. Zakupiona ilość drobiu zostanie skierowana na rynek krajowy, częściowo zaś na eksport.

Intensyfikacja hodowli oraz reorganizacja aparatu dystrybucyjnego pozwoli w najbliższych miesiącach na usprawnienie wymiany oraz na zwiększenie masy towarowej mięsa do 40 tys. ton miesięcznie co w porównaniu np. do stanu z lutego stanowi wzrost o 24 tys. ton mięsa i przetworów.

16. **Przemysł tłuszczowy.** Wartość produkcji CZPTI. wyniosła w lipcu br. 22,9 mil. zł według cen podstawowych z 1937 r., przy czym plan został przekroczony o 11%.

Przerób nasion oleistych w miesiącu sprawozdawczym wyniósł 6.240 ton.

Tabela 15

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu tłuszczowego
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Czerwiec 1949 r.	Lipiec 1949 r.	% wykonania planu w lipcu 1949 r.
Olej surowy . .	2.700	3.350	120
Olej rafinowany	670	2.150	119
Margaryna . . .	480	1.640	113
Mydło do prania	3.800	4.000	119

Dzięki korzystnym warunkom atmosferycznym w okresie wegetacji oraz racjonalnej uprawie tegoroczne zbiory rzepaku ozimego wypadły bardzo pomyślnie. W związku z tym przewiduje się, że dostawy rzepaku ozimego i jarego wyniosą ok. 60 tys. ton, a więc dwa razy więcej niż w ub. roku.

Zarządzeniem ministra przemysłu rolnego i spożywczego zostało utworzone przedsiębiorstwo państwowe pod nazwą Centrala Zbytu Przemysłu Tłuszczowego. Powstało ono z połączenia placówek zbytu Centralnego Zarządu Przemysłu Tłuszczowego i Biura Sprzedaży Produktów Tłuszczowych Centrali Handlowej Przemysłu Chemicznego.

Przedmiotem działalności powstałej Centrali jest nie tylko zbyć wyrobów CZPTI., ale również sprawy związane z obrotem wyrobów tłuszczowych produkowanych przez prywatne przedsiębiorstwa i zakłady.

Nadzór nad przedsiębiorstwem sprawuje minister przemysłu rolnego i spożywczego w porozumieniu z ministrem handlu wewnętrznego.

17. Przemysły pozostałe i wydzielone. Ministerstwo Przemysłu Rolnego i Spożywczego nadzoruje większość przemysłów rolno-spożywczych. Produkcja przedsiębiorstw i zakładów podległych Ministerstwu Przemysłu Rolnego i Spożywczego stanowi obecnie około 20% wartości produkcji przemysłu państwowego w tym zakresie. Ilość zakładów w całym państwowym przemyśle spożywczym wynosi 316.

Wzrost masy towarowej wytworzonej w przemyśle spożywczym pozwala na odpowiednie zwiększenie konsumpcji produkowanych artykułów, których jednostkowe spożycie w 1949 r. przekroczyło poziom przedwojenny we wszystkich podstawowych dziedzinach.

Poniższe zestawienie ilustruje wzrost konsumpcji artykułów spożywczych na głowę ludności w kg w porównaniu do stanu z 1938 r.

Artykuł	1938	1947	1949
Cukier . . .	12,40	12,70	20,0
Mydło . . .	1,45	0,80	2,0
Cukierki . .	0,54	0,61	1,3
Piwo	4,30	6,50	8,4
Wino	0,08	0,28	0,6
Tytoń	0,56	0,41	0,8

a) Zjednoczenie Przemysłu Cukierniczego wyprodukowało w miesiącu sprawozdawczym 1.556 ton cukierków, wykonując plan w 112%, w zakresie zaś produkcji czekolady i przerobu kakao plan został równocześnie przekroczony o 50%, przy czym wytworzono 191 tonę gotowych wyrobów. Pewne zmniejszenie ilościowe rozmiarów produkcji w lipcu, w stosunku do miesięcy ubiegłych, tłumaczy się tym, że miesiące letnie są okresem najniższej konsumpcji wyrobów przemysłu cukierniczego.

Zakłady wytwórcze podległe Zjednoczeniu Przemysłu Cukierniczego wykonały już do 10 lipca br. trzyletni plan produkcji. Cukierków i galanterii cukierniczej wyprodukowano 28.940,7 tony wartości 110.661 tys. zł według cen z 1937 r., czekolady i kakao — 4.946,8 ton wartości 24.730 tys. zł według cen podstawowych z 1937 r. (przekraczając w tej pozycji trzyletni plan o 14%).

b) Zjednoczenie Przemysłu Surogatów Kawowych i Namiastek Spożywczych wyprodukowało w lipcu br. 2.167 ton, prze-

kracząc plan o 12%. Obecnie około 85% produkcji kawy i namiastek spożywczych koncentruje się w przedsiębiorstwach państwowych. Przemysł ten opiera swoje zaopatrzenie na kontraktowanych dostawach cykorii, same zaś plantacje skoncentrowane są w rejonach przyfabrycznych na Kujawach, oraz w Lubelskim, Krakowskim i Wrocławskim.

Przemysł surogatów kawowych przeprowadza obecnie zmianę asortymentu produkcji kawy; wkrótce ukażą się nowe gatunki niearomatyzowanej kawy, których jakość będzie znacznie wyższa niż przed wojną.

c) Przemysł tytoniowy wyprodukował w miesiącu sprawozdawczym ogółem 1.832 mil. sztuk papierosów, czyli 188 mil. więcej niż w czerwcu, wykonując plan na tym odcinku produkcji w 105%. Produkcja tytoniu wyniosła 123.639 kg.

d) Przemysł spirytusowy wyprodukował w lipcu 462 tys. l spirytusu rektyfikowanego do celów przemysłowych. Stanowi to wysokie przekroczenie planu (o 84,8%), które umożliwiło wcześniejsze niż przewidywano wykonanie remontów w zakładach przetwórczych. Poza tym przemysł spirytusowy wyprodukował 363 tys. l spirytusu surowego i 342 tys. l odwodnionego. Wobec zmniejszonego, w związku z pomyślnymi wynikami akcji zwalczania alkoholizmu, zapotrzebowania rynku na wódkę, plan w tym dziale wykonano tylko w 87%, produkując 2.249 tys. l wódek czystych i 59 tys. l gatunkowych.

18. Budownictwo (mieszkaniowe). W planie inwestycyjnym na rok 1949 Zakład Osiedli Robotniczych jest jedynym inwestorem publicznym dla budownictwa mieszkaniowego, co umożliwia lepsze skoordynowanie w czasie budownictwa osiedlowego z przemysłowym w skali ogólnokrajowej oraz ściślejsze powiązanie go z przewidywaną wielkością i lokalizacją inwestycji przemysłowych.

W br. ZOR buduje w całym kraju 75 osiedli robotniczych. Największe nasilenie budownictwa osiedlowego ma miejsce w Warszawie, a następnie w okręgach węglowych na Śląsku; m. inn. budowane są takie osiedla robotnicze w Łodzi, Poznaniu, Krakowie, Wrocławiu, oraz rozpoczęto budowę wielkiego osiedla Nowa Huta.

Wyniki osiągnięte przez ZOR w I półroczu 1949 r., zarówno w zakresie prac projektowych i dokumentacji technicznej, budownictwa objętego planem inwestycyjnym na r. 1949 jak i pod względem intensywnie realizowanych robót, pozwalają przypuszczać, że ZOR wykorzystywała w pełni kredyty przewidziane na budownictwo mieszkaniowe, wynoszące łącznie z kredytami dodatkowymi 27.337 mil. zł.

Należy nadmienić, że w roku bieżącym ZOR wykorzystał w terminie dodatkowym, tj. do 31 maja 1949 r., kredyty z planu inwestycyjnego za 1948 r. w kwocie 5.131 mil. zł (99% kredytów przyznanych), co stanowi jednocześnie 26,3% ogólnej sumy rozdysponowanej przez Ministerstwo Odbudowy w 1948 r. na budownictwo mieszkaniowe.

Cyfry odnoszące się do planowanego wykonania rzeczowego planu inwestycyjnego na 1949 r. w zakresie budownictwa mieszkaniowego przewidują budowę względnie odbudowę ok. 1.960 budynków o łącznej kubaturze ok. 6.290 tys. m³ i ogólnej ilości izb ok. 63 tys. Z liczby tej ok. 38 tys. izb ma być oddanych do użytku w bieżącym r., resztę zaś projektuje się wykonać w stanie surowym. Z wymienionej liczby 63 tys. izb ok. 20 tys. izb stanowi budownictwo nadzorowane, pozostałe zaś prowadzi ZOR we własnej administracji.

W br. inwestycje mieszkaniowe wykazują szczególnie wzrost w odniesieniu do potrzeb pracowników przemysłu węglowego, hutniczego i metalowego; łącznie budownictwo mieszkaniowe dla kadr robotniczych wyniesie 67% ogółu budownictwa mieszkaniowego, t. zn. ok. 42.200 izb, z czego w br. zostanie ukończonych ok. 25.400 izb.

Kredyty przyznane na budownictwo mieszkaniowe w Warszawie wynoszą 8.119 mil. zł. Budownictwo mieszkaniowe w stolicy obejmie 222 budynki o ogólnej kubaturze 1.594.000 m³, co stanowi ok. 14.000 izb z czego ok. 8.100 projektuje się oddać do użytku w 1949 r.

Z prac przygotowawczych do przyszłych inwestycji należy wymienić podjęte na dużą skalę prace przy oczyszczaniu terenu.

Nad stroną architektoniczną, urbanistyczną i użytkową budownictwa mieszkaniowego pracują wyspecjalizowane w budownictwie osiedlowym pracownie Centralnego Biura Projektów i Studiów Budownictwa Osiedlowego ZOR, zatrudniające w chwili obecnej ok. 400 inżynierów i techników. Tak np. sekcja architektoniczna w dziale studiów ZOR opracowała projekty 27

typów domów mieszkalnych, stosowane już w budownictwie mieszkaniowym całego kraju. Wśród wspomnianych projektów spotykamy typy budynków: klatkowce, galeriowce, wieżowce itd.; różnorodność projektów pozwala osiągnąć urozmaicenie charakteru zabudowy i najlepsze rozwiązania urbanistyczne. Powierzchnia użytkowa mieszkania jest stosunkowo szczupła, ale uzupełniają ją urządzenia socjalne jak stołówki, pralnie, żłobki, domy kultury, boiska, ambulatoria itp.

Sekcja konstrukcji w dziale studiów ZORu, współpracując z Instytutem Badań Budownictwa, prowadzi prace nad technologią gruzu i jego pochodnych oraz produkcją i zastosowaniem prefabrykatów gruzu i żwirowo-betonowych, jako gotowych elementów budowlanych w postaci części dachowych, ścian działowych, klatek schodowych itp. Dla skontrolowania możliwości konstrukcyjnych i ekonomicznych w tym zakresie, ZOR wraz z Instytutem Badań Budownictwa, prowadzi doświadczalną budowę specjalnego domu w osiedlu »Młynów«.

Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej. Rok 1949 jest pierwszym rokiem powojennym w którym przystąpiliśmy do kapitalnych remontów domów mieszkalnych w sposób planowy i w skali ogólnokrajowej ze środków akumulowanych przez Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej.

Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej został powołany do życia dekretem z dnia 28 lipca 1948 r., zaś statut organizacyjny FGM zatwierdzony został w drodze uchwały Rady Ministrów w maju br. Na skutek reorganizacji władz centralnych budownictwa, sprawy FGM, zastrzeżone dotychczas właściwości Ministerstwa Odbudowy, przeszły do kompetencji Ministerstwa Administracji Publicznej z tym, że Ministerstwo Budownictwa będzie z nim współdziałało w zakresie nadzoru nad akcją remontów kapitalnych.

Zasoby Funduszu Gospodarki Mieszkaniowej gromadzi się w części z podwyższonych czynszów lokali mieszkalnych, płaconych przez silniejsze ekonomicznie grupy najemców oraz ze specjalnych obciążeń dopłatami na FGM lokali użytkowych. Działalność FGM pomyślana jest jako trwały system gromadzenia i rozdziału środków pieniężnych przeznaczonych na stałą konserwację domów mieszkalnych stanowiących poważną część majątku narodowego celem zahamowania mogących ewentualnie grozić procesów dekapitalizacji. Instytucją banko-

wą gromadzącą i rozprowadzającą środki pieniężne FGM jest Bank Inwestycyjny (Bank Gospodarstwa Krajowego). 1/3 wpłat na FGM tworzy fundusz ogólnokrajowy dysponowany centralnie, natomiast 2/3 wpłat pozostaje do wyłącznej dyspozycji władz lokalnych na szczeblu powiatu lub miasta wydzielonego, jako fundusz lokalny. Komitety Funduszy Lokalnych są organami społecznymi, które przy rozdziale bezzwrotnych dotacji na remonty domów mieszkalnych kierują się przede wszystkim stanem uszkodzeń domu, a następnie składem społecznym mieszkańców (kryterium własności domu nie jest tu okolicznością istotną). Preliminowany udział w kosztach remontu z funduszy FGM nie może przekraczać 20% wartości technicznej budynku, ani też nie może być niższy od 1%.

W br. na remont kapitalny domów mieszkalnych przeznaczone są następujące sumy: 3 mlrd. zł z centralnego FGM, 3 mlrd. zł z funduszy lokalnych FGM oraz 2 mlrd. zł z Samorządowego Funduszu Wyrównawczego. Ta ostatnia suma jest dotacją przyznaną przez Radę Państwa w dniu 22 czerwca br. na poprawę warunków mieszkaniowych w dzielnicach robotniczych i ma być wykorzystana przede wszystkim na remont domów.

Środki funduszu centralnego FGM są rozdzielane stosownie do natężenia lokalnych potrzeb remontowych, a więc głównie na okręgi: m. Warszawy, m. Łodzi, okręg przemysłowy Śląska, okręg przemysłowo-portowy Gdańska i m. Wrocławia.

19. Rolnictwo. Ogólna powierzchnia zasiewów w roku gospodarczym 1948/49 wyniosła 14.800 tys. ha, z czego na zasiewy jesienne 1948 r. przypadło 5.950 tys. ha, a na zasiewy wiosenne w br. — 8.850 tys. ha.

Tymczasowy szacunek tegorocznych zbiorów głównych gatunków zbóż przedstawia się następująco:

pszenica	—	1.760	tys. ton
żyto	—	5.900	„ „
jęczmień	—	1.190	„ „
owies	—	2.100	„ „
rzepaki	—	330	„ „

Według dotychczasowej oceny urodzaj zbóż, a w szczególności upraw ozimych, w całej Polsce jest dobry.

Plony zbóż ozimych osiągnęły w br. wyższy na ogół poziom niż w roku ubiegłym. Jedynie w górskich terenach województwa krakowskie-

go i rzeszowskiego nieznaczne przerzedzenie żyta spowodowane zostało przemarzeniem w okresie przedwiośnia, czego nie mogła całkowicie naprawić sprzyjająca pogoda w okresie wiosennym.

Żniwa rozpoczęto na ogół później, niż początkowo przewidywano. Wpłynęły na to chłody, jakie zaznaczyły się w czasie od drugiej dekady czerwca do pierwszych dni lipca, a następnie deszcze. Opóźnienie to, jeśli chodzi o wykształcenie ziarna miało raczej wpływ dodatni, natomiast wzrósł procent wilgotności.

Poza zmienną pogodą innych trudności w przebiegu żniw nie zanotowano. W okresie do dn. 10 sierpnia zebrano całkowicie żyto, jęczmień i rzepak ozimy oraz w 92% pszenicę ozimą. Uprawy jare znajdowały się częściowo w stanie dojrzewania.

Należy zaznaczyć, że w tegorocznej akcji żniwnej rolnictwo było lepiej wyposażone pod względem organizacyjnym i zaopatrzenia technicznego niż w ub. r.; w gospodarstwach państwowych zwiększona została znacznie ilość sił pociągowych i maszyn żniwnych. Na terenie całego kraju pracowało około 40 tys. żniwiarek i snopowiązałek, co w znacznym stopniu ułatwiło i przyspieszyło sprzęt zbóż. Gospodarstwa mało- i średniorolne oraz gospodarstwa nieposiadające sprzężaju korzystały z wydanej pomocy sąsiedzkiej, jaką organizowały powiatowe i gminne komisje żniwne.

Sprzęt siana i koniczyny przedstawiał się na ogół pomyślnie. Wydajność pierwszego pokosu łąk w br. była co najmniej średnia, wydajność zaś koniczyny wyższa od przeciętnej zbiorów w roku ubiegłym. Zbiór siana w poszczególnych województwach, według dotychczasowej oceny, wahał się od 17 do 23 q, zbiór koniczyny od 22—33 q z 1 ha. Dobre zbiory paszy mają zasadnicze znaczenie dla rolnictwa, jeśli chodzi o stworzenie niezbędnej bazy pasz objętościowych na zimę dla wzrastającego pogłowia zwierząt gospodarskich.

Stosownie do zaleceń Ministerstwa Rolnictwa, rolnicy w br. w większych rozmiarach, niż w latach ubiegłych, wprowadzili na swoich gruntach siewy poplonów. Bezpośrednio po sprzęcie zbóż dokonywane są podorywki i siew poplonów. Wpłynie to dodatnio na przyszłoroczne zbiory i zwiększa ilość paszy.

Równolegle do akcji żniwnej na terenie całego kraju czynione były przygotowania do omlotów m. inn. ośrodki maszynowe zostały zaopatrzone w niezbędne ilości sprzętu i pali-

wa, w związku z czym omloty tegoroczne będą przeprowadzone o wiele sprawniej niż w latach ubiegłych. Na podkreślenie zasługuje racjonalny rozdział terenowy maszyn rolniczych. Zbędne młocarnie z terenu Ziemi Odzyskanych zostały przewiezione do województw centralnych, gdzie po wyremontowaniu w ośrodkach maszynowych zostaną udostępnione mało- i średniorolnym chłopom.

Próbne omloty wykazały zadowalającą wydajność z ha, zwłaszcza żyta.

Szacunek zbiorów w Państwowych Gospodarstwach Rolnych w skali krajowej przewidyje następujące wyniki: dla pszenicy 18,5 q/ha, żyta—15 q/ha, jęczmienia — 17 — 20 q/ha, w Wielkopolsce 17 — 18 q/ha pszenicy, żyta — ponad 15 q/ha, jęczmienia — 20 q/ha.

Wobec powiększenia powierzchni upraw zbóż, przewidywane globalne zbiory w PGR. (Państwowych Gospodarstwach Rolnych) będą większe o 15% niż w ub. r. Do tak znacznego wzrostu wydajności przyczyniła się stała intensyfikacja i mechanizacja produkcji rolnej w PGR zwiększone użycie nawozów sztucznych, wysoką jakość nasion oraz masowo rozwinięte współzawodnictwo załóg robotników rolnych. W coraz większym stopniu PGR stosują oszczędność w używaniu maszyn i materiałów siewnych. Wszędzie również dokonywane są po zbiorach zbóż ozimych podorywki i siew roślin pastewnych jak: łubin, wyka, tataraka, lucerna i inne.

Według sprawozdań terenowych rozpoczęto w okresie sprawozdawczym dostawę do punktów skupu, pierwszych tegorocznych partii zbóż (województwa centralne i południowe). W kraju czynnych jest ponad 2.800 spółdzielczych (w roku ub. było 583) punktów skupu i magazynowania zboża o pojemności z górą 600 tys. t. Wyposażono je w odpowiednie urządzenia techniczne i maszyny, m. inn. zakupione w Czechosłowacji 1000 wag przydzielane są w miarę nadchodzenia poszczególnym punktom. Należy podkreślić, że tegoroczna akcja skupu zapewniłony ma pomyślny przebieg i różni się zasadniczo od akcji zeszłorocznej. W ub. roku spółdzielnie gminne kupiły ok. 70% zboża dostawionego przez chłopów, a pozostałe 30% przeszło przez aparat PCH i kupców prywatnych. W br. cały skup zboża dokonany zostanie przez spółdzielnie gminne, co przyczyni się do uspołecznienia tej gałęzi handlu. Ponadto przez odpowiednią lokalizację i rozszerzenie sieci, punkty skupu znalazły się bliżej rolnika—

producenta, co w dużym stopniu ułatwia dostawę zboża.

Drugą charakterystyczną cechą kampanii tegorocznej jest walka o jakość skupowanego zboża w oparciu o uchwałę Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów, ustalającą standardy zbożowe i jednocześnie stabilizującą ceny zboża na poziomie cen zeszłorocznych (mimo, iż ceny na światowych rynkach zbożowych mają tendencję zniżkową).

Normy ustalają dopuszczalny stopień wilgotności (17%) oraz dozwolony stopień zanieczyszczenia zboża. Aby ułatwić rolnikom zadanie doprowadzenia jakości zboża do wymaganych warunków, spółdzielczość zwiększyła ilość ośrodków maszynowych/zaopatrzonych w odpowiednie maszyny i urządzenia (czyszczalnie, wialnie, młynki, tryjery).

W związku z nadchodzącym sezonem jesiennym na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i R.R. w czasie od 1 czerwca do 15 października spółdzielnie rolnicze rozprowadzą ponad 520 tys. t różnych nawozów sztucznych (tj. o 60 tys. t więcej, niż w ub. r.) oraz 60 tys. t wapna nawozowego. Nawozy fosforowe oraz wapno nawozowe produkcji krajowej rozpoczęto rozprowadzać już w maju br.

Z wymienionej ilości nawozów sztucznych dla gospodarstw małych i średnich przeznaczono 342,9 tys. t, które rozdzielone zostały na województwa przez międzyministerialną komisję koordynacyjną; komisja ta przy rozdziale nawozów kierowała się warunkami gospodarczymi, stopniem rozdrobnienia gospodarstw oraz warunkami glebowo-klimatycznymi. Pozostała ilość — 178 tys. t nawozów przeznaczona jest dla gospodarstw państwowych, zakładów doświadczalnych, szkół rolniczych itp.

W zaopatrywaniu w nawozy sztuczne pierwszeństwo mają rolnicy, którzy zawarli kontrakty na umowy plantacyjne oraz gospodarstwa zbiorowe.

Gromadzkie grupy plantatorów i hodowców, jakie znajdują się w pełni organizacji, osiągnęły już liczbę 28 tys. i zrzeszają 570 tys. chłopów. Plan przewiduje zorganizowanie do końca br. 60 tys. takich grup.

Celem zaopatrzenia rolników w doborowy materiał siewny na sezon jesienny, Ministerstwo Rolnictwa przeznaczyło 35 tys. t kwalifikowanych nasion, tj. o 6 tys. t więcej, niż w sezonie jesiennym 1948 r.

Cały materiał siewny dostarczą chłopom gminne spółdzielnie w specjalnych workach

zaopatrzonych w świadectwa kwalifikacyjne wydane przez stacje oceny nasion.

Państwo przystąpiło również do rozdziału kredytów na orkę i ziarno siewne. Wysokość kredytów przyznanych na ten cel dla gospodarstw indywidualnych, rozprowadzanych za pośrednictwem Banku Rolnego, wynosi 1.260 mil. zł.

Sytuacja ekonomiczna rolnictwa, wobec pomyslnych zbiorów w latach 1948–49 uległa zdecydowanej poprawie, czego wyrazem jest m. inn. wzrost zdolności płatniczej. Realizacja podatku gruntowego na terenie kraju przedstawia się pomyślnie. Stan wpłat z tego tytułu wynosi obecnie 63% całorocznego wymiaru gotówkowego. W poszczególnych województwach szereg powiatów i gmin wywiązało się całkowicie z należności podatkowych.

20. Leśnictwo. Przebieg prac zalesieniowych w r. 1948/49 na terenie lasów państwowych przedstawia się następująco:

	obszar	wykonanie planu
zalesienie bieżące . . .	95.955 ha	136,4%
„ inwestyc. . . .	61.771 „	118,8%

Plan trzyletni w dziale zalesień wykonany został w 114,3%, zaś roczny plan zalesień w 128,9%. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt zalesienia dodatkowej powierzchni 35,4 tys. ha ponad plan, zaoszczędzono przy tym sumę ok. 700 mil. zł.

Równolegle z pracami zalesieniowymi postępowała akcja zbioru szyszek oraz przygotowanie materiału nasiennego, jak również zakładanie nowych i zwiększanie powierzchni istniejących szkółek produkujących materiał zalesieniowy. W r. 1948/49 uzyskano 91,6 ton nasion drzew iglastych i 2.129,2 tony nasion drzew liściastych.

W celu terminowego pozyskania nasion sosny i świerka z posiadanych zapasów szyszek uruchomiono obok istniejących wyluszcarni — nowe. Obecnie Lasy Państwowe dysponują 3 wyluszczarniami przemysłowymi oraz 205 gospodarczymi prowadzonymi przez poszczególne nadleśnictwa. Część małowydajnych i prymitywnych wyluszcarni uległa likwidacji, a na ich miejsce powstają w specjalnie dogodnych punktach wyluszczarnie rejonowe o nowoczesnym urządzeniu i o miesięcznej zdolności przetwórczej 300 hl szyszek. Łączna zdolność produkcyjna czynnych wyluszczarni w ciągu miesiąca wynosi 25,5 tony nasion.

Dotychczasowa produkcja sadzonek w szkołkach była nastawiona głównie na gatunki igla-

ste (zwłaszcza sosna). Ostatnio, wobec zmiany systemu zagospodarowania lasów i poważnego braku liściastego materiału sadzonkowego, zapoczątkowano w dużych rozmiarach hodowlę sadzonek drzew liściastych (grab, lipa, klon, wiąz). Ponadto zaczęto zakładać szkółki brzo- zowe, bukowe i topolowe.

W zakresie produkcji drewna przemysłowego zakłady drzewne podległe Ministerstwu Leśnictwa do 15 czerwca br. w 420 tartakach przetarły 9.870 tys. m³ surowca, wykonując plan w 104% już na trzy miesiące przed upływem roku gospodarczego.

21. Rybołówstwo. Lipiec, jako sezon marny w rybołówstwie morskim, był dla połowów niepomyślny. Połowy bałtyckie przyniosły 1.981 t ryby. Dorsz znajdował się w rozproszeniu, a ponadto niesprzyjająca pogoda — sztormy — utrudniały połowy, zmniejszając wydanie ogólne rezultaty połowów dorsza o około 30–50% w porównaniu do ub. miesiąca. Szproty, po całkowitym niemal zaniku, ukazały się ponownie na naszych łowiskach i pierwsze wyniki połowów można określić jako pomyślne, przy czym główne łowiska znajdowały się w rejonie kołobrzESCO-darłowskim. Charakterystyczny dla ostatnich połowów tej ryby jest duży procent małych rybek, które przeznaczone są do fabryki mączki rybnej. Połowy płastug i węgorzy były na ogół słabe. Pomimo zmniejszenia połowów rynek krajowy jest całkowicie zaopatrzony w rybę. Niedobór ryb świeżych pokrywany jest z zapasów przechowywanych w chłodni jeszcze z sezonu wiosennego, a ponadto zapotrzebowanie rynku w okresie letnim jest mniejsze.

Sezon połowów dalekomorskich został w br. rozpoczęty znacznie wcześniej niż w ub. r. ponieważ zorganizowano znacznie sprawniej tegoroczne remonty dzięki współpracy ze Stoczną Gdynską.

W sezonie śledziowym przewiduje się połów ponad 7 tys. t ryb.

Pierwsze wyniki połowów dalekomorskich, na jakie wyruszyło kilka statków »Dalmoru« są bardzo dobre. Rybę poławia się na Fladen-ground. W lipcu połowy pozabałtyckie osiągnęły 950 t ryb.

W Ustce Centrala Rybna uruchomiła fabrykę sztucznego lodu o zdolności produkcyjnej 3 tys. kg lodu na dobę. Produkcja ta w znacznym stopniu zaspokoi bieżące potrzeby przemysłu rybnego w tym rejonie.

22. Sprawy morskie. Obroty miesiąca sprawozdawczego wyrażały się liczbą 1.376 tys. t, z czego na poszczególne porty przypadało:

	1 9 4 9	
	czerwiec	lipiec
Gdańsk-Gdynia	997,8 tys. t	1.055 tys. t
Szczecin-Swinoujście	314,4 „ „	301 „ „
Małe porty	19,0 „ „	20 „ „

Wzrost obrotów zespołu portowego Gdańsk-Gdynia nastąpił dzięki znacznemu zwiększeniu eksportu. Zaznaczył się on przede wszystkim na odcinku cementu, którego wywóz w czerwcu liczył 6.000 t, a w lipcu wzrósł do 50.693 t.

Głównymi pozycjami eksportu był nadal węgiel i koks. W lipcu notowano również zwiększony eksport materiałów pędnych i smarów oraz zboża.

Import lipcowy wykazywał wyższość w stosunku do czerwca, w czym główny udział przypadł na rudę.

Tranzylem przez Szczecin z zagranicy odprawiono do Czechosłowacji 8.707,6 t towarów, a z Czechosłowacji 500 t do Finlandii.

Na terenie przydzielonej Czechosłowacji części nabrzeża w porcie szczecińskim przy Kanale Dębickim od kilku miesięcy trwają roboty budowlane. Wykonano już 300 m bież. ścianki utrwalającej brzegi basenu. Po wykonaniu tych prac rozpocznie się budowa magazynu, który będzie miał 100 m długości i 20 m szerokości. W międzyczasie przeprowadzona będzie budowa sieci kolejowej.

Ukończenie budowy nabrzeża, magazynów, sieci kolejowej i budynków administracyjnych przewiduje się na 1 maja 1950 r., a ustawienie dźwigów do 1 września tak, że w końcu 1950 r. nabrzeże całkowicie uzbrojone będzie oddane do użytku Czechosłowacji.

Z innych inwestycji należy wymienić ukończenie magazynu drobnicowego na nabrzeżu Odra, który przyjmuje już drobnicę przeładunkową ze Śląska oraz cement eksportowy.

Na terenie małych portów trwają prace zmierzające do dalszego usprawnienia i rozszerzenia zdolności przeładunkowych. Na czoło wysuwają się roboty remontowe przy moło kołobrzesckim. Roboty podwodne wykonano już w 60%. Na terenie portu Darłowo z ważniejszych prac wykonuje się remont magazynów (przeprowadzony w 50%) i umocnienia brzegów rzeki Wieprz.

W Uście buduje się w basenie zimowym nowe nabrzeże długości 150 m. W toku jest

naprawa głowicy wschodniego mola. Rozpoczęto również remont zachodniego falochronu. Niezależnie od prac remontowych i budowlanych na terenie małych portów kontynuuje się roboty pogłębiarskie.

W dziedzinie spraw organizacyjnych dotyczących żeglugi przybrzeżnej zarządzeniem ministra żeglugi z dnia 6 maja br. nadano statuty przedsiębiorstwom państwowym p.n. «Żegluga Przybrzeżna w Gdańsku» »Żegluga Przybrzeżna w Szczecinie«, »Mors« — Morska Obsługa Radiowa Statków.

23. Handel państwowy. a) Powszechnie Domy Towarowe w lipcu osiągnęły 3.447 mil. zł obrotu, co w stosunku do obrotów miesiąca poprzedniego stanowiło wzrost o 8,6%.

Obroty PDT według podziału na branże ilustruje tabela 16.

Tabela 16

Obroty P.D.T. według grup towarowych
(w mil. zł)

Nazwa grupy towarowej	1 9 4 9 r.			
	czerwiec		lipiec	
	osiągnięty obrót	% wykonania planu	osiągnięty obrót	% wykonania planu
Spożywcza.	437	115	485	124
Tkaniny	1.226	94	1.323	105
Konfekcja	656	108	703	117
Metale	129	144	148	154
Papier.	44	120	53	148
Szkło i ceram.	41	123	46	143
Chemiczna.	138	114	149	121
Meble	18	73	13	158
Skóra	419	92	442	102
Towary miesz.	45	108	85	156
Ogółem	3.173	102	3.447	114

Stale przekraczanie planów miesięcznych notują stołeczne Domy Towarowe, które tak duże obroty zawdzięczają m. in. znacznemu rozszerzeniu asortymentu i ilości towarów, jak również usprawnieniu pracy poszczególnych działów. Zaplanowany na lipiec obrót warszawskich Domów Towarowych na 247,5 mil. zł został przekroczony o 33,6%. Największy obrót (174,5 mil.) i najwyższe przekroczenie planu (46,7%) osiągnął Dom przy ul. Żłotej.

W związku ze wzmożonym popytem na konfekcję, przy poszczególnych Domach Towarowych uruchamiane będą stopniowo pracownice krawieckie dla dokonywania poprawek na miejscu. Pracownice takie istnieją już w niektórych domach, np. we Wrocławiu i Łodzi. Dąży się

również do zwiększenia przez przemysł państwowy dostaw niektórych rodzajów konfekcji, a przede wszystkim konfekcji dziecięcej, kurtek i płaszczy gabardinowych.

W związku z ostatnio zawartymi przez PDT kontraktami na towary importowane z radzieckiej strefy okupacyjnej Niemiec, na ogólną wartość kilku milionów dolarów, odpowiednio wzrosła asortyment poszukiwanych towarów. Będą to aparaty i materiały fotograficzne, maszyny do pisania, ołówki różnych gatunków, wieczne pióra, instrumenty muzyczne (akordeony, skrzypce, harmonijki ustne itp.). Zakupiono też większą ilość solingenowskiej galanterii metalowej (nożyki, nożyczki) oraz większą partię nożyków do golenia.

Oprócz dokonanych już zakupów przewiduje się, że podczas jesiennych Targów Lipskich sfinalizowane zostaną przez PDT dalsze umowy na dostawę towarów z radzieckiej strefy okupacyjnej Niemiec.

b) Państwowa Centrala Handlowa. Obroty Państwowej Centrali Handlowej w lipcu br. wyniosły 12.589,3 mil. zł tj. o 11% więcej niż w ub. m.

Udział w ogólnych obrotach poszczególnych pionów organizacyjnych ilustruje poniższe zestawienie:

	w milionach złotych	
	czerwiec	lipiec
Oddziały Branżowe Zaopatrzenia	2.410,6	2.504,5
Hurtownie Spożyw.-Przemysłowe	7.115,7	8.103,5
Sklepy Detaliczne PCH	1.695,1	1.951,1
Oddział Morski	43,1	28,0 *)

Dokonane, zgodnie z założeniami nowej struktury organizacyjnej, przejęcie hurtowni jednobranżowych przez hurtownie wielobranżowe przyczyniło się do rozszerzenia zakresu ich działalności oraz odpowiedniego wzrostu obrotów. Działalność PCH wykazuje pomyślny rozwój. W stosunku do kwartału pierwszego globalna suma obrotów w II kwartale wzrosła o 3.086 mil. zł. Wzrost obrotów notują wszystkie szczeble organizacyjne za wyjątkiem hurtu, co spowodowane zostało wyłączeniem dystrybucji artykułów rolnych z obrotów PGH oraz likwidacją Centralnego Biura Obrotów Artykułami Rolnymi i przejęciem jego agend przez Centralę Spółdzielni Ogrodniczych, Centralę Rolniczą Spółdzielni »Samopomoc Chłopska» i Centralę Spółdzielni Mleczarsko-Jajczarskich. Pozostałe hurtownie Spożywczo-Przemysłowe oparły swą działalność głównie na sprzedaży mąki i cukru.

Procentowe ukształtowanie się obrotów w poszczególnych Branżowych Oddziałach Zaopatrzenia przedstawiało się następująco:

wyroby cukiernicze	39%
kawa i nam. spożywcze	14%
przetw. ziemniacz.	6%
oleje roślinne i przetw.	21%
wina i ocet	9%
drożdże	11%

Podobnie jak w kwartałach ubiegłych najważniejsze obroty w II kwartale br. uzyskał dział wyrobów cukierniczych oraz olejów roślinnych i przetworów. Dział wyrobów cukierniczych osiągnął w II kwartale obroty o 18% wyższe niż w pierwszym kwartale br., wobec czego plan sprzedaży został wykonany w 111%.

Dział Olejów Roślinnych i Przetworów wykonał plan sprzedaży na II kwartał w 120%, natomiast w cyfrach absolutnych w porównaniu do ub. kwartału obroty spadły o 23%. Czynnikiem jaki wpłynął decydująco na zmniejszenie obrotów był spadek zapotrzebowania na margarynę i ceras, spowodowany znaczną obniżką ceny masła i zwiększeniem się jego podaży, zwłaszcza na terenach rolniczych.

Dział Kawy i Środków Spożywczych wykazał w II kwartale wzrost obrotów o 192 mil. zł realizując plan w 108%. Wzrost obrotów przypisać należy włożonym obrotom takimi artykułami, jak: budynie, pulchniki, aromaty. Jednocześnie zarysował się spadek obrotów namiastkami kawy, spowodowany wzmożoną konsumpcją mleka w okresie letnim.

Preliminarz sprzedaży Działu Drożdży wykonany został w okresie sprawozdawczym w 110%. Z asortymentów sprzedawanych przez ten dział w dalszym ciągu rynek nie przejawia zainteresowania drożdżami suszonymi.

Obroty Działu Win, Octu i Przetworów Owocowych nieznacznie spadły w II kwartale, co tłumaczyć należy ograniczeniem dostaw win produkcji państwowej, cieszących się dużym popytem ze względu na niskie ceny.

W okresie sprawozdawczym obserwowano dalszą rozbudowę sieci placówek handlu detalicznego, których ilość na 1 lipca br. osiągnęła cyfrę 951. W ciągu II kwartału br. na terenie całej Polski powstało 245 nowych sklepów i 14 kiosków.

Oddział Morski osiągnął w II kwartale obrót w wysokości 107 mil. zł realizując plan w 118%. Obsłużono 1.353 statki różnych bander.

*) dane szacunkowe

c) **Polskie Zakłady Zbożowe** zakupiły w lipcu br. 31.196 t zboża, tj. o 6.024 t mniej niż w czerwcu br., co spowodowały głównie opóźnione żniwa tegoroczne oraz nieprzyjmowanie przez punkty skupu, zboża zawierającego wyższy stopień wilgotności niż przewiduje uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów o standardach zbożowych.

Skup zboża, dokonany przez oddziały PZZ według rodzajów, przedstawiał się następująco (w tonach):

1 9 4 9 r.

	czerwiec	lipiec
żyto	22.169,9	20.044,9
pszenica	11.367,0	8.804,7
jęczmień	1.871,3	1.197,5
owies	1.263,5	628,7
gryka	299,8	208,6
proso	64,9	56,8
inne	183,7	254,8
Razem	37.220,1	31.196,1

Stopień zapelnienia magazynów w okresie sprawozdawczym wynosił 49%. Sprzedaż, dokonana przez PZZ, objęła 119.602,4 t, w tym 4.414,8 t zboża (żyto, pszenica, jęczmień, owies), 84.561,2 t mąki żytniej i pszennej oraz 29.625,4 t innych przetworów zbożowych jak kasze, płatki, otręby itp.

Eksport Polskich Zakładów Zbożowych objął w okresie sprawozdawczym 20.423 t żyta do Francji, 6.900 t żyta do Belgii i 20 t jęczmienia do Austrii. W ramach importu wpłynęło w ciągu lipca br. 11.073 t pszenicy z ZSRR.

W związku z nowymi zbiorami Polskie Zakłady Zbożowe prowadzą intensywną działalność w kierunku przygotowania i zwiększenia powierzchni magazynowej, stosownie do przewidywanej zwiększonej podaży zboża oraz celem usprawnienia aparatu skupu.

Miarą wagi, jaką państwo przywiązuje do prawidłowego przyjęcia tegorocznej podaży zbóż, a przez to do zabezpieczenia stałego zaopatrzenia konsumenta w chleb i mąkę z jednej strony, z drugiej strony zaś do zapewnienia opłacalnych cen zboża rolnikom i usunięcia możliwości spekulacji na rynku zbożowym — jest uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów o oddaniu do dyspozycji PZZ

wszystkich obiektów nadających się do magazynowania zboża, następnie zarządzenia Ministerstwa Handlu Wewnętrznego o przygotowaniu odpowiedniej ilości punktów skupu przez powołane instytucje, doszkoleniu aparatu skupu i zwiększeniu sprawności technicznej oraz o powołaniu komisarzy magazynów do składowania zboża.

Zarządzenie Ministerstwa Handlu Wewnętrznego w sprawie organizacji punktów skupu zboża zobowiązało Centralę Rolniczą Spółdzielni »Samopomoc Chłopska« do zorganizowania na terenie całego kraju odpowiedniej ilości punktów skupu i magazynów odpowiednio wyposażonych technicznie, jakich jest już 2.800.

Wykonanie przygotowań składowych przewidziane było na grudzień br., jak jednak z dotychczasowego przebiegu wynika, planowana pojemność magazynowa na 350 tys. t zboża będzie znacznie przekroczona.

Należy nadmienić, iż w młynie »Różanka« we Wrocławiu urządzono pierwszą w Polsce próbę suszenia zboża przy pomocy grzejników elektrycznych. Nowa metoda zastosowana również w silosie PZZ we wrocławskim porcie miejskim pozwoli na lepszą konserwację ziarna przy stosunkowo niewielkich kosztach własnych.

d) **Centrala Mięsna** dokonała w lipcu br. obrotów mięsem na sumę 8.244,4 mil. zł wykonując plan w 128%, przy czym tonaż rozprowadzonego towaru wyniósł 33.861,4 tony mięsa, wobec planowanej ilości 25.168 ton. Jednocześnie w zakresie obrotów żywcem hodowlanym Centrala Mięsna zakupiła w miesiącu sprawozdawczym materiał hodowlany obejmujący konie, bydło rogate użytkowe, cielęta, prosięta i warchlaki oraz owce — 6.213 sztuk rozprawdzając 6.027 sztuk zwierząt hodowlanych.

24 Spółdzielczość. Gospodarka spółdzielcza w I półroczu br. osiągnęła nader pomyślne rezultaty i to zarówno w dziedzinie organizacyjnej, rozbudowy aparatu handlowego i produkcyjnego, jak w szczególności na odcinku wymiany towarowej.

Obroty. Stan dokonanych przez spółdzielczość obrotów towarowych w I półroczu br. na szczeblu hurtu i detalu oraz w zakresie skupu płodów rolnych przedstawia tabela 17.

Tabela 17

Spółdzielczy obrót towarowy w I półroczu 1949 r.

(w mil. zł.)

Lp.	Nazwa centrali (pionów branżowych)	Ogółem	w tym		Wartość skupu
			hurt	detal	
O g ó ł e m		545.928	245.021	255.850	113.315
1.	C. Roln. Spółdz. »Samopomoc Chłopska«	226.671 *)	77.464	101.150	58.268
2.	C. Spółdz. Spoż. »Społem«	199.230	89.058	110.172	—
3.	C. Sp. Mlecz.-Jajczarskich	35.680	16.841	18.839	17.515
4.	C. Sp. Ogrodniczych	4.192	3.533	659	1.527
5.	C. Mięsna	38.342 **)	35.842	2.500	34.874
6.	C. Rybna	8.370	6.214	2.156	1.116
7.	C. Spółdz. Wyd. Księgarskich	8.292	4.702	3.590	—
8.	C. Spółdz. Pracy	16.001	6.839	9.162	—
9.	C. Spółdz. Wytw. »Solidarność«	6.080	2.469	3.611	15
10.	C. Rzemieślnicza	6.070	2.059	4.011	—

Źródło: CZS *) Łącznie ze skupem na szczeblu zbytu wartości 48.057 mil. zł.

**) Tylko za okres I-V br.

Jak wynika z powyższego zestawienia obrotu spółdzielczości w I półroczu br. osiągnęły 53% planu rocznego, rokując uzasadnioną pewnością przekroczenia planu ogólnych obrotów preliminowanych na 1949 r. w kwocie zł 954,6 mlrd. złotych. W osiągniętych wynikach na uwagę zasługuje obok dynamicznego rozwoju zdolności dystrybucyjnej wszystkich pionów branżowych, szczególnie wzrost działalności handlowej spółdzielczości rolniczej Samopomocy Chłopskiej, przy utrzymanym poziomie obrotów na szczeblu hurtu i zwyżce obrotów detalicznych w stosunku do odpowiedniego okresu ub. roku w pionie spółdzielczości spożywców.

Skup. W dziedzinie skupu osiągnięte cyfry wartości zakupionych produktów rolnych, wskazują na coraz pełniejsze opanowywanie podaży rolniczej przez aparat spółdzielczy. Tak np. całoroczna wartość skupu wynosząca w r. ub. 91,8 mlrd. zł została powiększona o ponad 20% tylko w ciągu I półrocza 1949 r. przy jednoczesnej rozbudowie i usprawnieniu sieci punktów odbiorczych i rozszerzeniu asortymentu skupowanych nadwyżek produkcji rolniczej

Wartość skupu produktów rolnych w mil. zł (bieżących) w latach 1947—1949 wyniosła:

w roku 1947	—	33.037	mil. zł
„ 1948	—	91.820	„ „
30. VI. 1949 r.	—	113.315	„ „

Ilościowy rozwój skupu ważniejszych produktów rolnych przedstawiał się w tym okresie następująco;

Artykuł	Jedn. miary	w latach		
		1947	1948	30.VI.1949
skup zboża	tys. ton	362,0	1.183,0	443,8
„ żywca	„ „	69,0	205,0	185,2
„ mleka	mil. litr.	350,4	752,2	483,0
„ jaj	„ sztuk	72,5	447,1	465,5

Również zakupiono poważne ilości innych produktów rolnych, jak owoce, runo leśne, pierze, surowce włókiennicze i inne. Ilość punktów skupu wzrosła z 2.808 w 1947 r. do 14.358 w roku bieżącym.

Produkcja. Niemniejszą dynamikę, aczkolwiek w skromniejszych rozmiarach, wykazuje wzrost wartości produkcji spółdzielczej, która w okresie planu trzyletniego osiągnęła następujące wyniki:

w latach	wartość w mil. zł
1947	62.627
1948	94.057
1949 plan	156.159
wyk. w I półr. 74.573	

Jednocześnie wzrosła ilość zakładów wytwórczych z 6.006 w 1947 roku do 7.922 według stanu na dzień 30 czerwca 1949 r.

Stan organizacyjny. Osiągnięcia spółdzielczości pod względem organizacyjnym i rozbudowy aparatu spółdzielczego w porównaniu do lat przedwojennych przedstawia tabela 18.

Tabela 18

Gospodarka spółdzielcza (stan organizacyjny) w latach 1947 – 30. VI. 1949 r.

Wyszczególnienie	1938	1947	1948	1949
Liczba spółdzielni	8.561	12.359	9.387	9.142
Ilość członków (w tys. osób)	2.356,0	4.285,6	4.158,8	4.876,2
„ sklepów detalicznych	4.840	21.198	25.854	30.357
„ hurtowni.	.	1.243	632	601
„ punktów skupu.	.	2.808	8.565	14.358
„ zakładów produkcyjnych.	1.572	6.006	8.162	7.922
„ zatrudnionych	24 878	236.112	270.518	334.590

Pozorny spadek liczby spółdzielni w latach 1947-1949 jest w rzeczywistości wzmocnieniem organizacyjnym ruchu, a to na skutek dokonanej komasacji miejskich spółdzielni spożywców, których ilość z 8.322 (stan na 30. VI. 1948 r) drobnych i słabych gospodarczo placówek uległa skomasowaniu w 462 duże spółdzielnie. Natomiast właściwym miernikiem udziału spółdzielczości w procesie wymiany jest imponujący rozwój placówek handlowych, w szczególności na szczeblu detalu i skupu.

Wzrastający udział spółdzielczości w gospodarce narodowej podkreślają także jej osiągnięcia produkcyjne oraz liczba zatrudnionych pracowników wielokrotnie przewyższająca skromny stan posiadania w okresie przedwojennym.

Poniżej notujemy przegląd ważniejszych pionów organizacyjnych spółdzielczości w zakresie osiągnięć gospodarczych i organizacyjnych w okresie sprawozdawczym.

a) Spółdzielczość spożywców. Obroty detaliczne spółdzielni spożywców (miejskich) zrzeszonych w (C S S »Społem«) wyniosły w lipcu br. 22.056 mil. zł z czego na artykuły spirytusowo-tytoniowe przypada 20,3% (4.479 mil. zł), na artykuły masarskie — 16,2% (3.575 mil. zł), na tekstylia 14,1% (3.115 mil. zł). Obroty tych spółdzielni na przestrzeni od początku br. do końca lipca wyrażają się cyfrą 132.228 mil. zł. Tak więc obserwujemy systematyczny wzrost miesięcznych obrotów przy jednoczesnym wzroście udziału w obrotach artykułów wolnorynkowych spożywczych i przemysłowych, a zmniejszeniu wpływów kasowych ze sprzedaży wyrobów PMS.

Ilość spółdzielni podległych CSS »Społem« pozostała bez zmian i wynosiła 462. Zrzeszały one na dzień 1. VIII. 1949 r. 1.795.497 członków a liczbą zorganizowanych komitetów członkowskich przy placówkach tych spółdzielni osiągnęła cyfrę 6.803. Wzrosła również liczba zatrudnionych w spółdzielniach, osiągając w lipcu

br. 72.287 pracowników, czyli o 8,5 tys. osób więcej niż w miesiącu poprzednim.

Centrala i podległe jej spółdzielnie rozporządzały w lipcu 2.024 zakładami przemysłowymi i usługowymi, oraz 11.000 sklepów.

Wśród zakładów na podkreślenie zasługuje gęsta sieć piekarń »Społem (695), które wyprodukowały w lipcu ogółem 21.285 tys. kg. pieczywa. W porównaniu z czerwcem ilość piekarń wzrosła o 35 zakładów, co ma szczególne znaczenie ze względu na zadania przewidziane planem w drugim półroczu (150 mil. kg. pieczywa).

Liczba masarni wzrosła z 378 w czerwcu do 390 w początkach lipca. W przeciągu lipca nastąpił dalszy wzrost zakładów tego typu na skutek przejmowania rzeźniczo-wędliniarskich spółdzielni pracy w ramach zmian organizacyjnych w strukturze spółdzielczości. Spółdzielnie te w ilości 86 powiększą dotychczasową liczbę zakładów przetwórstwa mięsnego CSS »Społem«, przy równoczesnym wzroście zdolności produkcyjnej o około 40.000 ton.

Na odcinku żywienia zbiorowego dzięki uruchomieniu 62 nowych placówek pracowało ogółem w lipcu 539 gospód i stołówek, a ilość wydawanych posiłków wynosiła 120 tysięcy porcji dziennie. W przeciągu II półroczu przewiduje się uruchomienie dalszych 494 placówek i zwiększenie wydawanych posiłków do 200 tysięcy dziennie.

25 i 26 lipca br. odbyła się narada przedstawicieli spółdzielni »społemowskich«, która nakreśliła szereg wytycznych, mających na celu rozbudowę i usprawnienie pracy spółdzielczych piekarń, masarni, punktów żywienia zbiorowego, wytwórni wód gazowych i rozlewni piwa.

b) Spółdzielczość rolnicza. W ramach usprawnienia prac spółdzielni rolniczych przewidywane jest ugruntowanie współpracy spółdzielni gminnych ze Związkiem Samopomocy

Chłopskiej oraz ulepszenie i przyspieszenie zaopatrywania spółdzielni przez PZS, które w najbliższym czasie zostaną całkowicie przekształcone w ośrodki hurtowe.

Działalność Gminnych Spółdzielni Samopomocy Chłopskiej obracała się w czerwcu i lipcu w wielkiej mierze wokół kontraktacji i skupu żywca, w pierwszym rzędzie trzody chlewnej. Ogólna ilość tuczników zakontraktowanych wynosiła na dzień 1 lipca 1.330 tys. sztuk. Skup zakontraktowanych zwierząt miał przebieg pomyślny, przy czym osiągnięto wyższe rezultaty od ilości planowanych (plan wykonano w 123,6% w I półroczu). Równie dobrze przedstawiał się skup sztuk niezakontraktowanych, pochodzących z wolnej sprzedaży.

c) **Centrala Spółdzielni Ogrodniczych** po przejściu w czerwcu br 30 zakładów od Państwowego Przemysłu Konserwowego, liczy obecnie 111 zakładów o zdolności produkcyjnej 44.500 ton rocznie. Zakłady te w ramach planu zaopatrzą w br. rynek w 42.500 ton wyrobów gotowych, w pierwszym rzędzie w przetwory owocowe, wina oraz warzywa konserwowe i kiszone. W ramach kontraktacji upraw owoców i warzyw zakontraktowano na cele przetwórcze 26.444 tony warzyw (125% planu), zaś na cele konsumpcyjne — 31.146 ton. Duża podaż owoców spowodowała zwiększenie planu produkcji przemysłu przetwórczego CSO w dostosowaniu do możliwości zużytkowania nadwyżek wiśni i jabłek. Poza tym spodziewane jest uruchomienie w najbliższym czasie przez CSO fabryki pomidorów sproszkowanych, zaś w dalszej przyszłości (plan sześcioletni) — wielkiej fabryki środków konserwujących (pektyny).

d) **Spółdzielnie pracy** wykonały plan półroczny w 126%, przekraczając tym samym plan produkcyjny o 2,5 mld. zł. Łączna wartość wytworzonych na przestrzeni pierwszego półroczu towarów wyniosła 11.514-mil. zł.

W przeciągu lipca br. Centrala Spółdzielni Pracy zorganizowała szereg nowych placówek wytwórczych, które zatrudniły dalszych 1.290 osób. Niektóre spośród nowouruchomionych spółdzielni obejmują gałęzie produkcji dotychczas nieistniejące na terenie CSP, (beczki, lampy elektryczne, sztuczne jelita), przy czym zwrócono uwagę na wytwarzanie artykułów eksportowych jak: ozdoby choinkowe, uchwyty do pędzli i inne.

Ilość robotniczych spółdzielni wytwórczych, zorganizowanych w ramach aktywizacji zatrud-

nienia wyrażała się na dzień 1. VII. cyfrą 129 spółdzielni zatrudniających około 13.000 osób, w tym 85% kobiet. Do końca bieżącego roku uruchomione zostaną przypuszczalnie dalsze 85 placówek, które zatrudnią 9.000 kobiet.

e) **Spółdzielnie produkcyjne.** Liczba spółdzielni produkcyjnych zarejestrowanych w CRS »Samopomoc Chłopska« wzrosła na koniec lipca do 122, z czego na zrzeszenia uprawy ziemi przypada 10, na rolnicze spółdzielnie wytwórcze — 38, na rolnicze zespoły spółdzielcze — 74.

Spółdzielnie, bez względu na typ, korzystają z pomocy państwowej, zarówno jeśli chodzi o wykorzystywanie parków maszynowych i narzędzi, w zakresie środków produkcji, jak też w uzyskiwaniu dogodnego kredytu obrotowego i na cele inwestycyjne.

Członkowie spółdzielni rekrutują się z małorolnych i bezrolnych chłopów.

25. **Handel zagraniczny.** Wyrazem dynamiki naszej gospodarki i rozbudowy przemysłu po wojnie jest m. in. rozwój handlu zagranicznego, wyrażający się w stałym zdobywaniu nowych rynków zbytu, przy jednoczesnym zwiększaniu wielkości obrotów i asortymentów artykułów eksportowych oraz ilości naszych kontrahentów.

Wzrastają obroty w naszym handlu zagranicznym zarówno w zakresie eksportu, jaki importu. Eksport nasz za pierwsze półrocze br. wzrósł o 26% w porównaniu do analogicznego okresu 1948 r. Obroty ogólne, dokonane z 54 krajami, wyniosły ok. 540 mil. dol.; stanowi to wzrost o 12% w stosunku do odpowiedniego okresu 1948 r.

Umowy. W lipcu br. podpisana została umowa handlowa i płatnicza między Polską, a amerykańską, brytyjską i francuską strefą okupacyjną Niemiec z ważnością od 1.7.1949 r. do 30.6.1950 r. Umowa przewiduje wymianę towarową w wysokości ponad 700 mil. dol. Dostawy polskie obejmą: żyto, owies, jęczmień, strączkowe, cukier, magnezyt kaustyczny i in. Polska otrzyma maszyny i urządzenia przemysłowe, wyroby precyzyjne, optyczne, chemikalia, wyroby metalowe, mineralne itp.

W związku z wejściem w życie polsko-węgierskiej taryfy kolejowej sprawa tranzytu towarów węgierskich przez Polskę stała się specjalnie aktualna. Uregulowanie tego problemu łącznie z ustalonymi już warunkami ścisłej współpracy w tym zakresie także z czechosło-

wackim państwowym przedsiębiorstwem w Pradze doprowadziło do objęcia gestii spraw tranzytowych przez polsko-czeskie przedsiębiorstwo tranzytowe, co stanowi zakończenie pierwszego etapu całkowitego uregulowania stosunków tranzytowych między Polską, Węgrami i Czechosłowacją.

26. Komunikacja. Przewozy kolei normalnotorowych Polskich Kolei Państwowych objęły w lipcu 12,4 mil. ton towarów, wykonując w ten sposób plan w 108%, przy czym tonaż omawianych towarów wzrósł o 20% w stosunku do czerwca br. Przewozy osób utrzymały się na poziomie miesiąca poprzedniego, obejmując 35,3 mil. osób przy 105% wykonania planu.

Państwowa Komunikacja Samochodowa wykonała w okresie sprawozdawczym przewóz 286 tys. t towarów (147% planu) oraz 3,4 mil. pasażerów. Należy również podkreślić poważny wzrost przewozów lotniczych, które w lipcu osiągnęły cyfrę 10.728 osób wobec 9.047 przewiezionych w czerwcu br. oraz 142,5 t przesyłek towarowych (bagaż i poczta) czyli o 28% więcej w porównaniu z wynikami czerwcowymi.

Przewozy żeglugi śródlądowej w miesiącu sprawozdawczym wyniosły:

	na Wiśle	na Odrze
przewozy towarów w tys. ton	23,0	62,5
„ osób w tys.	140,0	16,3

Oprócz przewozów polskich linii żeglugi śródlądowej na Odrze odbywa się znaczny ruch tranzytowy na przestrzeni Szczecin—południowe Niemcy strefy radzieckiej oraz Czechosłowacja.

Komunikacja kolejowa uległa w lipcu dalszemu usprawnieniu dzięki oddaniu do użytku linii średnicowej w Warszawie, która znacznie wpłynęła na poprawę komunikacji podmiejskiej, odciążając poważnie stołeczne środki przewozowe na trasie Warszawa-Praga.

Okres wzmożonych przewozów jesiennych, będzie miernikiem sprawności pracy PKP. W związku z ogólnym rozwojem gospodarczym kraju tegoroczny plan przewozów jesiennych przewiduje zwiększenie ich w porównaniu z rokiem 1948 o ok. 28%.

27. Praca, płaca i ceny. Na rynku pracy utrzymywało się w miesiącu sprawozdawczym znaczne ożywienie, a ogólna sytuacja na odcinku zatrudnienia sezonowego charakteryzowała się znacznym zapotrzebowaniem na robotników budowlanych i rolnych (żniwa).

Poza sezonowym wzrostem zatrudnienia, obejmującym głównie pracowników niewykwalifikowanych, obserwujemy również stałe powięk-

szanie się zatrudnienia w przemyśle państwowym; przemysł ten rozbudowując się szybko—w znacznej mierze przyczynia się do powiększenia ilości zatrudnionych i z łatwością wchłania podaż nowych oraz nadwyżki sił pracowniczych.

Ogólny wzrost zatrudnienia w ujęciu wskaźnikowym kształtował się na przestrzeni I półrocza 1949 r. następująco (1948=100):

	1949 r.					
w miesiącach	I	II	III	IV	V	VI
wskaźnik						
zatrudnienia	114	116	118	121	124	126

Wskaźniki te nie obejmują zatrudnienia w wojskowości, resorcie bezpieczeństwa i częściowo w rolnictwie.

Sytuacja na odcinku płac nie uległa w miesiącu sprawozdawczym zmianom.

Na rynku towarowym ogólny poziom cen uległ w lipcu br. obniżce, co ilustrują poniższe wskaźniki:

Tabela 19

Wskaźnik cen detalicznych artykułów i usług nabywanych przez rodzinę robotniczą w Warszawie

Rodzaj wydatków	1949 r.		
	maj	czerwiec	lipiec
Wskaźnik ogólny	111,8	111,5	108,4
w tym:			
Żywność	112,5	111,5	105,5
Alkohol i tytoń	136,2	136,2	136,2
Mieszkanie	131,3	132,5	132,4
Opał i światło	83,9	83,9	83,9
Odzież i obuwie	98,5	100,0	98,9
Higiena i zdrowie	120,0	118,6	115,0
Wyd. kult. i ośw.	95,2	95,2	95,3
Inne	217,2	217,2	217,2

Źródło: G. U. S.

Ogólny wskaźnik cen detalicznych artykułów i usług nabywanych przez rodzinę robotniczą wykazywał w lipcu br. dość poważny spadek (z 111,5 w czerwcu na 108,4 w lipcu), przy czym jeśli chodzi o dynamikę cen poszczególnych grup towarowych, dla jakich obliczono wskaźniki, to obserwujemy spadek przede wszystkim w odniesieniu do cen detalicznych artykułów żywnościowych, następnie cen odzieży i obuwia oraz artykułów wchodzących w skład grupy higiena i zdrowie.

Notowania cen wolnorynkowych artykułów żywnościowych w poszczególnych miastach wojewódzkich w lipcu przedstawia tabela 20.

Ceny przetworów zbożowych uległy lekkiej obniżce, jakkolwiek ceny zboża, pochodzącego z tegorocznych zbiorów, zostały utrzymane na

Tabela 20 Ceny wolnorynkowe ważniejszych artykułów w większych miastach (w złotych)

Miejscowość	Okres czasu	Chleb żytni	Mąka pszenna	Groch	Ziemiaki	Masło	Wołowina	Wieprzowina	Ślonina	Kiełbasa	Jaja	Mleko	Cukier
		1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 szt.	1 litr	1 kg
Warszawa .	VI. 49	35	66	92	20	663	.	.	.	.	17	50	175
	VII. „	35	66	96	23	581	190	250	350	300	16	49	175
Łódź . . .	VI. „	33	66	80	17	590	190	240	355	300	16	44	175
	VII. „	33	66	82	28	590	190	240	355	300	17	44	175
Lublin. . .	VI. „	34	65	59	15	520	.	.	340	.	14	35	175
	VII. „	34	65	59	23	535	218	319	340	345	14	35	175
Poznań . .	VI. „	33	65	80	10	500	190	.	350	365	15	34	175
	VII. „	33	65	—	35	500	190	.	350	365	15	34	175
Katowice .	VI. „	33	65	67	—	580	200	270	360	360	15	40	175
	VII. „	33	65	67	—	580	200	270	360	—	17	40	175
Kraków . .	VI. „	35	66	.	18	590	.	260	350	—	15	35	175
	VII. „	35	66	80	30	575	180	.	350	—	17	36	175

zeszłorocznym poziomie, gwarantującym opłacalność. I tak cena za 100 kg żyta waha się w granicach od 2.000 do 2.100 zł, zaś pszenicy od 3.200 do 3.300 zł, zależnie od dzielnicy kraju oraz jakości ziarna.

Ceny mięsa i wyrobów mięsnych wykazały podobnie jak w miesiącu ub. tendencję zniżkową. Sytuacja taka mogła zaistnieć jedynie dzięki dalszemu zwiększeniu podaży żywca, rozwojowi akcji kontraktowania trzody oraz usprawnieniu samej dystrybucji.

W branży mleczarskiej i artykułów pochodnych poziom cen kształtował się również pomysłnie: ceny mleka i masła zniżkowały.

Odmianą tendencję zanotowano w odniesieniu do jaj, których cena uległa pewnej sezonowej wyższości. Zwyżkowały również ceny ziemniaków z uwagi na wyczerpanie starych zapasów oraz ograniczoną jeszcze podaż nowych.

Ogólny poziom cen artykułów przemysłowych należy uważać raczej za niezmienny. Niewielkie ruchy cen nastąpiły w lipcu br. jedynie na odcinku artykułów włókienniczych. Wzrosły bowiem ceny wyrobów wełnianych i jedwabnych, spadły natomiast ceny wyrobów bawełnianych.

Tabela 22

Kredyty obrotowe według grup gospodarczych

Grupa gospodarcza	Stan na ultimo czerwca		Zmiany w lipcu	Stan na ultimo lipca	
	mil. zł	%	mil. zł	mil. zł	%
Przemysł	115.482	30,6	+ 12.158	127.640	31,5
Budownictwo	2.146	0,5	+ 17	2.163	0,5
Rzemiosło	3.697	0,9	+ 452	4.149	1,0
Rolnictwo	44.435	11,7	+ 426	44.861	11,1
Leśnictwo	1.696	0,4	— 77	1.619	0,4
Handel	188.808	50,2	+ 15.181	203.989	50,5
Transport	8.680	2,4	+ 342	9.022	2,2
Inne	12.675	3,3	— 1.390	11.285	2,8
R a z e m	377.619	100,0	+ 27.109	404.728	100,0

28. Działalność instytucji kredytowych

A. Finansowanie produkcji i wymiany
Rozwój kredytów przeznaczonych na finansowanie produkcji i wymiany w okresie ostatnich trzech miesięcy przedstawia tabela 21.

Tabela 21 Kredyty obrotowe

Stan na ultimo miesiąca		mil. zł	%
XII. 1948 r.		255.027	100
V. 1949 r.		330.390*)	129
VI. „		377.619	148
VII. „		404.728	159

*) Dane ostateczne. Suma kredytów obrotowych za miesiąc maj 1949 r. podana w Nr 7 »Wiadomości NBP« była prowizoryczna.

W lipcu br. notujemy dalszy poważny, choć słabszy niż w poprzednim miesiącu, rozwój akcji kredytowej.

Kredyty krótkoterminowe przeznaczone na finansowanie potrzeb produkcji i wymiany wzrosły w lipcu o 27.109 mil. do stanu 404.728 mil. Wzrost ten wyrażony w liczbach wskaźnikowych wynosi 11 punktów przy podstawie ultimo 1948 r. = 100, podczas gdy w poprzednim miesiącu wyniósł 19 punktów.

Do wzrostu powyższego przyczyniły się najwydatniej przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe. Główną przyczyną omawianego zjawiska był fakt, że wpłaty na rachunek wyrównawczy różnic cen oraz na rachunek wyrównawczy środków obrotowych znacznie przewyższyły wypłaty z tych rachunków. Stąd potrzeba kredytów jest oczywista. Wzrost kredytów w lipcu z tego tytułu zostanie wyrównany w okresie następnym. Także i inne przyczyny miały charakter przejściowy. Należy do nich przede wszystkim zaliczyć pewne trudności w inkasie. Można jednak zauważyć energiczną akcję usprawnienia fakturowania i realizowania należności. Akcja ta w wielu gałęziach życia gospodarczego, gdzie do niedawna trudności te istniały, dała już pomyslnie rezultaty.

Przykładowo wymienimy tu przemysł naftowy, odzieżowy, skórzany, drzewny i graficzny. Tym jednak właśnie trudnościom w inkasie należy przypisać przynajmniej częściowo potrzeby kredytów dodatkowych w przemyśle włókienniczym, metalowym i chemicznym. Na zapotrzebowanie dalszych środków obrotowych wpłynął wzrost produkcji, zanotowany specjalnie w przemyśle motoryzacyjnym, elektrotechnicznym i chemicznym. W wielu przedsiębiorstwach także tworzone zapasy zarówno surowców jak i wyrobów gotowych, aby sprostać przewidywanemu wzmożeniu popytu w okresie jesiennym i zimowym. W przedsiębiorstwach zaś wydawniczych użyto pewną ilość dodatkowych kredytów w związku z drukiem podręczników na nadchodzący rok szkolny. Tendencję przeciwną do omawianej wywarła częściowa spłata zobowiązań, dokonana z dotacji z rachunków wyrównawczych, ze środków uzyskanych z planowego upłynnienia remanentów (przemysł cukrowniczy) oraz z likwidacji przejścio-

wych nadwyżek zapasów (przemysł włókienniczy). Spłacono także zadłużenie dzięki akumulacji zysków, co zanotować można było zwłaszcza w przemyśle węglowym, cukrowniczym, skórzanym i graficznym. W dziedzinie rolnictwa uwidocznił się w tabeli wzrost kredytów o 426 mil. zł jest wypadkową z jednej strony spłacenia ponad 1 mld. zł długu przez akcję plantatorską, z drugiej zaś — zapotrzebowania środków na finansowanie akcji żniwnej i przygotowań do jesiennych prac w polu. Podany w tabeli nieznaczny przyrost kredytów budowlanych jest skutkiem tego, że pożyczki udzielane przez BGK dla przedsiębiorstw montażowo-budowlanych znalazły się w grupie »przemysł«. Po uwzględnieniu tych ostatnich, okazuje się, że na budownictwo wydano w lipcu o 3.681 mil. więcej niż w miesiącu ubiegłym, co tłumaczy się pełnią sezonu. Wreszcie spadek kredytów w pozycji »inne« powstał przede wszystkim wskutek uregulowania należności przez Kasę Targową.

B. Finansowanie inwestycji. Tabela 23 ilustruje zmiany, jakie zaszły w lipcu w rozprawieniu środków na cele inwestycyjne dla poszczególnych grup gospodarczych. Ponadto w tabeli zamieszczono stan wypłat na ultimo czerwca i lipca br. obejmujący również plany za lata poprzednie oraz kredyty pozaplanowe. Wielkość wypłat, podobnie jak w miesiącach poprzednich nie ilustruje całości nakładów inwestycyjnych — nie zostały bowiem uwzględnione, nieobjęte sprawozdawczością banków, dotacje budżetowe wypłacone z planów za lata 1945—1948 oraz nierozliczone z planem inwestycyjnym na 1949 r. wydatki, dokonane przez poszczególnych inwestorów ze środków obrotowych, na inwestycje prowadzone systemem gospodarczym.

Tabela 23

Wydatki inwestycyjne

Grupa gospodarcza	Stan na ultimo czerwca 1949 r.		Zmiany w lipcu 1949 r.		Stan na ultimo lipca 1949 r.	
	mil. zł	%	mil. zł		mil. zł	%
I	2	3	4		5	6
Przemysł	155.121	49	+ 14.851		169.972	50
Transport i Komunikacja . .	74.829	24	+ 7.443		82.272	24
Budownictwo	37.744	12	— 776		36.968	11
Rolnictwo	27.484	9	+ 3.512		30.996	9
Leśnictwo	1.701	0	+ 415		2.116	1
Handel	9.600	3	— 1.264		8.336	3
Rzemiosło	124	0	+ 9		133	0
I n n e	8.926	3	— 1.964		6.962	2
R a z e m :	315.529	100	+ 22.226		337.755	100

Po uwzględnieniu dokonanych spłat z planów za lata poprzednie, stan wypłat na cele inwestycyjne powiększył się w miesiącu sprawozdawczym o 22.226 mil. Środki rozprawdzone w lipcu dotyczyły wyłącznie finansowania planu inwestycyjnego na 1949 r. Wypłaty z limitowanych środków bezzwrotnych wyniosły 93% z limitowanych środków zwrotnych 6% ogółu wypłat. Reszta przypada na środki nielimitowane (własne środki inwestorów).

Zmiany w lipcu w wykorzystaniu kredytów przez poszczególne grupy gospodarcze kształtowały się odmiennie, niż w czerwcu. O ile w czerwcu z wyjątkiem rzemiosła notujemy wzrost we wszystkich grupach, o tyle w lipcu, obok wzrostu w przemyśle, transporcie i komunikacji, rolnictwie, leśnictwie i rzemiosle, występuje spadek środków w handlu, budownictwie oraz w pozycji »inne«.

Następnie w miesiącu sprawozdawczym obserwujemy, w porównaniu z miesiącem poprzednim, prawie dwukrotnie silniejszy wzrost nakładów inwestycyjnych w przemyśle oraz transporcie i komunikacji.

Następna tabela 24 ilustruje stan wydatków inwestycyjnych z planu i poza planem w poszczególnych grupach gospodarczych na ultimo okresu sprawozdawczego oraz stosunki procentowe każdej pozycji do ogólnego stanu rozprawdzonych środków.

Tabela 24 Stan wydatków inwestycyjnych z planów i poza planem według grup gospodarczych

Grupa gospodarcza	Razem (3 + 5)	Z p l a n u		P o z a p l a n e m	
		mil. zł	% w stosunku do ogółu wykorzystanych środków (337.755)	mil. zł	% w stosunku do ogółu wykorzystanych środków (337.755)
1	2	3	4	5	6
Przemysł	169.972	161.638	47,8	8.334	2,5
Transport i Komunikacja	82.272	74.186	22,0	8.086	2,4
Budownictwo	36.968	35.656	10,6	1.321	0,4
Rolnictwo	30.996	24.238	7,2	6.758	2,0
Leśnictwo.	2.116	2.116	0,6	—	—
Handel.	8.336	8.213	2,4	123	0
Rzemiosło	133	129	0	4	0
I n n e	6.962	6.295	1,9	667	0,2
R a z e m :	337.755	312.471	92,5	25.284	7,5

Stan wypłat w ramach planów inwestycyjnych, oczywiście po uwzględnieniu dokonanych spłat, powiększył się w lipcu, w porównaniu z miesiącem poprzednim o 18,090 mil. Był on relatywnie najsilniejszy w przemyśle oraz w transporcie i komunikacji.

Wzrost środków pozaplanowych ma charakter jedynie przejściowy, do czasu rozliczenia

z planem na rok 1949. Wyniósł on 413 mil., przede wszystkim w transporcie i komunikacji oraz przemyśle. Środki planowe stanowią 92,5%, a pozaplanowe 7,5% ogólnego stanu wypłat. W porównaniu z miesiącem poprzednim nie notujemy w tym wypadku większych odchyleń (w czerwcu środki planowe 93,3%, pozaplanowe 6,7%). Stosunek stanu wypłat w poszczególnych grupach do ogólnego stanu wydatków kształtował się podobnie jak w miesiącu poprzednim. W wykorzystaniu środków planowych pierwsze miejsce zajmuje przemysł (47,8), następnie transport i komunikacja (22%), budownictwo (10,6) oraz rolnictwo (7,2).

Jeśli chodzi o środki pozaplanowe, to na przemysł przypada 2,5, na transport i komunikację 2,4%, na rolnictwo 2%. Pozostałe grupy partycypują w ogólnym stanie wydatków w stopniu niewielkim.

C. Operacje bierne. 1) Pieniądz bezgotówkowy NBP. Rozwój pieniądza bezgotówkowego w ostatnich trzech miesiącach br. ilustruje tabela 25.

Tabela 25 Pieniądz bezgotówkowy NBP

Stan na ultimo miesiąca	Stan r-ków żywych i bieżących		Stosunek obrotów bezgotówkowych do obrotów ogólnych.
	mil. zł	%	
Grudzień 1948 r.	72.008	100	94,7%
Maj 1949 r.	82.281	114	94,4%
Czerwiec „	74.385	103	93,6%
Lipiec „	86.783	121	94,2%

Stan pieniądza bezgotówkowego wzrósł w lipcu dość poważnie, bo o 12.398 mil., czyli o 18 punktów wskaźnikowych przy podstawie ultimo 1948 r. = 100. Wzrost ten nie objął jednak wszystkich gałęzi gospodarki, gdyż w ramach niektórych gałęzi przemysłu nastąpił pewien spadek sum na rachunkach bieżących.

Stosunek obrotów bezgotówkowych do obro-

tów ogólnych w miesiącu sprawozdawczym polepszył się, w stosunku do czerwca osiągając 94,2%.

2) **Pieniądz bankowy.** W sprawozdaniu ze zmian pieniądza bankowego banków operacyjnych za lipiec br. wprowadzono pewne zmiany w stosunku do opracowań dotychczasowych. Mianowicie do całkowitej ilości pieniądza bankowego zaliczano pomijane dotąd sumy na rachunkach bieżących i czekowych oraz inne natychmiast płatne zobowiązania PKO i Spółdzielni Oszczędnościowo - Pożyczkowych wiejskich i miejskich, brak bowiem powodów odmawiania im charakteru pieniądza. Wywołało to konieczność odpowiednich zmian w podanej dotychczas wysokości rezerw kasowych oraz kreowanego pieniądza bankowego, którego wahania okazały się znacznie łagodniejsze. W nowym ujęciu zmiany te ilustruje tabela 26.

Tabela 26

Pieniądz bankowy banków operacyjnych

Stan na ult. m-ca	Pieniądz bankowy		Rezerwy kasowe		Kreowany pieniądz bankowy	
	mil. zł	%	mil. zł	%	mil. zł	%
Grudzień 1948 r.	94.551	100	16.783	100	77.768	100
%	100		18		82	
Maj 1949 r.	97.805	103	15.058	90	82.747	106
%	100		15		85	
Czerwiec 1949 r.	101.978	108	11.331	67	90.647	117
%	100		11		89	
Lipiec 1949 r.	98.084	104	10.795	64	87.289	112
%	100		11		89	

Tabela 27

Wkłady terminowe i oszczędnościowe oraz lokaty

Stan na ult. m-ca	Wkłady terminowe i oszczędnościowe		Lokaty celowe i środki bezzwrotne		R a z e m	
	mil. zł	%	mil. zł	%	mil. zł	%
Grudzień 1948 r.	3.795	100	172.002	100	175.797	100
Maj 1949 r.	2.555	67	252.469	147	255.024	145
Czerwiec „ „	2.206	58	273.251	159	275.457	155
Lipiec „ „	2.547	67	348.531	203	351.078	200

Z podanych wyżej liczb wynika, że po zwycięstwie w czerwcu, ilość pieniądza bankowego spadła w miesiącu sprawozdawczym o 3.894 mil. zł, przewyższając jedynie o 279 mil. stan na ultimo maja br. Podobnie i rezerwy kasowe wykazały dalszy spadek. W lipcu stan ich zmniejszył się o 536 mil. Stosunek ich jednak do natychmiast płatnych zobowiązań banków nie uległ zmianie. Po uwzględnieniu wspomnianych na wstępie rachunków jest on jednak znacznie wyższy niż podany w poprzednich sprawozdaniach. Podczas gdy według tych

ostatnich wynosił on np. w czerwcu zaledwie 7,1%, po doliczeniu pieniądza bankowego i rezerw PKO i SOP, wynosił on 11%. W rezultacie ilość kreowanego pieniądza bankowego obniżyła się o 3.358 mil. Spadek ten złagodził nieco silny przyrost pieniądza żyrowego NBP wynoszący 12.398 mil., tak że całkowity przyrost pieniądza bezgotówkowego wyraził się liczbą 9.040 mil.

3) **Wkłady terminowe i oszczędnościowe oraz lokaty.** W lipcu br. wkłady terminowe i oszczędnościowe wzrosły o 9% i wróciły mniej więcej do stanu z maja br.

Lokaty celowe i środki bezzwrotne wykazują w omawianym okresie dalszy dość znaczny wzrost (o 46%), podczas gdy w czerwcu wyniósł on tylko 12%.

Pozycja »wkłady terminowe i lokaty celowe« na skutek stosunkowo dużego wzrostu lokat powiększyła się o 43%.

Tabela 28

Stan środków uzyskanych przez banki operacyjne z NBP

Stan na ult. m-ca	Kredyty refinansowe NBP		Stopień refinansowania akcji kred. w NBP
	mil. zł	%	
Grudzień 1948 r.	135.767	100,0	35,7%
Maj 1949 r.	141.039	103,9	22,5%
Czerwiec „ „	135.567	113,1	22,1%
Lipiec „ „	167.543	123,4	22,6%

Stopień zadłużenia banków w NBP w lipcu wzrósł dość znacznie (o 13.976 mil. zł), tj. o 10,3% w stosunku do czerwca br., a o 23,4% w stosunku do grudnia 1948 r.

Ogólny stopień refinansowania akcji kredytowej w miesiącu sprawozdawczym nie uległ zmianie, w porównaniu z majem i z czerwcem br., i wynosi 22,5%. W porównaniu z grudniem notujemy spadek, jaki tłumaczy się silniejszym

wzrostem ogólnego rozmiaru akcji kredytowej w stosunku do kredytów refinansowych.

Większa część wzrostu akcji refinansowej (13.531 mil.) przypada na kredyty krótkoterminowe udzielone przez NBP bankom operacyjnym, celem finansowania produkcji i wymiany. Kredyty na cele nieobrotowe spadły nieznacznie (o 98 mil. zł), osiągając wysokość 53.888 mil.

Ważniejsze pozycje bilansowe zagranicznych banków biletowych

(w milionach odnośnych jednostek monetarnych)

WYSZCZEGÓLNIENIE	1 9 4 9 r.			WYSZCZEGÓLNIENIE	1 9 4 9 r.		
	VI	V	IV		VI	V	IV
U. S. A. (12 banków Rez. Fed.)				Wkłady zablokowane . . .	782	908	780
Parytet menn. 1 \$ = 0,8887 g czystego złota				„ inne	138	139	85
Certyfikaty złote	23.245	23.116	23.099	Narodowy Bank Szwajcarski			
Walory państwowe	19.343	19.704	21.094	Kurs urzęd. 1 \$ = 4,29 fr. szw.			
Dyskonto, pożyczki przem. i akcepty	103	247	303	Złoto	5.998	6.037	5.948
Obieg banknotów	23.373	23.346	23.327	Dewizy	416	365	365
Wkłady banków członk.	17.867	18.024	19.076	Pożyczki i dyskonto	109	112	123
Wkłady rządowe	438	628	984	Banknoty w obiegu	4.319	4.279	4.298
Inne i zagraniczne wkłady	941	930	1.243	Natychmiast płatne zobow.	1.781	1.811	1.726
Bank Anglii				Bank Szwecji			
Parytet 1 £ = 4,03 \$.				Kurs urzęd. 1 \$ = 3,60 k. sz.			
Banknoty — w obiegu	1.278	1.272	1.280	Złoto	157	157	176
Banknoty — w dep. bankow.	22	28	20	Walory państw. i pożyczki Narod. Urzędu Długów	3.360	3.186	3.338
Złote monety i sztaby	—	—	—	Weksle krajowe i pożyczki	143	144	157
Długi rządowe i walory	1.299	1.299	1.299	Obieg banknotów	2.996	2.906	3.019
Wkłady publiczne	22	44	17	Wkłady państwowe	748	572	563
Wkłady banków	295	288	290	„ inne	182	230	302
Inne wkłady	91	89	92	Czechosłowacki Bank Narodowy			
Bank Francji				Parytet 1 \$ = 50 kor. czes.			
Kurs 1 \$ = 330,00 fr. fr. *)				Złoto i dewizy	2.922	3.205	3.204
Złoto	52.981	52.981	52.817	Dyskonto	20.086	19.592	20.507
Portfel walorów. pryw. i publ.	259.260	261.780	292.666	Lombard walorów.	2.128	2.125	2.471
Pożyczki rządowe:				Banknoty w obiegu	64.380	65.255	66.174
a) za koszty okupacji.	426.000	426.000	426.000	Rachunki żyrowe	789	41	660
b) pożyczki tymczasowe	166.900	151.500	155.300	Węgierski Bank Narodowy			
c) pożyczki stałe (3 poz.).	120.000	120.000	120.000	Urzędowy kurs 1 \$ = 11,83 forinta (sprzedaż)			
Obieg banknotów	1.115.608	1.080.325	1.047.277	Złoto i dewizy	619	639	638
Salda kred. r-ków bieżących	163.255	161.504	179.539	Dyskonto i walory	3	4	4
Bank Belgii				Dług rządowy.	310	311	311
Parytet 1 \$ = 43,83 fr.				Obieg banknotów	3.007	2.917	2.929
Złoto	30.859	29.120	28.362	Natychmiast płatne zobow.	5	2	2
Dewizy	9.685	9.795	10.053	Bank Finlandii			
Prywatne pożyczki i r-ki	4.179	4.571	4.179	Kurs clearin. 1 \$ = 135 mkf.			
Pożyczki rządowe	34.991	34.991	34.991	Złoto	269	269	269
Obieg banknotów	84.938	84.355	83.743	Dewizy	1.304	1.310	1.208
Prywatne r-ki bieżące	3.032	2.412	2.235	Weksle krajowe.	35.550	34.998	37.155
Bank Holenderski				Walory krajowe.	1.165	2.523	130
Parytet 1 \$ = 2,65 guld.				Banknoty w obiegu	27.934	28.198	27.741
Złoto	447	446	445	Salda rachunków bieżących	1.221	1.083	1.415
Dewizy	366	333	302	Salda zagranicznych r-ków clearingowych	1.339	1.801	1.984
Pożyczki i dyskonto	150	152	164				
Długi rządowe i obligacje	3.300	3.300	3.300				
Obieg bank. (now. i starych)	3.049	3.084	3.103				
Wkłady rządowe.	181	53	128				

Średni kurs wolnorynkowy dolara w dn. 30.VI.49 r.

Z BIEŻĄCYCH ZAGADNIENIŃ GOSPODARCZYCH

Jan Raue

AKREDYTYWA JAKO INSTRUMENT ZAPŁATY W OBROcie
MIĘDZYNARODOWYM

Jeszcze pół wieku temu przy transakcjach eksportowych zamorskich sposób otrzymania należności ograniczał się do inkasa bankowego, względnie dyskonta traty dokumentów. W praktyce odbywało się to i odbywa nadal w ten sposób, że eksporter, po załadowaniu towaru, trasuje weksel na swego nabywcę — importera, dołącza do niego konosament, polisę ubezpieczeniową, swoją fakturę i ewentualnie inne dokumenty pomocnicze i wręcza taką dokumentową ratę swojemu bankowi, który bądź przyjmuje ją do inkasa, bądź też ją dyskontuje, po czym posyła do inkasa swemu korespondentowi w kraju importera.

Jeżeli transakcja ma przebieg normalny, trasat (nabywca towaru) bądź akceptuje ratę (jeżeli jest terminowa), bądź wykupuje ją (jeżeli jest a vista) i otrzymuje w zamian dokumenty załadowcze, na podstawie których odbiera towar i w wypadkach uszkodzenia towaru rewindykuje odszkodowanie ubezpieczeniowe.

Z chwilą zaakceptowania, względnie wykupienia traty dokumentowej przez nabywcę i odebrania przez niego dokumentów, transakcja zarówno dla sprzedawcy jak nabywcy i banku jest zakończona. Jeśli natomiast nabywca towaru odmówi zaakceptowania względnie wykupienia traty, którą bank już uprzednio zdyskontował, ten ostatni może skorzystać z prawa zastawu jaki posiada na towarze i sprzedać go na pokrycie swojej wierzytelności. W podobnych wypadkach suma uzyskana z przymusowej sprzedaży towaru z reguły nie wystarcza na pokrycie pretensji banku i różnicę musi zapłacić eksporter. Ponosi on w ten sposób nieraz bardzo dotkliwą stratę.

Poczynając od końca ubiegłego stulecia płacenie należności w obrotach międzynarodowych za pomocą inkasa bankowego przestaje być formą powszechnie panującą. Eksporterzy i banki finansujące transakcje eksportowe obawiają się bowiem, że importer w chwili przedstawienia mu dokumentów odmówi ich wykupienia, względnie zaakceptowania traty. Ryzyko to jest szczególnie wielkie w okresach zastoju i zniżki cen, kiedy dla niesolidnego importera pokusa jest wielka pod byle jakim pretekstem uchy-

lić się od wykonania niekorzystnej dla niego transakcji.

W celu zabezpieczenia się przed ryzykiem zaczęto stosować nową, bardziej udoskonaloną formę zapłaty. Polega ona na tym, że eksporter warunkuje dostawę towaru od uprzedniego dostarczenia mu przez nabywcę pisemnego zobowiązania pouważnego banku do wykupienia dokumentów załadowczych, względnie do zaakceptowania traty niezwłocznie po przedstawieniu mu tych dokumentów. Takie zobowiązanie banku importera nosi nazwę **akredytywy dokumentowej**. Charakterystyczną cechą tej formy zapłaty za towar jest powstanie nowego zobowiązania, tym razem ze strony banku całkowicie niezależnego od zobowiązania nabywcy w stosunku do sprzedawcy. W ten sposób eksporter nie ponosi już ryzyka niewykupienia towaru przez nabywcę, gdyż posiada zobowiązanie wykupienia dokumentów przez bank, którego bankructwo jest zupełnie nieprawdopodobne. Poza tym bank nie może i nie jest w tym zainteresowany aby kwestionować kontrakt kupna — sprzedaży, którego warunki są mu w ogóle nieznane. Zapłatę za towar w zamian za dokumenty warunkuje bank tylko tym, że dokumenty powinny odpowiadać warunkom wyszczególnionym w akredytywie. Tą drogą zabezpiecza się z kolei nabywca — importer nakładając na dostawcę — eksportera obowiązek wykonania dostawy w pewien określony sposób.

Aby zobowiązanie banku miało charakter wiążący i prawdziwie zabezpieczało eksportera, akredytywa dokumentowa musi być **nieodwołalna**, a jej wiążący charakter ograniczony określonym terminem. Akredytywa bezterminowa nie ma wiążącego charakteru i tak jak akredytywa odwołalna — nie zabezpiecza eksportera, gdyż może być w każdej chwili anulowana.

Bank importera zazwyczaj zawiadamia eksportera o otwarciu na jego rzecz akredytywy nie bezpośrednio, lecz za pośrednictwem swojego korespondenta w kraju dostawcy. Jeśli bank importera, tj. bank finansujący transakcję, poleci swojemu korespondentowi aby potwier-

dził akredytywę, tj. zagwarantował również ze swej strony jej wykonanie, to taka akredytywa nazywa się **potwierdzona**.

Akredytywa dokumentowa bywa nieraz **podzielna**, tj. przewiduje możliwość dostawy towaru w kilku partiach, a co za tym idzie wypłaty sumy akredytywy w kilku ratach.

Odmianą formą akredytywy podzielnej jest akredytywa **odnawialna** stosowana w wypadkach gdy eksporter jest stałym dostawcą danego importera, lub też jego agentem zakupu. Taka akredytywa przewiduje z góry szereg kolejnych dostaw i wznawia się automatycznie po dostawie każdej partii towaru względnie w odpowiednich z góry ustalonych terminach.

Nieraz warunki akredytywy przewidują, że eksporter, na rzecz którego została akredytywa otwarta, może ją przenieść w całości lub częściowo na inną firmę, osobę, lub instytucję. Mówi się wtedy, że akredytywa jest **przenośna**.

Praktyka stosowania akredytywy dokumentowej wykazała, że nie jest możliwe przewidzieć w akredytywie wszystkich ewentualności, jakie zająć mogą w momencie jej realizacji. Powstała stąd potrzeba ustalenia pewnej jednolitej, międzynarodowo uzgodnionej praktyki, we wszystkich tych wypadkach, gdy na skutek niedostatecznie sprecyzowanych warunków akredytywy powstają dla banku wątpliwości co do sposobu jej realizacji. Tej potrzebie dała zażyłość uchwała powzięta w 1933 roku w Wiedniu przez VII Kongres Międzynarodowej Izby Handlowej¹⁾. Aczkolwiek uchwała ta, ustalająca uzanse i technikę jaką należy stosować przy akredytywach dokumentowych, została przyjęta bez zastrzeżeń tylko przez kilka krajów (Belgia, Francja, Niemcy, Holandia, Włochy, Rumunia, Szwajcaria), a pozostałe wyrażnie się w tym względzie nie wypowiedziały, lub poczyniły zastrzeżenia, to jednak i one w zasadzie kierują się wytycznymi ustalonymi w tej uchwale. Banki w USA, z pewnymi zastrzeżeniami, uznały uchwałę za wiążącą dla nich od dnia 1 października 1938 r.

Uchwała Międzynarodowej Izby Handlowej ustala najpierw ogólną zasadę, że dyrektywy zawarte w uchwale mają być stosowane tylko i wyłącznie jeśli między stronami nie ustalono inaczej. Dalej mowa jest o zobowiązaniach

banku, o odwołalności względnie nie odwołalności oraz o terminie akredytywy, przy czym ustala się ogólną zasadę, że akredytywa która nie zawiera wyraźnego stwierdzenia, że jest nieodwołalna, uznana będzie za odwołalną, nawet jeśli jest terminowa.

Rozdział dotyczący odpowiedzialności banku stwierdza, że bank nie odpowiada za towar, a jedynie za dokumenty, przy czym odpowiedzialność tę należy rozumieć w ten sposób, że bank odpowiada tylko za formalną zewnętrzną zgodność dokumentów między sobą, natomiast nie odpowiada za ich prawidłowość, dostateczność, autentyczność oraz za prawdziwość umieszczonych w nich danych. Poza tym zakłada się, że warunki umowy łączącej dostawcę z odbiorcą nie są bankowi znane, że nie ponosi on odpowiedzialności za rzetelność i wypłacalność kontrahenta swego zleciodawcy (importera), przewoźnika lub ubezpieczającego towar, za zaginięcie lub opóźnienie depesz, listów lub dokumentów, za zniekształcenie depesz lub kabli, za konsekwencje wyniknąć mogące z powodu strajków, zamieszek, siły wyższej itp. Bank nie ponosi również odpowiedzialności za ewentualnie niedokładne wykonanie jego poleceń przez jego korespondenta, nawet jeśli dokonał sam jego wyboru, o ile sam nie zawinił. Natomiast zleciodawca banku (importer) odpowiada za zobowiązania jakie ciążyć mogą na banku z tytułu czynności jego korespondenta, lub jego samego w obcym kraju, według prawa lub zwyczaju które w nim obowiązują.

W następnym, najdłuższym rozdziale, który stanowi najważniejszą część uchwały, mowa jest o dokumentach, sposobie ich wystawiania oraz o właściwej interpretacji terminów najczęściej używanych w akredytywach. Uchwała kończy się wyszczególnieniem zastrzeżeń poczynionych przez banki w USA.

Jak wynika z powyższych wywodów akredytywa dokumentowa jest dokładnie i szczegółowo opracowaną formą obsługi bankowej handlu międzynarodowego. Nie zawsze jednak może ona być z powodzeniem stosowana. Gdy transakcja importowa dotyczy towaru, który — na skutek udzielonego zamówienia — ma być dopiero wytworzony, zapłata za pomocą akredytywy dokumentowej może być dla importera formą bardzo niekorzystną. Istotnie, wykonanie zamówienia trwa nieraz miesiące, a przy maszynach i instalacjach fabrycznych nawet lata, podczas których ekwiwalent zamówienia byłby

¹⁾ »Uniform Customs and Practice for Commercial Documentary Credits fixed by the Seventh Congress of the International Chamber of Commerce«.

unieruchomiony w banku. Dla uniknięcia tej niedogodności stosuje się w podobnych wypadkach formę zapłaty zaliczkowej. Polega ona na tym, że przy udzieleniu zamówienia importer przekazuje swojemu dostawcy pewną zaliczkę. Ewentualne dalsze zaliczki płatne są w miarę posuwania się produkcji zamówionego towaru, a saldo należności importer reguluje przed wysyłką towaru przekazem, bądź za pomocą akredytywy dokumentowej.

Jak już wspomniano wyżej nie wszystkie kraje przyjęły bez zastrzeżeń uchwały VII Kongresu Międzynarodowej Izby Handlowej. Związek Radziecki wyraźnie się w tej sprawie nie wypowiedział, w praktyce stosowane są tam jednak zasady ustalone w tych uchwałach.

W Związku Radzieckim wszystkie rozrachunki z zagranicą z tytułu importu i eksportu towarów skoncentrowane są na prawach wyłączności w Państwowym Banku ZSRR (Gosbank), a w pewnej mierze w Banku dla Handlu Zewnętrznego (Wniesztorgbank), któremu Gosbank, który go kontroluje, powierza niektóre czynności²⁾.

Akredytywy dokumentowe (ros.: towarne akredytywy) dotyczące wymiany towarowej między Związkiem Radzieckim a Polską wystawiane są w Związku Radzieckim przez Gosbank, a w Polsce przez Narodowy Bank Polski.

²⁾ Prof. A. M. Smirnow — Międzynarodowe rozrachunki i finansowanie wniezionej handlu. Moskwa, 1946.

DZIAŁ ARTYKUŁOWY

Mgr Tadeusz Choliński

ZAGADNIENIE NORMOWANIA ŚRODKÓW OBROTOWYCH

Dla normalnego funkcjonowania przedsiębiorstwa w danych warunkach gospodarczych konieczne jest wyposażenie go w dostateczną ilość środków obrotowych. Wysokość tych środków określa się w drodze wyliczenia normatywu.

Właściwie wyliczony normatyw jest podstawowym elementem kontroli prawidłowego funkcjonowania przedsiębiorstwa. Zasadę oparcia gospodarki przedsiębiorstwa o wyliczony normatyw wprowadziła po raz pierwszy w życie Uchwała Rady Ministrów z dn. 21.8.1947 r. w sprawie systemu finansowego. Technika wyliczania normatywów, zaczerpnięta z doświadczeń gospodarki radzieckiej, jest jeszcze mało zgłębiona na naszym gruncie. Wymaga ona większego niż dotychczas rozpracowania oraz dostosowania do specyficznych warunków gospodarki polskiej.

W fachowej literaturze gospodarczej po raz pierwszy szerzej zagadnienie to omówione zostało w artykule mgr. Blassa. W następnych dwóch latach było ono szereg razy poruszane w poszczególnych wydawnictwach gospodarczych. Niemniej jednak wydaje się, że ze względu na wagę, jaką zagadnienie to posiada dla całości życia gospodarczego, należy do niego jeszcze raz powrócić i przeprowadzić

swego rodzaju rekapitulację spostrzeżeń poczynionych w tej dziedzinie w oparciu o dwuletnie doświadczenie Banku. Jak wiadomo NBP w ubiegłym roku, na podstawie wyliczeń normatywnych środków obrotowych, rozproszając w formie dotacji poważne sumy na uzupełnienie niedoborów w pokryciu wyliczonych normatywów. Rozprowadzenie tych dotacji wymagało dużego nakładu pracy ze strony Banku. Materiały nadesłane przez przedsiębiorstwa zawierały w większości wypadków nieprawidłowe wyliczenia lub też w podawanych wyliczeniach przebiegała tendencja do ukrywania istniejących nadwyżek, czy też do wykazywania nieuzasadnionych niedoborów. Bank, idąc po linii wytycznych Instrukcji MP i H, F-11 i F-12, jak również wykorzystując zdobyte doświadczenie i realizując jak najściślej zasady systemu finansowego — natrafiał w pracy swej na duże trudności przy właściwym wyliczaniu normatywu i jego pokrycia w oparciu o posiadane materiały.

Podczas dokonywania przez Bank obliczeń normatywnych środków obrotowych i ustalania ich pokrycia, jak również i w toku rozpraszania przyznanych dotacji — wysuwało się szereg zagadnień, które wymagały specjalnego opracowania.

Zgłębienie tych zagadnień nasuwa potrzebę bliższego sprecyzowania zarówno samego pojęcia normatywu jak i techniki jego wyliczania oraz sposobu ustalania źródła pokrycia wyliczonego normatywu.

Dla jasnego obrazu przeprowadzonej rekapitulacji poczynionych spostrzeżeń i wyciągniętych wniosków wskazane będzie podzielić omówienie problemu na następujące punkty:

- 1) istota normatywu,
- 2) technika wyliczania normatywu dla zakładów produkcyjnych o ciągłej produkcji,
- 3) technika wyliczania normatywu dla zakładów produkcyjnych o charakterze sezonowym,
- 4) technika wyliczania normatywów dla jednostek handlowych i usługowych.
- 5) sposób wyliczania pokrycia ustalonych normatywów.

Istota normatywu

Zagadnienie wyposażenia przedsiębiorstwa uspołecznionego w dostateczną ilość środków pieniężnych jest jednym z zasadniczych elementów dzisiejszej gospodarki. Wysokość tych środków na planowany okres uzależnia się od rozmiarów zaplanowanej produkcji lub obrotów przy równoczesnym założeniu istnienia pewnych warunków gospodarczych.

Wszelkie nieprawidłowości występujące w działalności przedsiębiorstwa, które powodują trudności finansowe, winny znaleźć swój obraz w stopniu wykorzystania kredytu. Kredyt winien być jednym z elementów kontroli działalności przedsiębiorstwa.

Opierając gospodarkę przedsiębiorstwa o wyliczone właściwie normatywne środki obrotowe zakłada się z góry pewną stałą cykliczność tj. powtarzalność operacji w określonym z góry czasie i ustalonych wartościach.

Cykliczność ta może mieć charakter stały — krótkookresowy lub dynamiczny — długookresowy. Pierwsza występuje w zakładach o ciągłej produkcji, druga w zakładach o sezonowej produkcji. Ze względu na charakter cykliczności rozróżniać należy normatyw statyczny i normatyw dynamiczny. Przy założeniu określonych warunków gospodarczych wysokość pierwszego zależna jest tylko od rozmiarów produkcji, wysokość drugiego zależna jest zarówno od rozmiarów zaplanowanej produkcji jak i czasu, na który normatyw jest ustalony.

Ustalony normatyw jest niczym innym jak ustaloną na pewnej wysokości sumą środków obrotowych w planowanym okresie.

W związku z tym normuje się zasadniczo następujące elementy:

- 1) rezerwę płatniczą, do której zalicza się:
 - a) ustalone pogotowie kasowe i
 - b) wyliczony normatyw »Banki»;
- 2) zapasy surowcowe, materiałowe i towarowe,
- 3) opakowanie,
- 4) roboty w toku,
- 5) wyroby półgotowe,
- 6) wyroby gotowe.

Normowanie tych elementów środków obrotowych następuje w drodze przemnożenia planowanego rozchodu przez techniczny lub statystyczny wskaźnik wyrażający cykliczność obrotu w dniach i podzielenie otrzymanego wyniku przez ilość dni planowanego okresu. Normowaniu podlegać zatem mogą operacje stałe — powtarzalne, nie zaś przypadkowe lub też jednorazowe, czy też operacje o charakterze tylko czystego wydatku. Z tych też względów, zarówno normatyw statyczny jak i dynamiczny środków obrotowych potrzebnych dla normalnej działalności gospodarczej, nie może uwzględniać tego typu wydatków jak:

- 1) przejściowe finansowanie inwestycji przeprowadzanych sposobem gospodarczym i
- 2) niektórych wydatków przyszłego okresu.

Włączenie bowiem w normatyw magazynowy materiałów przeznaczonych na przeprowadzenie robót inwestycyjnych systemem gospodarczym naruszałoby zasadę istoty normowania przez to, że rozchody materiałów inwestycyjnych nie przebiegają cyklicznie zarówno w odniesieniu do czasu jak i wartości, lecz są zależne od terminarza przeprowadzanych prac. Operacje te zarazem nie mają charakteru operacji stałych, tylko jednorazowych. Istnieje również trudność z normowaniem środków obrotowych potrzebnych do bieżącego pokrywania robocizny związanej z działalnością czysto operacyjną i robocizny inwestycyjnej. Trudność ta wynika z niemożliwości zastosowania jednolitego wskaźnika rotacji nakładów osobowych.

Należało by zatem ustalać właściwy normatyw tylko dla operacji gospodarczych. Wynikający niedobór winien być pokrywany z rachunku środków obrotowych w drodze zasilenia ra-

chunku operacyjnego jednostki gospodarczej w ramach planu dotacji, których zwrot winien nastąpić w terminach z góry ustalonych. Do czasu zaistnienia zmian w rozmiarach produkcji, szybkości cyklu produkcyjnego, obrotowego i zaopatrzeniowego, działalność jednostki gospodarczej winna przebiegać, przy wykonywaniu zaplanowanych zadań, w ramach ustalonego normatywu.

Przejściowe wydatki inwestycyjne, związane z przeprowadzeniem robót systemem gospodarczym, winny być finansowane do wysokości ustalonych na każdy miesiąc dotacji, z rachunku wyrównawczego środków obrotowych wliczanych na podstawie preliminarza wpływów i wydatków, sporządzanego w oparciu o harmonogram robót inwestycyjnych. Tego rodzaju zaplanowane dotacje będą uzupełniać przejściowe niedobory normatywnych środków obrotowych, powstałe przez okresowe unieruchamianie części majątku obrotowego w wydatkach związanych z przeprowadzeniem robót inwestycyjnych sposobem gospodarczym. Na przykład z przedłożonego przez przedsiębiorstwo planu wydatków i wpływów związanych z przeprowadzaniem inwestycji sposobem gospodarczym oraz z uwzględnienia harmonogramu robót wynika:

A. Plan wydatków (w mil. zł).

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Razem
Osobowych	—	—	1	2	8	10	9	4	4	—	—	—	38
Rzeczowych	4	5	5	4	4	4	4	2	2	—	—	—	34
Razem	4	5	6	6	12	14	13	6	6	—	—	—	72

B. Harmonogram nakładów inwestycyjnych przeprowadzanych systemem gospodarczym i przebieg refundacji tych nakładów:

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Razem
Nakłady osobowe	—	—	1	2	8	10	9	4	4	—	—	—	38
Nakłady rzeczowe	—	—	2	3	6	8	9	6	—	—	—	—	34
Wpływ z refundacji	—	—	—	—	3	5	14	18	18	10	4	—	72

C. Zestawienie zaplanowanych dotacji i terminy ich zwrotu:

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Razem
Wydatki wg A.	4	5	6	6	12	14	13	6	6	—	—	—	72
Wpływ wg B.	—	—	—	—	3	5	14	18	18	10	4	—	72
Dotacje	4	5	6	6	9	9	—	—	—	—	—	—	39
Odprowadzone nadwyżki	—	—	—	—	—	—	1	12	12	10	4	—	39

Z wyżej podanego przykładu wynika, że dla sfinansowania robót inwestycyjnych przeprowadzanych sposobem gospodarczym, wartości 72 milionów, wysokość planowanych dotacji kształtować się będzie w granicach 4 do 39 mil. zł. Obliczenie planu dotacji opiera się na założeniu, że przedsiębiorstwo przeprowadzające te roboty inwestycyjne pokrywa swe zobowiązania wynikłe z nakładów osobowych jak i rzeczowych przeciętnie z 15-dniowym opóźnieniem, natomiast refundację środków unieruchomionych w nakładach inwestycyjnych przeprowadza w 45-dniowym terminie, ustalonym uchwałą z dnia 7 grudnia 1948 r. O ile przedsiębiorstwo nie przeprowadzi refundacji w ustalonym terminie, to środki finansowe postawione mu do dyspozycji w ramach planu dotacji, będą niewystarczające i zajdzie konieczność ubiegania się o kredyt bankowy — co z kolei sygnalizować będzie złe funkcjonowanie gospodarki przedsiębiorstwa. Potrzeba kredytu wystąpi również i w tym wypadku, gdy przedsiębiorstwo zakupi nadmierną ilość materiałów inwestycyjnych lub dokona innych wydatków planem nie przewidzianych. Udzielanie dotacji i odprowadzanie nadwyżek musi być dokonywane co miesiąc w ramach zaplanowanego zestawienia.

Odrębnym zagadnieniem jest finansowanie wydatków przyszłego okresu.

Pod pojęcie wydatków przyszłego okresu podpadają tego typu wydatki, jak:

a) z góry opłacone czynsze, abonament czasopism itp.,

- b) koszty przygotowania i uruchomienia przyszłej produkcji, budowa wszelkiego rodzaju prototypów, przeprowadzania reorganizacji dla osiągnięcia przyszłych efektów itp.

Wydatki wymienione w punkcie a) mogą, ze względu na wysokość samego wydatku, jak i z góry znane okresy czasu rozliczenia tych nakładów zmieścić się w ustalonym normatywie. Jeżeli chodzi o wydatki wyszczególnione w punkcie b) to mieszczą one w sobie szereg niewiadomych, gdyż z reguły nieokreślony jest bliżej okres czasu zakończenia tych wydatków lub moment początkowy rotacji włożonych środków pieniężnych, jak również nie wiadomo, czy w końcowym rezultacie ponoszonych wydatków osiągnięć się planowane efekty. Tego rodzaju wydatki nie mogą się mieścić ani w granicach normatywu statycznego, ani w granicach normatywu dynamicznego. Winny one być, zgodnie z postanowieniem Instrukcji F-42, pokrywane z bezpośrednich dotacji z rachunku wyrównawczego środków obrotowych — jako wyrównanie powstających niedoborów w normatywnych środkach obrotowych, spowodowane stałym zamrażaniem środków pieniężnych. Plan dotacji uzupełniających stale powstający niedobór w pokryciu normatywnych środków obrotowych, wynikający z pokrywania tego typu wydatków, winien być oparty o sporządzony w tym celu preliminarz.

W momencie gdy wydatki te dadzą pierwsze efekty gospodarcze, powstanie możliwość określenia ich cykliczności i zarachowania pewnej wysokości poniesionych wydatków do normatywu ustalonego na nowym poziomie.

Odrębnym zagadnieniem, rozważanym w toku wyliczania normatywów, była kwestia czy przy wyliczaniu oprzeć się o kalendarzową ilość dni czy też o ilość dni faktycznie przepracowanych.

Wiadomo, że ustalając normatyw dla poszczególnych elementów składowych kapitału obrotowego, dzieli się zaplanowany na dany okres rozchód czy wydatek przez ilość dni tego okresu i mnoży się przez wskaźnik techniczny lub statystyczny.

Dla uproszczenia manipulacji związanej z dokonywaniem wyliczeń normatywów przyjęto w roku ubiegłym za podstawę rok operacyjny

równy 300 dniom — uwzględniając przerwy świąteczne.

W roku zaś bieżącym przyjęto za podstawę rok operacyjny równy 360 dniom. Przyjęcie za podstawę przy ustalaniu normatywu środków obrotowych roku operacyjnego w ilości 360 lub 300 dni byłoby w każdym wypadku rzeczą obojętną przy stosowaniu każdorazowo wyliczonego — na podstawie danych z ubiegłego okresu — wskaźnika statystycznego i przy założeniu, że przy wyliczaniu wskaźnika statystycznego jak i przy wyliczaniu normatywu środków obrotowych — weźmie się za podstawę tę samą ilość dni roku operacyjnego. Stosowanie przy wyliczaniu normatywów generalnej zasady, że rok operacyjny równa się 360 dniom jest słuszne tylko w odniesieniu do zakładów o ciągłej produkcji. Z tych też względów zasada ta jest słusznie w pełni stosowana przy wyliczaniu normatywów w ZSRR. W naszych warunkach, gdy część tylko zakładów pracuje bez przerwy, natomiast pozostała część pracuje z przerwą świąteczną — należało by, stojąc na punkcie czysto teoretycznym prawidłowości wyliczeń, posługiwać się faktyczną ilością dni pracy. Jednak i w naszych warunkach generalne stosowanie roku=360 dniom nie powoduje, praktycznie biorąc, dużych i istotnych różnic. Różnice te powstają z resztą tylko przy wyliczaniu niektórych normowanych elementów środków obrotowych i mają raczej znaczenie wyłącznie teoretyczne niż praktyczne. Zatem i w naszych warunkach upraszczając technikę wyliczania można wziąć za podstawę jednolity okres czasu tj. rok = 360 dniom.

Następnym problemem, który z reguły występował przy wyliczaniu normatywu dla robót w toku, było zagadnienie zastosowania wzoru, którego użycie w każdym wypadku dawałoby realne wartości.

Przy wyliczaniu w ubiegłym roku normatywu dla robót w toku w oparciu o wzór podany w Instr. F-11 uzyskiwano wartość nieporównywalną prawie z danymi wykazanymi w bilansie.

Jak wiadomo maksymalna wartość robót w toku wyraża się wzorem $\frac{k \times t}{d}$, gdzie k oz-

nacza sumę nakładów produkcyjnych w planowanym okresie;

t — ilość dni technologicznego cyklu produkcji,

d — ilość dni roboczych w planowanym okresie.

W rzeczywistości koszty robót w toku w poszczególnych przedsiębiorstwach wytwórczych, w zależności od rodzaju ich produkcji i technologicznego cyklu produkcji, będą zbliżać się do tej maksymalnej granicy lub od niej oddalać. Teoretycznie biorąc wartość robót w toku wyliczona na podstawie tego wzoru równać się będzie wartości efektywnej tylko wtedy, gdy przebieg produkcji trwa jeden dzień. Przy dłuższym cyklu produkcyjnym odchylenie wartości wyliczonej od efektywnej zależne będzie od procentowego podziału na koszty dziennego cyklu produkcyjnego kosztów nakładu.

W Instrukcji F-11 wzór wyżej omówiony podano z tym, że dla zmniejszenia błędu zastosowano dzielnik 2. Równocześnie w Instrukcji tej zaznaczono, że wzór ten da wyliczenie zbliżone do rzeczywistego tylko przy ustalaniu robót w toku w przedsiębiorstwach o najprost-

szej jednofazowej produkcji i założeniu równomiernego narastania kosztów w czasie.

Instrukcja w sprawie opracowania planu przemysłowo-finansowego na rok 1950 podaje na str. 99 teoretycznie biorąc wzór idealny dla wyliczenia właściwej wartości robót w toku, wprowadzając dodatkowy współczynnik, który wyklucza wszelkie nieprawidłowości powstające z nierównomiernego narastania kosztów.

Pierwotny miernik długości cyklu produkcyjnego wyrażony symbolem T mnoży się przez współczynnik narastania kosztów wyrażony symbolem K, otrzymany iloczyn będzie wskaźnikiem wyrażonym w dniach i określa się go symbolem W.

Zatem wzór na wyliczenie wartości robót

$$\text{w toku będzie } \frac{R \times W}{d}.$$

Dla wyliczenia wskaźnika potrzebne są dwa elementy: czas trwania cyklu produkcyjnego i współczynnik narastania kosztów.

Przyjmijmy, że zakład produkuje cztery rodzaje artykułów:

art. A	—	którego cykl produkcyjny trwa	5 dni i planowany koszt własny	400 zł
" B	—	" " " "	6 " " " "	800 "
" C	—	" " " "	8 " " " "	1.000 "
" D	—	" " " "	10 " " " "	1.200 "

Przebieg podziału kosztów będzie następujący

	Wyrób »A«			Wyrób »B«			Wyrób »C«			Wyrób »D«		
	Suma nakład w ciągu dnia na 1 partię w zł	Wartość robót w toku w końcu dnia		Suma nakład w ciągu dnia na 1 partię w zł	Wartość robót w toku w końcu dnia		Suma nakład w ciągu dnia na 1 partię w zł	Wartość robót w toku w końcu dnia		Suma nakład w ciągu dnia na 1 partię w zł	Wartość robót w toku w końcu dnia	
		w zł	w % do pełnego kosztu		w zł	w % do pełnego kosztu		w zł	w % do pełnego kosztu		w zł	w % do pełnego kosztu
1 dz.	100	100	25	200	200	25	600	600	60	100	100	8.33
2 "	50	150	37,5	100	300	37,5	50	650	65	100	200	16,67
3 "	50	200	50	100	400	50	50	700	70	100	300	25,00
4 "	50	250	62,5	150	550	68,75	50	750	75	100	400	33,33
5 "	150	400	100	200	750	93,75	50	800	80	100	500	41,67
6 "	—	—	—	50	800	100	50	850	85	100	600	50,00
7 "	—	—	—	—	—	—	50	900	90	100	700	58,33
8 "	—	—	—	—	—	—	100	1.000	100	100	800	66,67
9 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	1.000	83,33
10 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	1.200	100
	400	1.100	275	800	3.000	375	1.000	6.250	625	1.200	5.800	483,33

Zakładając, że produkcja jest ciągła uzyskujemy wartość robót w toku, w poszczególnych stadiach produkcji, wyrażającą się dla działu produkcji:

Art. A — 1.100 zł	Art. C — 6.250 zł
Art. B — 3.000 „	Art. D — 5.800 „

Natomiast współczynnik narastania kosztów przy produkcji poszczególnych artykułów będzie się kształtował następująco:

dla wyrobu A — 275% : 5 = 55% = 0,55
„ „ B — 375% : 6 = 62,5% = 0,625
„ „ C — 625% : 8 = 78,13% = 0,7813
„ „ D — 483% : 10 = 48,3% = 0,43

zaś wskaźnik w dniach będzie kształtował się następująco:

dla art. A — 5 × 0,55 = 2,75
„ „ B — 6 × 0,625 = 3,75
„ „ C — 8 × 0,7813 = 6,25
„ „ D — 10 × 0,483 = 4,83

Jeżeli koszt własny wyprodukowanego w ciągu dnia art. A wynosi zł 400.— to produkcja miesięczna będzie wymagała nakładu zł 12.000.—.

Operując ustalonym dla art. A wskaźnikiem łatwo można wyliczyć wartość robót w toku, mianowicie

$$\frac{12.000 \times 2,75}{30} = 1.100 \text{ zł.}$$

Dla ustalenia przeciętnego ważonego wskaźnika dla określenia łącznej wartości robót w toku w odniesieniu do produkowanych artykułów A, B, C i D, należy wskaźniki ustalone dla poszczególnych wyrobów przemnożyć przez procentowy udział zaplanowanych kosztów na każdy z tych wyrobów do całości kosztów ponoszonych na produkcję, dodać otrzymane liczby, a następnie podzielić ich sumę przez 100.

Operując wartościami przyjętymi w przykładzie ustalimy, że procentowy udział w kosztach poszczególnych produkowanych artykułów wynosi: art. A — 11,76%, art. B — 23,53%, art. C — 29,41%, art. D — 35,30%.

Przeciętny wskaźnik w dniach będzie wynosił:

art. A — 2,75 × 11,76 = 32,34
„ B — 3,75 × 23,53 = 88,24
„ C — 6,25 × 29,41 = 183,81
„ D — 4,83 × 35,30 = 170,50
474,89 : 100 × 4,75

Miesięczny nakład związany z produkcją artykułów A, B, C i D wynosi (400+800+1.000+1.200) × 30 = 102.000 zł.

Wartość robót w toku wyniesie:

$$\frac{102.000 \times 4,75}{30} = 16,150 \text{ zł.}$$

Jak z powyższego widać zasada jest słuszna, jednak wymaga ona dużego wkładu pracy i przy produkcji kilkuset lub kilku tysięcy produkowanych artykułów, o ile ma być dokładnie zastosowana, praktycznie może być niewykonalna. Powstaje zagadnienie uproszczonego wyliczenia normatywu dla robót w toku, który dawałby równocześnie dokładne wyliczenie.

Wydaje się, że najprostszym sposobem ustalania normatywu na planowany okres, będzie oparcie się na wyliczonym stosunku wartości robót w toku do dziennego nakładu. Stosunek ten można ustalić na podstawie wzoru:

$$S = \frac{T}{D}$$

gdzie T — określa wartość robót w toku w ubiegłym okresie,

gdzie D — określa dzienny nakład w tym okresie,

gdzie S — określa stosunek tych dwu wartości.

Wyliczenie normatywu dla robót w toku ustala się na podstawie wzoru:

$$N = \frac{R \times S}{d}$$

gdzie R — określa planowany rozchód,

„ d — określa ilość dni planowanego okresu.

By wyliczenie było możliwie najściślejsze, należy przy ustalaniu normatywu oprzeć się na najkorzystniejszym stosunku wyrażonym symbolem »S« wyliczonym dla kilku minionych okresów.

Przyjmując, że wartość nakładów i robót w toku kształtowała się w poszczególnych miesiącach okresu ubiegłego następująco:

w I m-cu nakłady 96.000 zł — dzienny nakład 3.200 zł roboty w toku 15.680 zł
w II „ „ 102.000 „ — „ „ 3.400 „ „ 16.150 „
w III „ „ 108.000 „ — „ „ 3.600 „ „ 17.460 „

można ustalić »S« dla poszczególnych miesięcy danego okresu:

$$S_I = \frac{15.600}{2.200} = 4.90$$

$$S_{II} = \frac{16.150}{3.400} = 4.75$$

$$S_{III} = \frac{17.460}{3.600} = 4.85$$

Wyliczenie normatywu dla robót w toku na planowy okres należy oprzeć na stosunku »S«_{II} — jako najbardziej korzystnym. Wszelkie odchylenia wzwyż, o ile nie wynikają ze zmiany warunków niezależnych od działalności przedsiębiorstwa, są oznaką nieprawidłowości w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa i rezultaty tych nieprawidłowości nie powinny wpływać na zwiększenie normatywu dla robót w toku.

Dokładność wyliczenia »S« zależna jest od prawidłowości techniki przyjętej przy budowie arkusza rozliczeniowego jak i od właściwego zaksięgowania jego wyników.

Tą drugą metodą dochodzimy w sposób uproszczony do wyliczenia samego wskaźnika »W«, wyprowadzonego w sposób dość skomplikowany w poprzednio omówionej metodzie gdyż

»S« jest niczym innym jak wskaźnikiem »W«,

omawianym przy pierwszej metodzie obliczenia normatywu dla robót w toku, potwierdza to wyliczenie »S«_{II}, które oparte jest na materiale cyfrowym przyjętym dla dokonania wyliczeń metodą pierwszą.

Metoda ostatnia w praktyce nie wymaga wielkiego nakładu pracy i może być w pełni stosowana w odniesieniu do wszystkich tych zakładów wytwórczych, których plan produkcji nie przewiduje zasadniczych zmian w asortymencie produkowanych artykułów. W odniesieniu do zakładów, których plan przewiduje znaczne rozszerzenie asortymentu produkowanych artykułów — metoda ta może być użyta tylko w odniesieniu do tej części wartości planowanej produkcji, która jest odpowiednikiem asortymentu już pierwotnie produkowanego.

Zauważono, że przy wyliczaniu normatywów i ustalaniu ich pokrycia zachodziły często duże dysproporcje między wyliczonym niedoborem w pokryciu ustalonego normatywu a faktycznym zapotrzebowaniem przedsiębiorstwa.

Badanie przyczyn występujących rozbieżności ujawniło błąd w przyjętej technice wyliczania pokrycia. Dotychczasowy sposób uwzględnia przy wyliczaniu normatywu rezerwę na należności, pomija jednak przy ustalaniu pokrycia stałe zobowiązania. Normatyw na należności nazywany w stosowanej technice wyliczania normatywem »Banki«, zapewnia przedsiębiorstwu odpowiednią ilość środków potrzebnych dla bieżącego finansowania czynności gospodarczych do czasu zainkasowania w ustalonym terminie należności za wystawione faktury. Równocześnie jednak każde przedsiębiorstwo posiada stałe zobowiązania przechodzące z jednego okresu na drugi, gdyż pokrywanie zobowiązań wymaga, ze względów na technikę manipulacyjną lub przyjęcie warunków omawianych — pewnego okresu czasu. Dlatego pewna ilość środków obcych jako stałe zobowiązania winna być zaliczana do pokrycia. Błędem jednak byłoby, przy ustalaniu wysokości stałych zobowiązań, branie za podstawę danych bilansowych. Przy ustalaniu tych zobowiązań należy, analogicznie jak przy ustalaniu rezerwy na stałe należności, oprzeć się o z góry przyjęte rzeczywiste okresy czasu opóźnienia w regulowaniu zobowiązań.

Zanim przystąpi się w dalszej części tego artykułu do cyfrowego uzasadnienia słuszności tego założenia należy zaznaczyć, że na konieczność bieżącego analizowania kształtowania się stałych zobowiązań i uwzględniania w ich pokryciu, zwraca uwagę zarządzenie ministra skarbu ZSRR z 22 sierpnia 1946 r.

Kwestia w jakim stopniu wyliczony niedobór ma być pokryty z dotacji, a w jakim z kredytu, była o ile chodzi o jednostki handlowe i usługowe tematem licznych rozważań.

Odnosnie jednostek produkcyjnych normalnie pracujących istnieje i nadal obowiązuje zasada pokrywania całości wyliczonego niedoboru z dotacji.

O ile chodzi o pokrywanie niedoboru jednostek handlowych i usługowych przyjęto zasadę pokrywania z dotacji pewnego procentu wyliczonego niedoboru — pozostałą resztę z kredytu.

Wydaje się jednak, że operowanie procentem przy dotowaniu niedoborów jest zasadą niewłaściwą. Należy przyjąć zasadę pełnego pokrywania wyliczonego niedoboru, który winien być ustalany na bazie najniższego w danym roku normatywu. Słuszność tego założenia będzie cyfrowo przeprowadzona przy omawia-

niu techniki wyliczania normatywu dla jednostek handlowych i usługowych.

W toku rozprowadzania dotacji na wyliczone niedobory w pokryciu normatywnych środków obrotowych — spotykało się pogląd, że wysokość udzielonej dotacji wpływa w stosunku odwrotnie proporcjonalnym na stan obliga. Pogląd ten wynika z niedostatecznego zgłębienia istoty normatywu. Wyliczenia normatywów i ich pokrycia ujawniały tego rodzaju nastawienie.

Stan obliga może pokrywać się z wyliczonym niedoborem normatywnych środków obrotowych tylko w wyjątkowych wypadkach, zresztą w praktyce rzadko spotykanych. Wypadek taki może mieć miejsce przy założeniu, że przedsiębiorstwo gospodarke swoją prowadzi przy przestrzeganiu gospodarczo uzasadnionych zapasów surowcowych i towarowych, reguluje normalnie swoje zobowiązania, przy równoczesnym inkasowaniu w terminach swoich należności i nie posiada na składzie nieprzydatnych materiałów surowcowych jak i niezbywalnych wyrobów gotowych. Majątek obrotowy, wykazany w bilansie takiego przedsiębiorstwa, będzie wtedy równoznaczny z sumą globalną wyliczonych normatywnych środków obrotowych. Praktyka jednak wykazuje, że tego rodzaju wypadek jest rzadko spotykany. Dlatego maksymalne zadłużenie przedsiębiorstwa w badanym okresie nie może być utożsamiane z faktycznym niedoborem pokrycia normatywnych środków obrotowych w tym okresie.

Utożsamianie obliga z faktycznym niedoborem normatywnych środków obrotowych prowadzi do drugiego błędnego założenia, że udzielone dotacje nie powinny wpłynąć na wzrost pozostałości na rachunkach bieżących. Pogląd ten jest błędny, gdyż suma udzielonych dotacji w momencie najmniejszego nasilenia wydatków przy równoczesnym znacznym wzroście wpływów może w całości wystąpić jako dodatkowa pozostałość na rachunkach bieżących. Udzielona dotacja na pokrycie niedoboru normatywnych środków obrotowych może służyć bowiem na uregulowanie zaległych zobowiązań, wynikających z normalnej działalności przedsiębiorstwa oraz także na pokrycie zapotrzebowania na środki płatnicze przy największym nasileniu tego zapotrzebowania, przewidzianym w normatywie. Przedsiębiorstwa ko-

rzystające z normalnego kredytu pokrywającego się z ustalonym niedoborem normatywnych środków obrotowych, przy maksymalnym zapotrzebowaniu wykorzystają w pełni przyznany im kredyt, przy minimalnym natomiast natężeniu, zależnie od stopnia pokrycia niedoboru normatywnych środków obrotowych, zadłużenie poszczególnego przedsiębiorstwa może spaść do zera, a nawet niektóre przedsiębiorstwa mogą posiadać przejściowo pewne pozostałości na swych rachunkach bieżących. O ile teraz ustalony kredyt normatywny zastąpimy dotacją, to przy maksymalnym zapotrzebowaniu na środki płatnicze, pozostałość na rachunku tego przedsiębiorstwa może spaść do stanu zerowego, przy minimalnym zaś zapotrzebowaniu na środki płatnicze — pozostałość na rachunku bieżącym winna się równać pozostałości, jaka byłaby ewentualnie na rachunku bieżącym przy korzystaniu z kredytu normalnego plus ta część dotacji, jaka została zużyta na zlikwidowanie maksymalnego obliga kredytu normatywnego. Jasne jest zatem, że mając dwa jednakowe przedsiębiorstwa o równym wyposażeniu technicznym i jednakowych obrotach przy tej samej produkcji, z tą tylko różnicą, że zakład A, mając niedobór normatywnych środków obrotowych — korzysta z kredytu normatywnego, zakład zaś B dysponuje pełną wysokością środków obrotowych potrzebnych również zakładowi A. W takim wypadku pozostałość na rachunku bieżącym zakładu B, przy minimalnym zapotrzebowaniu na środki płatnicze w tymże czasie przez A i B, będzie wyższa od stanu na rachunku A o kwotę równą maksymalnemu zadłużeniu zakładu A. W konkluzji należy stwierdzić, że suma udzielonej dotacji ma wpływ na wzrost pozostałości na rachunkach bieżących. Obawa przed nadmiernym nagromadzeniem środków obrotowych na rachunkach bieżących w gospodarce planowej jest niesłuszna, o ile pozostałości te w poszczególnych przedsiębiorstwach, w ramach jednego cyklu obrotowego, schodzą do stanu przeciętnego dziennego zapotrzebowania na środki płatnicze. Jeżeli ten warunek jest zachowany to świadczy o tym, że dotacja została we właściwej wysokości przyznana, a wszelkie pozostałości na rachunkach bieżących są pozostałościami przejściowymi biorącymi udział w obrocie gospodarczym w ramach jednego cyklu obrotowego.

M. Kucharski.

STRUKTURA OBIEGU PIENIĘŻNEGO I JEJ ZNACZENIE.

Część I.

1. Wstęp. W okresie, w którym z uwagi na przystępowanie do opracowania pierwszych planów kasowych, zagadnienie obiegu pieniądza gotówkowego wysuwa się na plan pierwszy, wydaje się rzeczą celową rozpatrzenie obiegu pieniężnego jako całości.

Ogólny obieg pieniądza w danym kraju składa się z pieniądza bezgotówkowego (wkładowego) oraz z pieniądza gotówkowego (monety, banknoty) emitowanego przez bank emisyjny. Podczas gdy emisja pieniądza gotówkowego jest z reguły przywilejem jednego banku, pieniądz bezgotówkowy może być tworzony, zarówno przez bank emisyjny jak i przez inne banki. Między tymi dwoma rodzajami pieniądza bezgotówkowego (tworzonego przez bank emisyjny z jednej strony, a inne banki z drugiej strony) nie ma żadnej istotnej różnicy, tak bowiem jeden jak i drugi może powstawać bądź w drodze zamiany pieniądza gotówkowego na pieniądz bezgotówkowy w wyniku wpłaty gotówki na rachunki bieżące klientów banków, bądź w drodze t. zw. kreacji pieniądza bankowego, a więc pod postacią wkładów pochodnych.

Ta druga forma powstawania pieniądza bankowego jest zresztą formą przeważającą. Nie będziemy się tutaj zatrzymywać nad rozważaniem techniki powstawania tego pieniądza, po pierwsze dlatego, że nie starczyłoby nam miejsca na omówienie właściwego tematu, po drugie zaś i z tego powodu, że zagadnienie to było już niejednokrotnie przedmiotem rozważań na łamach »Wiadomości«¹⁾.

Istota naszych rozważań sprowadza się do odpowiedzi na dwa pytania: 1) w jakim stopniu interesują nas oba rodzaje obiegu pieniężnego (gotówkowy i bezgotówkowy), z punktu widzenia roli jaką odgrywają one w życiu gospodarczym kraju, 2) jakie sprężyny tkwią u źródeł tworzenia się tych dwóch rodzajów pieniądza.

¹⁾ Czytelnika, dla którego zagadnienie to nie jest dostatecznie jasne, odsyłamy do następujących prac:

a) A. Cegielski — Istota pieniądza żyrowego i bankowego oraz znaczenie obrotu bezgotówkowego w polityce pieniężnej »Wiadomości NBP« sierpień 1946 r. str. 42.

b) A. Cegielski — Kredyty bankowe w r. 1946 »Wiadomości NBP«, styczeń 1947 r., str. 32.

c) M. Kucharski — Plan Kredytowy Cz. II »Wiadomości NBP«, wrzesień 1948 r. str. 36.

Z natury postawionego problemu, odpowiedzi na te dwa pytania będą się często wzajemnie przeplatać lub łączyć i dlatego czytelnik nie może oczekiwać w dalszej części artykułu ścisłego podziału tematu stosownie do postawionych wyżej pytań.

Rozważania nasze dotyczyć będą oczywiście zagadnień pieniężnych w systemie gospodarki planowej. Aby jednak w rozważaniach tych uwolnić się od sugestyj jakie nasuwać może układ stosunków pieniężnych w gospodarce kapitalistycznej, postaramy się uwypuklić różnicę jaka istnieje między znaczeniem przywiązywanym do struktury obiegu pieniężnego w ustroju kapitalistycznym i w ustroju socjalistycznym lub w systemie gospodarczym opartym na uspołecznieniu podstawowych gałęzi gospodarki narodowej, stanowiącym etap przejściowy między gospodarką kapitalistyczną a gospodarką socjalistyczną. Oczywiście nie będziemy analizować wszystkich funkcji pieniądza, a jedynie te, które związane są z naszym tematem.

2. Pieniądz w gospodarce kapitalistycznej. W każdym ustroju gospodarczym, u źródeł tworzenia pieniądza istnieje zawsze jakiś potencjalny dysponent nowej siły kupna jaką reprezentuje pieniądz. Faktycznie — a więc z chwilą pojawienia się dodatkowej ilości pieniądza — tym dysponentem może być państwo pokrywające tą drogą swój deficyt budżetowy, przedsiębiorstwo otrzymujące kredyt na finansowanie swojej działalności gospodarczej i wreszcie w pewnych okolicznościach konsument (pożyczki konsumpcyjne, zasiłki dla bezrobotnych, przy braku na ten cel innych funduszy itp.). Historia gospodarcza nie zna tworzenia pieniądza dla pieniądza samego. Tak więc, z każdą kreacją pieniądza związany jest zawsze jakiś podmiot gospodarczy, który z niej korzysta, zwiększając zasięg swojej »władzy« nad dobrami materialnymi. Tą drogą rodzi się olbrzymi wpływ pieniądza na dynamikę i kierunki rozwoju gospodarczego w ustroju kapitalistycznym, w którym nie istnieje ogólny plan gospodarczy, lecz jedynie »kalkulacje« poszczególnych przedsiębiorców lub ich zrzeszeń, oparte na przewidywanej stopie zysków.

Brak ogólnego planu gospodarczego stwarza sprzyjające warunki dla powstawania wszelkiego rodzaju zaburzeń, jakie mogą wychodzić

od strony pieniądza. Wystarczy bowiem żeby banki skierowały do rąk pewnych grup gospodarczych większy strumień dodatkowego pieniądza niż do innych grup gospodarczych, ażeby zmieniając przez to stosunek siły kupna jednych do drugich, zmieniły zarazem kierunki produkcji. Dzieje się to tym łatwiej, że zmiany w ekspansji kredytowej banków, połączone są zwykle ze zmianą stopy procentowej, która ma duży wpływ na oczekiwaną stopę zysków. W tych warunkach zmiany w obiegu pieniądza pociągają zwykle za sobą zmianę kalkulacji przedsiębiorców, zmieniają układ cen, kosztów, rozmiarów i struktury produkcji i ostatecznie zmianę podziału dochodu narodowego.

Istotą tego procesu w ustroju kapitalistycznym jest zupełna swoboda wyboru celów w wydawaniu pieniędzy przez przedsiębiorców, na równi ze swobodą wyboru konsumentów. W tych warunkach rozróżnianie pieniądza gotówkowego od bezgotówkowego pozbawione jest istotnego znaczenia, skoro jednym i drugim można dysponować dowolnie. Dlatego też w ustroju kapitalistycznym najtrafniejsze wydaje się traktowanie różnych postaci obiegu pieniężnego łącznie.

3. Pieniądz w gospodarce planowej. W systemie gospodarki planowej sytuacja przedstawia się odmiennie. Na czoło zagadnień wysuwa się ogólnonarodowy plan gospodarczy, ustalający nie tylko rozmiary produkcji dóbr inwestycyjnych z jednej strony a produkcji dóbr konsumpcyjnych z drugiej strony, ale wyznaczający również w każdej z tych grup określone asortymenty poszczególnych towarów. Pierwszeństwo jakie przyznaje się materiałowej stronie planu, przesądza z góry kierunki działalności poszczególnych przedsiębiorstw, które są skrupowane ustalonym dla nich planem. Tym samym pieniądz nie może być w tym typie gospodarki czynnikiem samoczynnie kształtującym takie lub inne procesy gospodarcze, a jedynie środkiem umożliwiającym realizację planu materiałowego i dostosowującym się do niego.

Skoro materialna produkcja jest z góry ustalona, a następnie ustalone są ceny i płace, wówczas realne procesy gospodarcze decydują o wielkości obiegu pieniądza a nie odwrotnie. Nie towar biegnie więc za pieniądzem, lecz pieniądz za towarem.

Podczas gdy działalność gospodarcza przedsiębiorstw jest skrupowana, istnieje w naszym typie gospodarki nadal pełna swoboda w wy-

dawaniu pieniędzy przez konsumenta. To nasyca myśl o celowości podziału ogólnej ilości pieniądza na »pieniądz dochodowy«, służący do realizacji dochodu jednostek i działający na rynku dóbr konsumpcyjnych, oraz na »pieniądz transakcyjny« lub operacyjny, służący do pośredniczenia w transakcjach wymiennych między przedsiębiorstwami, a więc w procesie dojrzewania dóbr konsumpcyjnych. Pierwszy reprezentowany byłby przez pieniądz gotówkowy, drugi przez pieniądz bezgotówkowy.

4. Stosunek pieniądza bezgotówkowego do pieniądza gotówkowego. Powyższe uwagi mogą prowadzić do wniosku, że przy rozpatrywaniu zagadnień pieniężnych interesować nas powinien przede wszystkim obieg pieniądza gotówkowego. Można iść po tej linii nawet tak daleko, że pozbawia się w ogóle pieniądza bezgotówkowy znaczenia w sensie jego oddziaływania na procesy gospodarcze, przy czym zwraca się uwagę na to, że »wszelkie uruchamianie pieniądza operacyjnego (wkładowego)... jest kontrolowane przez bank i ściśle związane z realizacją planu. Stąd też pieniądz ten nie może być użyty na żadne inne potrzeby, niż określone w planie. O ile plan operacyjny przedsiębiorstwa zostałby zmieniony lub zatrzymany w wykonaniu, wówczas pieniądz operacyjny tegoż przedsiębiorstwa automatycznie straciłby wszelkie właściwości pieniądza i straciłby je na tak długo, dopóki władze gospodarcze w oparciu o rzeczowe możliwości, nie polecilyby mu ponownie pełnić funkcji pieniądza. Nie może być zatem mowy o jakimkolwiek niebezpieczeństwie ze strony pieniądza wkładowego w sensie oddziaływania niekorzystnego na rynek i na kształtowanie się cen«²⁾.

Podobny pogląd wypowiadał również autor niniejszego artykułu³⁾. Obecnie uważamy jed-

²⁾ A. Cegielski — Zagadnienie emisji w planowaniu finansowym. Wiadomości NBP październik 1948 r. str. 39.

³⁾ M. Kucharski — Pieniądz i kredyt w planie finansowym. Wiadomości NBP, listopad 1947 r. str. 63. »W przeciwieństwie do pieniądza gotówkowego, obieg pieniądza bezgotówkowego jest coraz ściślej kontrolowany w miarę upowszechniania się systemu kontroli finansowej przedsiębiorstw przez banki. Pieniądz bezgotówkowy, reprezentujący prawie całkowicie »pieniądz transakcyjny«, nie może więc spacerować dowolnymi ścieżkami, ani też dowolnie przemieniać się w pieniądz gotówkowy. Dlatego nie powinien pojawiać się z tej strony jakieś nieoczekiwane perturbacje i na tym polega różnica w stosunku do sytuacji w ustroju liberalno-kapitalistycznym, gdzie zaburzenia od strony pieniądza biorą swój początek właśnie w obrocie bezgotówkowym«.

nak, że sformułowanie takie wymaga rewizji, kryje ono bowiem zbyt wiele niedomówień mogących prowadzić do zgola fałszywych wniosków. Czyż bowiem idąc o krok dalej nie można by twierdzić, że obieg pieniądza bezgotówkowego w ogóle nas nie interesuje i że możemy spokojnie przechodzić obok każdego przypadku, w którym określone potrzeby gospodarcze finansuje się przy pomocy pieniądza bezgotówkowego? Byłoby to twierdzenie błędne i dlatego uważamy za celowe poświęcić temu zagadnieniu nieco uwagi.

Zacznijmy od znaczenia kontroli bankowej. Nie ulega wątpliwości, że plan przedsiębiorstwa w połączeniu z kontrolą bankową stanowi potężny środek zmierzający do zapewnienia prawidłowego przebiegu procesów gospodarczych — ale jak to podkreśliliśmy »zmierzający«, ale nie dający pełnej gwarancji. Zbyt wiele bowiem wygalibyśmy od kontroli bankowej, gdybyśmy ufali że każde uruchamianie przez banki środków pieniężnych stawianych do dyspozycji przedsiębiorstwom, połączone jest z finansowaniem jedynie działalności gospodarczo uzasadnionej. Oczywiście, że w przedsiębiorstwie wykonującym swoją działalność ściśle w ramach ustalonych dla niego planów (produkcji, kosztów, norm zapasów itp.) każda ilość pieniądza ponad konieczne minimum straciłaby właściwości pieniądza, ponieważ zdana byłaby na bezczynność. Ale często jest odwrotnie, spotykamy bowiem takie przedsiębiorstwa, które nie wykonują ściśle lub w tej samej proporcji swoich planów; np. produkują wprawdzie zgodnie z planem, ale jednocześnie przekraczają normy zapasów, zużywają część środków obrotowych na inwestycje itp.

Bank nie zawsze może przeszkodzić temu w drodze bezpośredniego działania, ponieważ zwykle stawiany jest wobec faktów dokonanych (np. już stworzone nadmierne zapasy, już wykonane inwestycje z surowców zakupionych do produkcji). Bank może wprawdzie odmówić sfinansowania przytoczonych zapasów i nie udzielić dodatkowych kredytów (np. na wykup faktur za zrealizowane dostawy), spowoduje to jednak z kolei wstrzymanie płatności danego przedsiębiorstwa na rzecz dostawców, podatków, świadczeń socjalnych itp. W rezultacie bank zmuszony jest sfinansować niedobory stąd wynikłe na innym miejscu, a więc np. dać większy kredyt dostawcy na upłynnienie należności, lub sfinansować niedobory budżetowe

wynikłe wskutek zmniejszonych wpływów podatkowych. Zdajemy zaś sobie sprawę z tego, że bank nie może uczestniczyć w bezpośrednim zarządzie i kierowaniu działalnością przedsiębiorstw (np. przez skreślanie zamówień, możliwość korygowania planów produkcji, wstrzymanie produkcji towarów trudnozbywalnych itp.), jakkolwiek wykorzystując własne obserwacje zdobyte przy wykonywaniu kontroli finansowej ma prawo i obowiązek zwracać kompetentnym czynnikom uwagę na istniejące nieprawidłowości i wypowiadać swój pogląd co do najskuteczniejszego przeprowadzenia sanacji finansowej i gospodarczej poszczególnych przedsiębiorstw, czy też całych grup branżowych. Tą drogą bank może, ale tylko pośrednio, wpływać na istotne rozstrzygnięcia dotyczące działalności kontrolowanych jednostek. Skoro jednak nie jest atrybutem banku bezpośredni zarząd przedsiębiorstwami, tym samym i skuteczność jakichkolwiek restrykcji kredytowych może być tylko pośrednia a nie bezpośrednia. Bezpośredni wpływ takich restrykcji byłby tylko wówczas możliwy, gdybyśmy się posunęli aż do wstrzymania wypłat na robociznę, a co za tym idzie aż do unieruchomienia przedsiębiorstwa.

Rzecz jasna, że takie restrykcje nie mogłyby nosić charakteru powszechnego⁴⁾, lecz mogłyby być stosowane jedynie w przypadkach zupełnie wyjątkowych. Jeśli więc w zasadzie decydujemy się zawsze pokrywać wypłaty za robociznę i za import, wówczas płacimy właściwie za wszystko⁵⁾, a wszelkie inne restrykcje kredytowe nie mają bezpośredniego, doraźnego wpływu na ostateczną wysokość obiegu pieniężnego, skoro — jak już zaznaczyliśmy — bank nie płacąc za już zrealizowane procesy gospodarcze na jednym miejscu, musi to uczynić na innym miejscu. Tak więc kontrola bankowa ma raczej pośredni wpływ na wyprostowanie działalności gospodarczej przedsiębiorstw, a to bądź przez stwarzanie trudności finansowych posiadających jedynie charakter wychowawczy, bądź przez podejmowanie interwencji u czynników odpowiedzialnych za działalność podległych im przedsiębiorstw.

⁴⁾ Ich skuteczność byłaby również problematyczna, ograniczając bowiem dopływ pieniądza na rynek, powodowałby jednocześnie zmniejszenie masy towarowej, wywołane wstrzymaniem produkcji.

⁵⁾ Ponieważ ostatecznym kosztem w skali całego gospodarstwa narodowego jest koszt robocizny oraz importowanych surowców i urządzeń.

Jak więc widzimy w gospodarce planowej możliwe jest w pewnym stopniu finansowanie operacji gospodarczo nieuzasadnionych przy najściślejszej nawet kontroli bankowej. Ale w takim razie zachodzi pytanie, czy przez wnioski wysunięte w obecnym punkcie nie podważamy myśli wypowiedzianych w punkcie 3 i 4 niniejszego artykułu. Sądzymy że nie. Przede wszystkim więc zakres dowolności w działalności przedsiębiorstw jest niepomier- nie mniejszy w gospodarce planowej, ponieważ nie mogą one w zasadzie zmieniać kierunków produkcji wytyczonych przez plan, a jedynie wykonując podstawowy plan (produkcji, obrotów) mogą lepiej lub gorzej gospodarować (np. przy niskim lub wysokim poziomie zapasów). Jeśli zaś chodzi o stopień tej gospodarności, to nie zależy on bezpośrednio od tego czy bank skąpo albo też szczerze finansuje dane przedsiębiorstwo, lecz przede wszystkim od przyczyn tkwiących w samym przedsiębiorstwie. Rozważania nasze nie podważają więc w niczym zasadniczej tezy, że pieniądz w gospodarce planowej nie jest motorem życia gospodarczego; można go raczej przyrównać do środka pędnego umożliwiającego wprowadzenie maszyny w ruch, którego użycie zależy jednak od konstrukcji motorów, »rozkładu jazdy« i umiejętności kierowców. Pieniądz wpływa więc w kanały wyżłobione dlań przez rozwój realnych procesów gospodarczych i wpływa w nich niejako automatycznie. Fakt więc dopływu pieniędzy do przedsiębiorstw nie stwarza — jak to się dzieje w gospodarce kapitalistycznej — nowych dyspozycji materiałowych, lecz jest rezultatem dyspozycji już zrealizowanych, w wyniku planów działalności gospodarczej z jednej strony, a stopnia gospodarności przedsiębiorstw z drugiej strony.

Rozważania powyższe, którym poświęciliśmy stosunkowo dużo miejsca, ułatwiają wprowadzenie nas w zagadnienie stosunku obiegu bezgotówkowego do obiegu gotówkowego i wyrowadzenia dalszej tezy, że obieg gotówkowy rozwija się w pewnej proporcji do obiegu bezgotówkowego i że wobec tego przy danym poziomie płac i cen płaconych we wzajemnych rozliczeniach między przedsiębiorstwami oraz przy osiągnięciu pewnego maksimum usprawnienia obrotu bezgotówkowego, każda dalsza kreacja pieniądza bezgotówkowego, nie jest do pomyślenia bez odpowiednich zmian w ilości pieniądza gotówkowego. Skoro bowiem przyjmujemy zasadę, że obroty między przedsię-

biorstwami regulowane są przelewem, a wynagrodzenia za pracę i zakupy konsumentów przy pomocy pieniądza gotówkowego, wówczas łatwo uświadomimy sobie, że musi istnieć pewien stosunek obrotu gotówkowego do bezgotówkowego. Stosunek ten zależy od stopnia rozczłonkowania procesów produkcyjnych na etapy pośrednie.

Przy danej przeto strukturze produkcji⁶⁾ oraz przy założeniach poczynionych w ustępie poprzednim, w miarę wzrostu produkcji i obrotów muszą rosnać w pewnej określonej do siebie proporcji obroty bezgotówkowe i gotówkowe.

W konsekwencji więc dodatkowe uruchamianie pieniądza bezgotówkowego wiąże się z reguły ze zmianami ilości pieniądza gotówkowego.

Wyjaśnijmy to od razu na przykładach. Przy- puśćmy, że dystrybucja wyrobów gotowych danej gałęzi gospodarczej szwankuje, czy to wskutek opieszałości w rozprowadzaniu towarów, czy też w wyniku kierowania jej do niewłaściwych rejonów⁷⁾. Rezultatem takiego stanu rzeczy będzie wzrost remanentów wyrobów gotowych a jednocześnie wyższy stan emisji pieniądza gotówkowego, wywołany zmniejszo- nymi utargami od konsumentów, które nie pokrywają sumy wypłat na rzecz robotników zatrudnionych przy produkcji tej masy towarowej, która nie została sprzedana⁸⁾. Nie dotyczy to tylko wyrobów gotowych, ale odnosi się w równym stopniu do wszelkich dóbr, również i surowców. Gromadzenie nadmiaru surowców w fabrykach zmniejsza tę ich ilość, która może być przerobiona na wyroby gotowe, a tym samym pośrednio zmniejsza masę towarową na rynku. W takich przypadkach mamy z reguły do czynienia z uruchamianiem pieniądza bezgotówkowego (w pierwszym przypadku na zapłacenie należności fabryk przez jednostki zbytu, w drugim przypadku na zapłacenie przez fabrykę wytwarzającą wyroby gotowe, faktur fabryki produkującej surowce), ostatecznym

⁶⁾ W znaczeniu określonej rozbudowy określonych dróg produkcyjnych.

⁷⁾ Rozmyślnie pomijamy na razie inne możliwe przyczyny jak np. błędy w planowaniu, wynikłe ze złej oceny możliwości zbytu w ogóle.

⁸⁾ Należy zaznaczyć, że dla uproszczenia rozumowanie nasze prowadzimy przy założeniu, że ceny odpowiadają kosztom produkcji i dystrybucji, a więc, że nie mamy do czynienia z akumulacją zysków, ani z deficytowością przedsiębiorstw.

jednak rezultatem finansowania takich operacji jest nieuzasadnione gospodarczo zwiększenie ilości pieniądza gotówkowego w obiegu, kryjące w sobie niebezpieczeństwo skutków o charakterze inflacyjnym. Zawsze zaś gdy mówimy o niebezpieczeństwie inflacji musimy mieć na uwadze to, że może ono wychodzić bądź od pieniądza samego⁹⁾, bądź od strony towarowej¹⁰⁾. Podczas gdy w gospodarce kapitalistycznej niebezpieczeństwa obu typów są częstym zjawiskiem, o tyle w gospodarce socjalistycznej mogą zaistnieć trudności raczej po stronie materiałowej. Wynika to z tego, że przy odpowiedniej polityce płac, można stosunkowo łatwo zaplanować wielkość strumienia dochodów pieniężnych ludności — a co ważniejsze można go łatwo kontrolować i utrzymać w ramach zakreślonych planem. O wiele trudniejszą natomiast jest rzeczą skonstruowanie planu podaży towarów w całej ich różnorodności, a jeszcze trudniejsze kontrolowanie realizacji tego planu poprzez wszystkie etapy produkcji i obrotu.

Reasumując dotychczas wypowiedziane myśli można wyciągnąć następujące wnioski:

1) Z punktu widzenia gospodarstwa narodowego jako całości, istotnie decydujące znaczenie posiada obieg pieniądza gotówkowego, ponieważ w ostatecznym efekcie zmiany wielkości i szybkości obrotu towarowego finansowanego za pośrednictwem pieniądza bezgotówkowego odbijają się na wielkości emisji pieniądza gotówkowego.

⁹⁾ Nieuzasadnione gospodarczo bezpośrednie zwiększenie obiegu przez bank emisyjny.

¹⁰⁾ Przez zmniejszenie podaży towarów na rynku wewnętrznym.

2) Z punktu widzenia poszczególnych przedsiębiorstw, czy też całych gałęzi gospodarczych, jest rzeczą drugorzędną czy finansowane są one przez pieniądz gotówkowy czy bezgotówkowy — ponieważ istotnym zagadnieniem jest tutaj — co dzieje się z towarem. Dlatego należy odrzucać stanowczo twierdzenia — niejednokrotnie wysuwane przez zainteresowanych kredytobiorców — że kredyt realizowany bezgotówkowo nie przedstawia dla banku emisyjnego żadnego niebezpieczeństwa i że przy jego udzielaniu nie należy czynić żadnych trudności.

W konsekwencji powyższych wniosków należy wysunąć dalsze stwierdzenia, a mianowicie:

3) Jest rzeczą wysoce celową wprowadzenie planowania kasowego pozwalającego na śledzenie dróg, jakimi obieg pieniądza gotówkowego dostaje się do organizmu gospodarczego i zostaje zeń wycofywany.

4) Plan kasowy — a w jeszcze większym stopniu jego wykonanie — nie może być jednak gruntownie analizowany w oderwaniu od innych planów finansowych, w szczególności od planu kredytowego. Jakkolwiek bowiem plan kasowy daje podstawę dla oceny bieżącej sytuacji na odcinku pieniężnym, to jednak sam nie może wyświetlić głębszego tła gospodarczego tej sytuacji — tła kształtującego się w znacznej mierze poza sferą obrotów gotówkowych, a więc w dziedzinie dla planu kasowego nieuchwytnej. Do zagadnienia tego powrócimy jeszcze w drugiej części artykułu.

(d. c. n.)

Zbigniew Pirożyński

PRZESŁANKI REORGANIZACJI MINISTERSTWA SKARBU

Przeprowadzona w lipcu br. reorganizacja Ministerstwa Skarbu — podyktowana była koniecznością dostosowania układu organizacyjnego resortu finansów do zadań aparatu finansowego w systemie gospodarki planowej. Treść gospodarki finansowej w obecnej fazie rozwojowej nie mieściła się już w dotychczasowych formach organizacyjnych wytworzonych w międzywojennym systemie gospodarki rynkowej.

Podstawą wyjściową nowej organizacji Ministerstwa Skarbu stał się zakres działania mi-

nistra skarbu ustalony ustawą z dnia 2 lipca 1949 r., który z kolei oparty został na podstawowych elementach problematyki gospodarki finansowej w systemie gospodarki planowej.

1. Zarys problematyki gospodarki finansowej

Problematyka gospodarki finansowej wynika z podstawowego zadania, jakie stoi przed ogólnym planem gospodarczym, a które można ogólnie ująć jako nakaz zapewnienia warunków

dla ciągłego wzrostu dochodu narodowego oraz z faktu, że gospodarka planowa, będąc gospodarką wymienną, posługuje się pieniądzem. Pieniądz jako miernik wartości i środek wymiany pozwala sprowadzić do wspólnego mianownika i wyrazić w jednostce pieniężnej procesy tworzenia i podziału materialnego dochodu narodowego. W procesach wymiany pieniądz jest bardzo wygodnym narzędziem podziału dochodu materialnego, stosownie do układu cen i płac. Pieniądz nadto umożliwia przez obciążenie finansowe korekturę podziału wynikającego z układu cen i płac.

Na tym szkicowo przedstawionym tle zarysowuje się problematyka materialna gospodarki finansowej, a mianowicie:

- a) ceny i płace, które są podstawą wymiany wynikającej z podziału pracy, a jako pojęcia wymierne pozwalają przedstawić liczbowo tworzenie i podział dochodu materialnego,
- b) obciążenia finansowe, które są elementem korektury pierwotnego podziału dochodu narodowego wynikającego z danego poziomu cen i płac,
- c) plany finansowe, które są wyrazem pieniężnym postulowanego dochodu narodowego i postulowanego jego podziału pierwotnego i wtórnego na tle układu cen, płac i obciążeń finansowych,
- d) obieg pieniężny jako zagadnienie wyposażenia gospodarki narodowej w pieniądź niezbędny dla takiego przebiegu procesów wymiany, aby osiągnąć postulowany dochód narodowy i postulowany jego podział.

Równolegle do problematyki materialnej istnieją zagadnienia formalno-organizacyjne. Należą do nich:

- a) organizacja gospodarki finansowej w ramach podmiotów działających w gospodarstwie narodowym, a więc tych podmiotów, jakie wytwarzają i zużywają dochód narodowy,
- b) organizacja aparatu finansowego, który przesuwają (gromadzi i rozdziela) środki finansowe między podmiotami gospodarującymi i kontroluje przy pomocy pieniądza przebieg procesów materialnych,
- c) ustalenie form przesuwania środków pieniężnych między podmiotami,

- d) ustalenie zakresu płatności przy pomocy pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego oraz ustalenie techniki płatności.

Na tle tej problematyki z łatwością dostrzegamy, że aczkolwiek ciężar polityki gospodarczej ujętej w narodowe plany gospodarcze spoczywa na gospodarce materialnej, to gospodarka finansowa spełnia równie doniosłą rolę w systemie gospodarki planowej ponieważ:

- 1) w sposób bezpośredni przyczynia się do realizacji postulowanych procesów materialnych, jakie winny nastąpić przy wytwarzaniu i podziale dochodu narodowego,
- 2) przy pomocy wspólnej miary dla bogatej różnorodności dóbr i usług ma możliwość ustalenia zasadniczych proporcji między częścią akumulowaną a spożywaną produktu narodowego, co jak wiemy ma zasadnicze znaczenie dla dalszego wzrostu dochodu narodowego.
- 3) przy pomocy tej samej wspólnej miary kontroluje wytwarzanie i podział dochodu narodowego i w związku z tym posiada możliwość oddziaływania na wzrost dochodu narodowego (np. czuwanie nad obniżaniem kosztów własnych, nad odpowiednią wielkością akumulacji, nad nakładami na oświatę, zdrowie itp.).

Z przedstawionej problematyki wynika niemożność oderwania gospodarki finansowej od kierownictwa gospodarki materialnej. W związku z tym naczelne kierownictwo gospodarki materialnej i finansowej musi być wspólne. Należy ono do Rządu. Natomiast w ramach Rządu funkcje gospodarki materialnej i gospodarki finansowej muszą być oddzielone zarówno ze względu na inne metody działania, jak i na kontrolny charakter gospodarki finansowej w stosunku do gospodarki materialnej.

Z koordynacyjnego charakteru gospodarki finansowej wynika jej niepodzielność. Oznacza to postulat koncentracji problematyki finansowej w jednym resorcie. Nie oznacza to jednak, że resort ten powinien wykonywać bezpośredni zarząd na całym obszarze gospodarki finansowej, objętym planami finansowymi.

W celu znalezienia zakresu bezpośredniego zarządu sprawami finansowymi przez resort skarbowy przypatrzmy się systemowi planów finansowych, które obrazują całość zagadnień finansowych. Problematyka finansowa w gospodarce planowej koncentruje się w planach finansowych jako planach wiążących organizacyjnie gospodarkę finansową z procesami ma-

terialnymi ujętymi w plany gospodarcze. W planach finansowych znajdują odbicie tendencje rozwojowe gospodarki narodowej. Nie omawiając w tym miejscu problematyki ogólnego planu finansowego, ograniczymy się jedynie do szkicowego przedstawienia systemu planów finansowych.

W zespole planów finansowych obejmujących całość gospodarki finansowej dostrzegamy:

- a) plany podmiotowe ujmujące gospodarkę finansową poszczególnych podmiotów gospodarujących,
- b) plany przedmiotowe grupujące finansowanie nakładów o tym samym charakterze gospodarczym wszystkich podmiotów gospodarki uspołecznionej, a nawet w niektórych przypadkach podmiotów gospodarki nieuspołecznionej.

Plany przedmiotowe mają charakter koordynacyjny w stosunku do planów podmiotowych, a zatem charakter koordynacyjny ogólny, to jest w skali gospodarstwa narodowego. Plany podmiotowe mają natomiast charakter koordynacyjny wewnętrzny, to jest w obrębie danego podmiotu.

Wśród planów podmiotowych wyodrębnia się, na obecnym etapie rozwoju gospodarki planowej:

- a) budżety:
 - 1) administracji państwowej,
 - 2) administracji samorządowej,
 - 3) ubezpieczeń społecznych,
 - 4) związków zawodowych,
 - 5) instytucji społecznych,
 - 6) ubezpieczeń osobowych i rzeczowych,
 - 7) banków i instytucji oszczędnościowych.
- b) plany finansowe przedsiębiorstw:
 - 1) przedsiębiorstw państwowych,
 - 2) przedsiębiorstw samorządowych,
 - 3) przedsiębiorstw spółdzielczych.

Plany przedmiotowe rozklasyfikować należy zgodnie z następującym układem zagadnień:

- 1) koszty własne,
- 2) finansowanie administracji,
- 3) finansowanie nakładów oświatowych, kulturalnych i socjalnych,
- 4) finansowanie inwestycji,
- 5) finansowanie środków obrotowych.

Nadto należy traktować odrębnie plan finansowy obrotu z zagranicą zarówno w ujęciu walutowym jak i złotowym, jako plan równocześnie podmiotowy i przedmiotowy.

System planów finansowych musi uwzględnić również zagadnienie obiegu pieniężnego, które w gospodarce planowej, przy przestrzeganiu postanowień o jednoci kasy oraz o obrocie bezgotówkowym, sprowadza się do określenia wzrostu obiegu pieniądza gotówkowego. Sprawy te załatwia plan kasowy, który jest instrumentem normującym wysokość i strukturę obiegu gotówkowego. Planu tego nie można zaliczyć do planów podmiotowych, gdyż obejmuje on całość gospodarki narodowej. Nie jest on również planem przedmiotowym w tym znaczeniu, że obejmuje on swą treścią pewną część podzielonego dochodu, gdyż uwzględnia on zarówno pozycje dochodowe (np. płace), jak i typowo obrotowe (np. zakup artykułów rolnych przez gospodarkę uspołecznioną). Jest to jednak plan koordynujący i limitujący plany przedmiotowe.

Wymienione plany finansowe pozwalają na zestawienie ogólnego planu finansowego, będącego — jako koordynacyjne ujęcie tych planów — podstawą polityki finansowej Rządu.

Przeprowadzona wyżej klasyfikacja planów finansowych pozwala na określenie linii postępowania w sprawach bezpośredniego zarządu sprawami finansowymi przez resort finansów. Podczas gdy plany podmiotowe w zasadzie pozostają poza bezpośrednim zarządem resortu finansów, plany przedmiotowe, jako plany koordynacyjne ogólne, powinny być zarządzane przez resort finansów, ponieważ te właśnie plany limitują plany podmiotowe.

W przedstawieniu pełnej problematyki finansowej należy w systemie planów odrębnie potraktować pojęcie budżetu państwowego, który według umowy może objąć dowolną część wyżej wymienionych planów finansowych, a który w praktyce ma tendencję do rozszerzania się na coraz nowe zagadnienia gospodarki finansowej.

W problematyce wszystkich planów finansowych możemy wyodrębnić:

- a) opracowanie planów,
- b) zatwierdzanie planów,
- c) wykonywanie planów,
- d) sprawozdawczość i kontrolę.

Opracowanie planów dzieli się w zależności od typu i zakresu na szereg etapów. Bez względu na uprawnienia i technikę pracy poszczególnych instytucji w zakresie opracowania planów, zatwierdzenie planów może nastąpić tylko w pełnej koordynacji z całością planów finansowych, ujętych w systemie ogólnego planu

finansowego, który z kolei musi być finansowym wyrazem planów gospodarczych (materiałnych). Wykonanie planów należy do właściwych podmiotów gospodarujących. Kontrola wykonywania planów należy do aparatu finansowego,

Organizacja gospodarki finansowej podmiotów działających w gospodarstwie narodowym obejmuje zagadnienia systemu finansowego i rachunkowości, przy czym obydwie te zagadnienia stoją w bezpośrednim związku z formalną stroną planów finansowych, to jest z ich układem.

Te same zagadnienia występują w stosunku do aparatu finansowego, przez który rozumiemy aparat bankowy, aparat skarbowy, (urzędy i kasy skarbowe), aparat ubezpieczeń rzeczowych i osobowych.

Zadania tego aparatu wiążą się z wykonywaniem odpowiednich planów finansowych i formami przesuwania środków finansowych między podmiotami gospodarującymi. Wśród tych form możemy wyodrębnić:

- a) formy bankowe (wkłady — kredyty),
- b) formy skarbowe (podatki, opłaty — dotacje),
- c) inne formy (np. ubezpieczeniowe, udziały w spółdzielniach, składki).

Należy przy tym zaznaczyć, że treść finansowa stosowanych form jest inna dla gospodarki uspołecznionej, a inna dla gospodarki nieuspołecznionej.

2. Zakres działania ministra skarbu

Przedstawione wyżej elementy problematyki finansowej nie mogły być przeniesione bezpośrednio do zakresu działania ministra skarbu. Ustawa z dnia 10 lutego 1949 r., tworząc Państwową Komisję Planowania Gospodarczego, włącza do zakresu jej działania zagadnienia cen i płac, finansów przedsiębiorstw i inwestycji, jako bezpośrednio związanych z rozwojem gospodarczym, wzrostem i podziałem dochodu narodowego. Minister skarbu zachowuje jednak współdziałanie w tym zakresie, co pozwala utrzymać jedność gospodarki finansowej.

Ustawa z dnia 2 lipca 1949 r. stojąc na stanowisku, że minister skarbu realizuje politykę gospodarczą Rządu i sprawuje kierownictwo sprawami finansowymi w gospodarce narodowej przewiduje następujący zakres działania ministra skarbu:

- a) w zakresie cen i płac:
współdziałanie z PKPG co do ustalenia zasad polityki cen i płac,

- b) w zakresie obciążeń finansowych:
sprawy podatków i innych obciążeń publicznych, sprawy społecznego oszczędzania, sprawy pożyczek, sprawy ubezpieczeń rzeczowych i osobowych,

- c) w zakresie planów finansowych:
sporządzenie ogólnego (państwowego) planu finansowego, nadzór nad jego wykonaniem oraz czuwanie nad akumulacją środków finansowych niezbędnych do jego wykonania.

Sprawy planów przedmiotowych, jako planów koordynacyjnych w stosunku do planów podmiotowych, a mianowicie:

- 1) sporządzanie i wykonanie planu finansowania inwestycji,
- 2) sprawy planu kredytowego,
- 3) sprawy planu obrotów płatniczych z zagranicą, bilansu płatniczego i związana z nim gospodarka zagranicznymi środkami płatniczymi, sporządzanie preliminarza budżetowego, wykonywanie budżetu i sporządzanie zamknięć rachunków Państwa, kontrola gospodarki finansowej w dziedzinie gospodarki uspołecznionej,
- d) w zakresie obiegu pieniężnego:
sprawy planu kasowego,
- e) w zakresie organizacji gospodarki finansowej:
współdziałanie z PKPG w zakresie zasad systemu finansowego, normowanie i nadzorowanie rachunkowości we władzach, urzędach i instytucjach państwowych,
- f) w zakresie organizacji aparatu finansowego i techniki obiegu pieniężnego
uprawnienia ministra skarbu dotyczą całokształtu działalności aparatu finansowego i wynikają z podporządkowania ich ministrowi skarbu, jednak ustawa wymienia nadzór nad aparatem bankowym i ubezpieczeniowym,
- g) w zakresie form przesuwania środków finansowych między podmiotami, uprawnienia ministra skarbu wynikają z problematyki planów i obciążeń finansowych.

3. Nowy układ organizacyjny Ministerstwa Skarbu

Podstawą nowego układu organizacyjnego Ministerstwa Skarbu jest przedstawiony wyżej zakres działania ministra skarbu. Elementy problematyki finansowej będącej w zakresie dzia-

lania ministra skarbu podzielono między poszczególne jednostki organizacyjne (departamenty). Łącznie z jednostkami obsługowymi utworzono 15 jednostek organizacyjnych (Gabinet Ministra, Biuro Kadr i 13 departamentów).

Tworząc jednostki organizacyjne i grupując w nich elementy problematyki finansowej wzięto pod uwagę stopień operatywności Ministerstwa Skarbu w danym zakresie. Z łatwością bowiem dostrzegamy, że stosunek Ministerstwa Skarbu do poszczególnych elementów problematyki finansowej może być różny, w szczególności istnieją zagadnienia, które:

- a) są w bezpośrednim zarządzie Ministerstwa Skarbu (np. finansowanie administracji państwowej i nakładów kulturalnych, oświatowych i socjalnych Państwa).
- b) są nadzorowane przez Ministerstwo Skarbu, a znajdują się w bezpośrednim zarządzie aparatu bankowego podległego ministrowi skarbu (np. obroty płatnicze z zagranicą, plan kredytowy, plan kasowy),
- c) nie są nadzorowane przez Ministerstwo Skarbu jako organ ministra skarbu sprawującego kierownictwo sprawami finansowymi w gospodarce narodowej i znajdują się w obecnej fazie rozwojowej poza aparatem ministra skarbu (np. samorząd, ubezpieczenia społeczne, przedsiębiorstwa).

Jednostką koordynującą planowanie finansowe tak od strony materialnej jak formalno-organizacyjnej jest Departament Planowania Finansowego. W związku z tym departament ten sporządza ogólny (państwowy) plan finansowy oraz nadzoruje jego wykonanie, czuwając zarówno nad akumulacją środków finansowych, jak i nad stroną rozchodową poszczególnych planów objętych ogólnym planem finansowym. Sporządzanie planu sfinansowania inwestycji oraz nadzór nad sporządzaniem i wykonywaniem planu kredytowego wiąży Departament Planowania Finansowego bezpośrednio z działalnością aparatu bankowego, zaś współdziałanie ministra skarbu w zakresie cen i płac oraz systemu finansowego i włączanie do ogólnego planu finansowego planów przedsiębiorstw kreślą ramy jego współpracy z Państwową Komisją Planowania Gospodarczego. Drugim odcinkiem pracy tego departamentu jest normowanie obiegu pieniężnego. Szczególną rolę odegra tu nadzór nad planowaniem kasowym i planem kasowym, który będzie sporządzany przez Na-

rodowy Bank Polski poczynając od 1 stycznia 1950 r. W ten sposób Departament Planowania Finansowego obejmuje swym zakresem działania — niezależnie od zagadnienia ogólnego planu finansowego — sprawy tych elementów materialnej problematyki finansowej, która leży poza zakresem działania ministra skarbu oraz tej problematyki, która stanowi treść operacyjną aparatu bankowego.

Zagadnienia obrotów płatniczych z zagranicą i gospodarkę zagranicznymi środkami płatniczymi wraz z odpowiednimi planami i bilansem płatniczym zgrupowano w odrębnym Departamencie Zagranicznym.

Problematyka budżetów publicznych należy do zakresu działania dwóch departamentów: Departamentu Budżetowego dla spraw budżetu państwowego i Departamentu Budżetów Samorządów, Ubezpieczeń i Organizacji Społecznych. Departament Budżetowy uzupełnia Departament Rachunkowo-Kasowy prowadzący centralną księgowość budżetu państwowego, ewidencję długów państwa i zajmujący się sprawami rachunkowości. Należy przy tym podkreślić, że podczas gdy Departament Budżetowy jest jednostką bezpośrednio operatywną w zakresie budżetu państwowego (budżet państwowy jest jedynym planem zarządzanym bezpośrednio w pełni przez Ministerstwo Skarbu), to drugi departament dla spraw budżetów ma w obecnej fazie rozwojowej charakter współdziałający z odpowiednimi władzami poza Ministerstwem Skarbu.

Właśnie ta różna skala uprawnień ministra skarbu w stosunku do zagadnień ujętych poszczególnymi planami finansowymi oraz różne systemy planowania zdecydowały, że układ organizacyjny Ministerstwa Skarbu w zakresie planów finansowych ma charakter podmiotowy, to znaczy dostosowany do poszczególnych planów, nie zaś przedmiotowy to jest dostosowany do przedmiotów finansowania. Powiązanie planów finansowych z planami materialnymi będzie jednak wymagało nowego rozwiązania układu organizacyjnego po linii przedmiotowej, które niewątpliwie będzie możliwe w dalszej fazie rozwojowej. Należy zaznaczyć, że w tym kierunku poszła również ewolucja układu organizacyjnego radzieckiego Ministerstwa Finansów.

Zagadnienie danin publicznych i innych obciążeń finansowych należą do dwóch departamentów a mianowicie: obciążenia gospodarki uspołecznionej do Departamentu Dochodów

Gospodarki Uspołecznionej, zaś obciążenia gospodarki nieuspołecznionej i ludności do Departamentu Podatków. O powstaniu odrębnych departamentów dla gospodarki uspołecznionej i nieuspołecznionej zdecydowała odrębna treść ekonomiczna tych obciążeń i konieczność stosowania odrębnych form (metod) ich poboru.

Departamenty Ubezpieczeń, Cel oraz Likwidacyjny obejmują problematykę wynikającą z ich nazwy.

Zagadnienia aparatu bankowego, a w szczególności organizacji i nadzoru nad aparatem bankowym, techniki bankowej, norm obrotu płatniczego i bezgotówkowego należą do Departamentu Bankowego. Zagadnienia aparatu skarbowego łącznie z obsługą tego aparatu należą do Departamentu Organizacyjno-Administracyjnego. Departament Kontroli Wewnętrznej wykonuje szeroko pojętą kontrolę organizacji, administracji, gospodarki i funkcjonowania jednostek organizacyjnych resortu.

Przedstawiony wyżej układ organizacyjny uzupełnia Biuro Kadr oraz Gabinet Ministra. Do zakresu działania Gabinetu Ministra należy między innymi koordynacja prac ustawodawczych.

Nie uważając za celowe ani też możliwe w ramach niniejszego opracowania przedstawienie szczegółowego zakresu działania poszczególnych departamentów pragniemy naszkicować

zmiany, jakie nastąpiły w dotychczasowym układzie organizacyjnym Ministerstwa Skarbu na skutek reorganizacji. Najważniejszymi zmianami są:

- a) likwidacja Biura Planowania Finansowego i Departamentu Obrotu Pieniężnego i utworzenie Departamentów: Planowania Finansowego, Zagranicznego i Bankowego,
- b) wyodrębnienie z dotychczasowego Departamentu Budżetowego, centralnej księgowości i spraw rachunkowości przez utworzenie Departamentu Rachunkowo-Kasowego oraz wyłączenie z dotychczasowego Departamentu Budżetowego na rzecz innych departamentów spraw inwestycyj, spraw przedsiębiorstw i spraw samorządowych,
- c) utworzenie Departamentu Budżetów Samorządów, Ubezpieczeń i Organizacji Społecznych,
- d) wyodrębnienie z dotychczasowego Departamentu Podatków, podatków i obciążeń finansowych gospodarki uspołecznionej przez utworzenie Departamentu Dochodów Gospodarki Uspołecznionej,
- e) wyodrębnienie z dotychczasowego Departamentu Organizacyjno-Administracyjnego Biura Kadr,
- f) utworzenie Departamentu Kontroli Wewnętrznej.

Mgr Alfred Siebeneichen

ISTOTA I STRUKTURA PLANU FINANSOWEGO OBROTÓW Z ZAGRANICĄ

Zagadnienie planu finansowego obrotów z zagranicą w gospodarce planowej nie zostało dotychczas obszerniej omówione w polskiej publicystyce gospodarczej. Oczywiście artykuł niniejszy nie rości sobie pretensji do zapełnienia tej luki. Sam temat jednak wcielany praktycznie w życie w każdym kraju, którego gospodarka oparta jest na systemie gospodarki planowej, jest dostatecznie dojrzały, aby można było skreślić kilka uwag zasadniczych dotyczących istoty tego planu i jego struktury.

Mówiąc o gospodarce planowej mamy oczywiście na myśli planowanie w rozumieniu socjalistycznym, stosowane w ZSRR i krajach demokracji ludowej. Przyjmujemy jako rzecz do wiadomości, że gospodarka planowa nie jest mo-

żliwa w ustroju prywatno - kapitalistycznym, w którym środki wytwarzania znajdują się w większości w rękach kapitału prywatnego, a gospodarka oparta jest na wolnej konkurencji, swobodzie działania i dążeniu do osiągnięcia osobistego zysku. Nie jest więc również gospodarką planową gospodarka kierowana, nawet przy silnej ingerencji państwa w życie gospodarcze. Natomiast możliwa jest w ustroju przejściowym, gdzie obok sektora uspołecznionego istnieje również sektor drobnotowarowy i sektor prywatno-kapitalistyczny, jednakże pod warunkiem, że sektor uspołeczniony obejmuje co najmniej całość przemysłów kluczowych oraz całość aparatu kredytowego.

1. Plan walutowy i plan rozrachunków krajowych

Plan finansowy obrotów z zagranicą jest jednym z planów szczegółowych państwowego planu finansowego, który jest zbiorczym i koordynującym układem planów finansowych poszczególnych działów gospodarki i administracji.

Zadaniem planu finansowego obrotów z zagranicą jest koordynacja dyspozycji zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi w zakresie płatności powstających w związku z obrotami zagranicznymi. Z tego zadania wynika, że plan finansowy obrotów z zagranicą obejmuje dwie dziedziny:

1. obrót płatniczy z zagranicą (walutowy) oraz
2. rozrachunek w krajowych środkach płatniczych z tytułu obrotów z zagranicą (a więc w Polsce — rozrachunek złotowy).

Odpowiednio też, plan finansowy obrotów z zagranicą dzielić się będzie na plan obrotów płatniczych z zagranicą (który w skróceniu nazywać będziemy **planem walutowym**) oraz na plan rozrachunku krajowymi środkami płatniczymi z tytułu obrotów zagranicznych (który dla uproszczenia nazywać będziemy **planem rozrachunków krajowych**).

Konieczność rozróżnienia tych dwóch planów w ramach planu finansowego obrotów z zagranicą spowodowana jest istotą systemu finansowego w gospodarce planowej. W gospodarce tej jako założenie mamy upaństwowienie podstawowych środków produkcji, a w ustroju socjalistycznym — ujęcie w gospodarkę planową całej produkcji, jak również transportu i banków wchodzących w skład państwowego aparatu finansowego. W obrotach płatniczych z zagranicą bank państwowy posiada wyłączność, a obroty handlowe z zagranicą w ustroju socjalistycznym dokonywane są również wyłącznie przez przedsiębiorstwa państwowe. Rozrachunek pomiędzy tymi przedsiębiorstwami a zagranicą dokonywany jest wyłącznie przez centralną instytucję bankową.

»Podstawą rozrachunków z zagranicą w ZSRR — pisze prof. dr N. Ljubimow *) — są: socjalistyczny monopol handlu zagranicznego — jeden z naczelných ośrodków dyspozycyjnych pań-

stwa radzieckiego — oraz wyłączne prawo Państwowego Banku ZSRR do przeprowadzania operacji i zawierania transakcji złotem i walutą zagraniczną».

Ponadto z zasady wszelkie operacje finansowe z zagranicą dokonywane są przez Państwowy Bank w walutach obcych, podczas gdy waluta krajowa nie występuje jako środek płatniczy w stosunkach z zagranicą. Natomiast rozrachunek krajowy z producentami dokonywany jest z zasady w walucie krajowej, przy czym nie opiera się on wyłącznie na automatycznym przeliczeniu sum fakturowych w walutach obcych na walutę krajową według jednolitych kursów (lub stawek przeliczeniowych), natomiast wchodzą tu również w grę przelewy z innych szczegółowych planów finansowych, lub też na te plany, przede wszystkim w celu odgrozdzenia gospodarki socjalistycznej od fluktuacji cen na rynkach międzynarodowych. Wynikające stąd powiązania obrotów z zagranicą z poszczególnymi planami szczegółowymi planu finansowego wymagają istnienia planu rozrachunku krajowego obok planu walutowego, gdyż tylko plan rozrachunków krajowych daje możliwość ścisłego powiązania płatności w nim ujętych z innymi planami szczegółowymi państwowego planu finansowego.

Podziału na plan walutowy oraz plan rozrachunków krajowych wymaga również szereg dalszych przyczyn wynikających z systemu finansowego przyjętego w ustroju gospodarki planowej. Tak więc obowiązuje tu zasada »jedynego banku«, który finansuje dane przedsiębiorstwo. W stosunkach zagranicznych wynika stąd zasada, że poszczególne przedsiębiorstwa państwowe (np. centrale handlu zagranicznego) nie mogą korzystać bezpośrednio z kredytów zagranicznych chociażby indywidualnie uzyskanych, natomiast kredyty te są przyjmowane przez organa państwowego systemu finansowego, które biorą też na siebie obsługę tych kredytów w stosunku do zagranicy. Natomiast przedsiębiorstwa krajowe są finansowane w ramach planu kredytowego niezależnego od obrotów finansowych z zagranicą.

Z powyższej zasady wynika też, że każde zlecenie płatnicze na zagranicę, dokonywane przez bank centralny musi być poprzedzone wpłatą (przelewem lub obciążeniem rachunku zlecaniodawcy) ekwiwalentu kwoty zleconej do wypłaty za granicą. Ewentualne potrzebne kredyty importowe nie są udzielane przez wydział banku centralnego, pełniący rolę krajo-

*) Patrz przedmowa do pracy G. M. Jelina »Inostrannyje waluty i mechanizm międzynarodowych rozrachunków«. Moskwa, 1946.

wej instytucji rozrachunkowej w obrotach z zagranicą, lecz przez odpowiedni wydział kredytowy lub przez właściwy bank finansujący dane przedsiębiorstwo.

Z drugiej strony — zlecenia wypłat otrzymywane z zagranicy, nie wyłączając zleceń w ramach obrotów clearingowych, są niezwłocznie wykonywane po stronie rozrachunku krajowego, odmiennie niż w krajach kapitalistycznych, gdzie wypłata w clearingu może być opóźniona na skutek »zamrożenia« wpłaty za granicą. Przyjmuje się więc zasadę zupełnego rozdzielenia rozrachunku zagranicznego od rozrachunku krajowego, bank centralny, wypłacając ekwiwalent wpłaconej za granicą w clearingu kwoty »zamrożonej« skupuje tym samym należność w dewizach (kontrolowanych) od beneficjenta, podobnie jak dokonuje transakcji sprzedaży dewiz przez siebie posiadanych zleciodawcom krajowym, w wypadku przekazywania należności za granicę.

Importy i eksporty nieodpłatne nie powodują płatności w obrotach z zagranicą i stanowią przedmiot rozrachunków krajowych, a więc znów łączą się z innymi planami szczegółowymi planu finansowego. Mimo to, te i im podobne pozycje znajdziemy również w planie walutowym, a to w celu umożliwienia porównania planu walutowego z planem rozrachunków krajowych. Osiągamy przez to że strona rozchodowa planu walutowego i strona przychodowa planu rozrachunku krajowego (jak również drugie strony tych planów) będą wykazywały sumy jednakowe.

Z góry jednak możemy zaznaczyć, że pozycje wynikowe obu tych planów będą miały zupełnie odmienne znaczenie. Mianowicie, pozycje wynikowe planu walutowego wykażą nam zwiększenie avoir'ów zagranicznych lub spadek zadłużenia, albo też zmniejszenie należności zagranicznych lub wzrost zadłużenia (w dewizach wolnych lub kontrolowanych). Natomiast plan rozrachunku krajowego wskaże nam ruch pomiędzy tym planem a innymi planami szczegółowymi państwowego planu finansowego.

W ten sposób plan walutowy, zwłaszcza obejmujący krótsze okresy czasu, odpowiednio podzielony na »subplany« według krajów i rodzajów dewiz nabierze charakteru planu operacyjnego, podczas gdy plan rozrachunku krajowego będzie właściwym planem szczegółowym wchodzącym w skład państwowego planu finansowego.

2. Plan obrotów płatniczych z zagranicą

Plan obrotów płatniczych z zagranicą, który nazwalismy w skróceniu planem walutowym obejmuje całokształt płatności w ramach obrotów z zagranicą, a więc zarówno wolnowalutowych jak i clearingowych. Plan ten dawałby jednak niepełny obraz obrotów, gdybyśmy nie włączyli do niego również obrotów kompensacyjnych. Nie chodzi tu bowiem o sposób zapłaty (wolne dewizy, pieniądze zagraniczne, clearing lub kompensata), lecz o całokształt płatności w obrocie z zagranicą. Rzecz prosta, że w ramach tego planu będą nas interesowały również sposoby dokonywania zapłat, jednakże podstawą podziału planu będą przede wszystkim tytuły tych zapłat. Chodzi tu o trzy zasadnicze działy zapłat: a) z tytułu obrotów towarowych z zagranicą, b) — obrotów usługowych i różnych i c) — obrotów kredytowych z zagranicą. Jako płatność w tym planie rozumiemy się dokonanie wypłaty na rzecz zagranicznego kontrahenta, względnie otrzymanie wpłaty od zagranicznego kontrahenta, przez bank krajowy.

Stosownie do powyższego, plan walutowy dzielić się musi na trzy plany szczegółowe, a mianowicie: a) plan obrotów płatniczych z tytułu obrotu towarowego, b) plan obrotów usługowych i różnych i c) plan obrotów kredytowych. Na pierwszy rzut oka uderza tu brak ogólnego działu dotyczącego obrotów kapitałowych posiadających tak duże znaczenie dla krajów kapitalistycznych, gdzie wywóz kapitału, w odróżnieniu od wywozu towarów, nabiera szczególnie ważnego znaczenia. »Dla dawnego kapitalizmu, przy całkowitym panowaniu wolnej konkurencji, typowy był wywóz towarów. Dla najnowszego kapitalizmu, w warunkach panowania monopolów, typowy stał się wywóz kapitału«. (W. Lenin. Imperializm, jako najwyższe stadium kapitalizmu. IV. Wywóz kapitału). Inaczej sprawa przedstawia się w ustroju socjalistycznym. »Rozmiar i kierunek zagranicznych wydatków Państwowego Banku ZSRR — pisze prof. N. Ljubimow (loc. cit.) są tu wyznaczane przez handel zagraniczny Związku Radzieckiego i to w nieporównanie większym stopniu niż w handlu zagranicznym państw kapitalistycznych. Wywóz i przywóz kapitałów, międzynarodowe ruchy złota i zagranicznej waluty, operacje wszelkiego rodzaju papierami wartościowymi itp., które mają bardzo duży wpływ na wzajemne stosunki pomiędzy kraja-

mi kapitalistycznymi, wchodzi do obrotu płatniczego ZSRR tylko o tyle, o ile są związane z handlem zagranicznym».

Z tego też względu obroty kapitałowe oraz inne o charakterze wyjątkowym (oprócz kredytów towarowych) nie są typowe dla ustroju socjalistycznego i nie znajdują wyrazu w normalnych obrotach z zagranicą, a tym samym w planie tych obrotów. Wyjątkowe obroty majątkowe, nie posiadając większego znaczenia mogą znaleźć swe miejsce w pozycji »różne« działu drugiego.

3. Plan płatności z tytułu obrotu towarowego z zagranicą

Plan ten jest zestawieniem wpływów i wydatków z tytułu obrotu towarowego z zagranicą, włączając w to zarówno obroty wolnodewizowe, jak i clearingowe (w dewizach kontrolowanych) oraz kompensacyjne.

Włączenie do tego planu obrotów kompensacyjnych, o czym wspomnieliśmy już wyżej, mimo, że transakcje kompensacyjne w zasadzie nie powodują ruchu walutowego, spowodowane jest koniecznością powiązania planu walutowego z innymi planami, a w szczególności z planem handlu zagranicznego i z planem rozrachunków krajowych. Zresztą wartości wymienionych w kompensacie towarów, równoważąc się w założeniu po stronie przychodowej i rozchodowej planu płatniczego nie wpływają na saldo tego planu.

Jest rzeczą jasną, że plan walutowy obrotów towarowych z zagranicą jest ściśle powiązany z planem obrotów towarowych z zagranicą i że oba te plany są wzajemnie od siebie zależne. Nie wchodzimy w tym miejscu w omawianie metod sporządzania obu tych planów, co winno by stanowić przedmiot obszerniejszego, specjalnego opracowania. Zatrzymamy się jedynie nad wyceną obrotów towarowych, które w planie obrotów towarowych z zagranicą oparte są na jednolitej zasadzie, a mianowicie: według cen franco granica kraju planującego. Celem wyprowadzenia z planu handlu zagranicznego wielkości obrotów płatniczych, konieczne jest odpowiednie przeliczenie cen handlu zagranicznego, uwzględniając różnicę pomiędzy wartością kontraktową eksportu, względnie importu a wartością franco — granica.

Przy eksporcie różnica ta stanowić będzie sumę ponoszonych przez krajowego eksportera kosztów transportu zagranicznego i kosztów dodatkowych, jak ubezpieczenie, prowizje itp. Przy imporcie będą to odpowiednie koszty ponoszone przez importera, nie włączone do ceny fakturowej.

Z punktu widzenia płatniczego konieczne będzie ponadto rozróżnienie tych kosztów w zależności od tego, czy dotyczą one np. kosztów transportu morskiego na okrętach zagranicznych czy też krajowych lub też np. kosztów transportu lądowego w walucie krajowej czy też w walutach zagranicznych.

Potrzeba powiązania planu finansowego obrotów z zagranicą z planem inwestycyjnym wymaga wyodrębnienia importu inwestycyjnego, z rozbiciem wydatków na dotyczące dostaw przed okresem planu, dostaw dokonanych w okresie planu i dostaw, które nastąpią po okresie planu. Podobnie konieczne jest uchwycenie wartości dostaw inwestycyjnych w okresie planu, które zostały już w poprzednich okresach zapłacone oraz dostaw kredytowych, płatnych w następnych okresach.

4. Plan obrotów płatniczych z tytułu obrotów usługowych i różnych

Plan obrotów płatniczych z tytułu obrotów usługowych i różnych obejmuje wartości usług i różnych świadczeń dokonanych przez kraj planujący na rzecz zagranicy i odwrotnie, nie objęte planem płatności z tytułu obrotu towarowego. Wchodzi tu więc przede wszystkim usługi tego rodzaju, jak transport i komunikacja, a więc usługi kolejowe, transport osób i towarów, wynajem wagonów itp., usługi floty handlowej, usługi świadczone na rzecz okrętów cudzoziemskich w portach krajowych (remonty, bunkier, trymerka, shiphandlerka, opłaty portowe, prowizje maklerskie itp.), usługi lotnicze, usługi pocztowo - telekomunikacyjne, usługi ekspedycyjne, ubezpieczenia itd.

Innego rodzaju płatność stanowią odsetki od kredytów zagranicznych. Dochody z tytułu udzielonych kredytów, zagranicznych inwestycji (np. dywidendy), różnego rodzaju operacji bankowych itp. mają poważne znaczenie w obrotach płatniczych krajów kapitalistycznych. Inaczej przedstawia się ta sprawa w ustroju socjalistycznym, względnie krajów demokracji ludowej, zdążających do tego ustroju, które nie bazują swej gospodarki na wywozie kapitałów.

Pozycja ta zmienia tu swój charakter i jest raczej powiązana z kredytami związanymi z obrotem towarowym.

Do innych płatności, wchodzących do tego planu, należą: podróże zagraniczne, utrzymanie placówek dyplomatycznych i konsularnych, przedstawicielstw handlowych, składki do instytucji międzynarodowych, następnie renty i emerytury, wynagrodzenia za pracę, honoraria za usługi zawodowe, prawa autorskie, patenty, licencje, książki i czasopisma, wynajem filmów, dary pieniężne dla instytucji charytatywnych i osób prywatnych itp.

Jak już wspomnieliśmy wyżej, do tego planu włączyć możemy nie często powstające obroty z tytułu sprzedaży lub zakupu majątku lub praw majątkowych, które w ustroju kapitalistycznym zaliczane są do obrotów kapitałowych i mają tam poważne znaczenie.

5. Plan obrotów płatniczych z zagranicą z tytułu obrotów kredytowych

Plan ten obejmuje: a) wykorzystanie kredytów zagranicznych w środkach płatniczych lub też przy kredytach towarowych — ich równowartości zaciąganych, względnie udzielanych przez państwo, banki, przedsiębiorstwa społeczne i inne osoby prawne, i b) spłaty rat kapitałowych zaciągniętych względnie udzielonych.

Do kredytów zagranicznych, podlegających spłacie w okresie planu zaliczyć należy również zasadniczo salda na rachunkach clearingowych, gdyż założeniem clearingu bilateralnego jest równowaga wzajemnych obrotów płatniczych w okresie umownym.

Jeżeli umowa nie przewiduje wyraźnych kredytów towarowych lub innych, spłacalnych w dalszych okresach, nie ma słusznej podstawy do traktowania t.zw. kredytów technicznych (operacyjnych) jako podstawy do planowania nierównowagi wzajemnych obrotów w okresie planu. Tylko w wypadku, gdy czas trwania umowy, przewidującej kredyt operacyjny, przekracza okres planu i kiedy ze względu na sezonowość obrotów towarowych istnieje pewność czasowego wydatnego wykorzystania kredytu technicznego przez jedną ze stron, okoliczność ta powinna być wzięta pod uwagę w planie, z tym, że powstałe stąd saldo zostanie wyrównane w następnym okresie planu. Tego rodzaju kredyt techniczny staje się bowiem swego rodzaju kredytem towarowym.

6. Bilansowanie planu finansowego obrotów z zagranicą

Plan finansowy obrotów z zagranicą musi wykazywać wyrównanie strony przychodowej i rozchodowej. Zadaniem organów planujących będzie więc odpowiednie skoordynowanie poszczególnych elementów zarówno strony przychodowej jak i rozchodowej planu, aby osiągnąć ten konieczny wynik. Oczywiście, że zadanie to nie leży bynajmniej w dziedzinie rachunkowo-buchalteryjnej, lecz stanowi wysoce skomplikowane zadanie polityczno-gospodarcze, tym bardziej złożone, że zachodzi tu, zwłaszcza przy braku wymienialności walut i oparciu większości obrotów o system bilateralny, duża współzależność zarówno strony przychodowej od rozchodowej i odwrotnie, jak również zależność funkcjonalna poszczególnych działów po każdej stronie pomiędzy sobą.

Nie wchodząc tu w szczegółowe omówienia tych wzajemnych współzależności, możemy ograniczyć się do stwierdzenia, że, co wynika z samego ustroju gospodarki socjalistycznej, najważniejszymi pozycjami w planie będą obroty towarowe i pozycje z tymi obrotami związane. Plan płatności wynikający z wymiany usług (nie objętych planem płatności towarowych) będzie zawierał szereg pozycji mało elastycznych (np. odsetki od kredytów zagranicznych, utrzymanie przedstawicielstw za granicą, transport, komunikacja itp.) Również plan obrotów kredytowych zawiera niektóre pozycje sztywne, wynikające z już zaciągniętych zobowiązań, jak np. spłaty rat kapitałowych kredytów zagranicznych długoterminowych, i inne zobowiązania z tytułu umów państwowych (np. odszkodowania z tytułu zagranicznych obiektów znacjonalizowanych) itp. Te wszystkie wydatki, jeżeli nie znajdują pokrycia w przewidzianych przychodach z usług świadczonych zagranicy oraz z tytułu operacji kredytowych, powinny znaleźć pokrycie w nadwyżce przychodów z tytułu obrotów towarowych.

Jeżeli nie chcemy lub nie możemy sięgnąć do rezerw złota lub zapasów wolnych dewiz i jeżeli pokrycie ewentualnego deficytu nie może nastąpić drogą zaciągnięcia nowych kredytów zagranicznych, pozostaje sposób pokrycia go przez nadwyżkę wpływów z eksportu towarowego, a więc powiększenie eksportu lub też — jako środek ostateczny — zmniejszenie importu. Zazwyczaj umowy dotyczące zaciągania kredytów towarowych przewidują spłatę przy pomocy eksportu towarowego i dają pod-

stawy formalne do zwiększenia wywozu, a więc doraźnie do osiągnięcia dodatniego salda bilansu handlowego. Gdyby jednak warunki gospodarcze w kraju lub za granicą nie sprzyjały temu rozwiązaniu i gdyby zaciągnięcie nowych kredytów zagranicznych okazało się niemożliwe lub mało prawdopodobne, konieczna byłaby redukcja importu, chyba że kraj planujący ma możliwość pokrycia deficytu przy pomocy zużycia na ten cel avoir'ów zagranicznych lub rezerw złota.

Rzecz prosta, że plan płatniczy może przewidywać i tego rodzaju ewentualność, zawierając końcową, saldującą pozycję przewidującą zmniejszenie należności zagranicznych lub wzrost zadłużenia. W razie nadwyżki przychodów z tytułu obrotów towarowych, usługowych i kredytowych, bilansującą pozycją będzie wynik odwrotny — zwiększenie należności zagranicznych lub spadek zadłużenia.

Skoro mowa o należnościach zagranicznych, o ich zmniejszeniu lub zwiększeniu, pamiętać należy że w skład należności nie wchodzi elementy jednorodne. W szczególności konieczne jest odróżnienie należności w dewizach wolnych i w dewizach kontrolowanych będących wynikiem obrotów clearingowych. Tych dewiz kontrolowanych, znajdujących się na rachunkach clearingowych, nie można z reguły zużyć na pokrycie zobowiązań w innych krajach, wobec czego nie stanowią one wspólnej puli swobodnie rozporządzalnych należności, lecz są związane kierunkowo z odpowiednim krajem partnera clearingowego. Wobec tego, pomimo posiadania znacznych rezerw w postaci avoir'ów clearingowych, może zająć konieczność ostatecznego zbilansowania planu przy pomocy wolnych dewiz lub złota w odniesieniu do innych krajów.

Może więc zająć wypadek jednoczesnego zwiększenia należności zagranicznych w dewizach kontrolowanych oraz zmniejszenia należności zagranicznych w dewizach wolnych, o czym nie należy zapominać przy układaniu planu walutowego.

Również w zakresie dewiz kontrolowanych, ponieważ rozrachunek w clearingu jest bilateralny i saldo clearingowe w jednym kraju, nie może być z reguły zużyte na płatności w innym kraju, nie można operować ogólnym saldem dewiz kontrolowanych, lecz należy salda traktować indywidualnie według krajów. Tu również może zająć wypadek jednoczesnego wzrostu należności clearingowych w jednym

krajach i spadku należności clearingowych lub nawet zadłużenia w innych, co nie upoważnia do wyciągania ostatecznego, wspólnego salda i opierania na nim wniosków co do możliwości płatniczych w stosunku do zagranicy jako całości.

7. Plan rozrachunków krajowych z tytułu obrotów zagranicznych

Plan rozrachunków krajowych z tytułu obrotów zagranicznych sporządzany jest w walucie krajowej na podstawie danych planu obrotów płatniczych z zagranicą i obejmuje, podobnie jak ten plan, obroty płatnicze z tytułu: a) obrotów towarowych, b) obrotów usługowych i różnych i c) obrotów kredytowych. Plan rozrachunków krajowych jest odbiciem planu walutowego z tym, że przychód planu walutowego jest rozchodem planu rozrachunków krajowych, a rozchód — przychodem drugiego planu. Że tak jest, wynika z zasady, o jakiej mówiliśmy w pkt. 1 oraz z odpowiedniej struktury planu walutowego.

Przypominamy więc, że każde zlecenie płatnicze na zagranicę musi być niezwłocznie pokryte wpłatą ekwiwalentu w walucie krajowej, a z drugiej strony — każde zlecenie wypłaty, otrzymane z zagranicy, jest — bez względu na ewentualne »zamrożenia« — niezwłocznie rozliczane w kraju. Każdy import kredytowy musi być niezwłocznie uregulowany przez importera krajowego, a odnośny kredyt zagraniczny przejmowany jest przez organa państwowego planu finansowego. Importy i eksporty nieodpłatne, jakkolwiek nie powodują płatności w obrotach z zagranicą, przeprowadzane są również formalnie przez plan walutowy. Wszystko to powoduje, że osiąga się zgodność planu walutowego z planem rozrachunków krajowych, po przeliczeniu kwot w zagranicznych środkach płatniczych planu walutowego, na walutę krajową.

Jak to powiedzieliśmy wyżej plan rozrachunków krajowych z tytułu obrotów zagranicznych ma jako zadanie powiązanie tych płatności z innymi planami systemu finansowego. Tak więc, płatności wynikające z importu i eksportu towarowego wiążą się z planem przedsiębiorstw państwowych i spółdzielczych; wpłaty i wypłaty z tytułu usług — z budżetem państwowym, ubezpieczeń, instytucji społecznych, planem przedsiębiorstw, operacji bankowych itp.; obroty kredytowe — z budżetem, planem operacji bankowych, planem przedsiębiorstw (zaliczki) itp.

Z planem operacji bankowych wiązą się też wpływy względnie wypłaty z tytułu przewidywanego zmniejszenia się lub wzrostu należności od zagranicy. Zmniejszenie się należności od zagranicy jest czynnikiem zmniejszającym nadwyżkę rozchodów w planie rozrachunków krajowych i oznacza zmniejszenie emisji (i odwrotnie). Znajdujemy więc tu potwierdzenie, że zwiększenia zapasu dewiz, nie oznacza zwiększeniu dochodu narodowego, lecz jego zmniejszenie, gdyż w tym wypadku plan rozrachunku krajowego musi być zasilony z planu operacji bankowych, w środki potrzebne dla zrównoważenia planu rozrachunku krajowego.

8. Uwagi końcowe

Plan obrotów płatniczych z zagranicą, jako część składowa państwowego planu finansowego, a tym samym narodowego planu gospodarczego może być opracowany na różne okresy czasu, zależnie od potrzeb polityki gospodarczej kraju. Dlatego może on być pomyślany jako plan wieloletni, roczny lub też na krótsze okresy czasu, a wtedy przyjmuje charakter planu operatywnego. Rzecz prosta w planach krótkofalowych większą rolę będzie miał determinizm, podczas gdy w planach długofalowych posiadających szerszą perspektywę czasu, większa rola przypadnie polityce. »Jeżeli każdy plan — pisał Strumilin we wstępie do Planu Perspektywistycznego — ma stanowić amalgamat przewidywania elementów obiektywnie koniecznych z planowaniem elementów pożądaných, to przewidywanie zajmuje dominujące miejsce w planach rocznych, a planowe kierownictwo — w planach kilkuletnich.«

Plany te nie mogą być jednak traktowane tylko jako instrukcje. W szczególności plany stanowiące syntezę poszczególnych planów, po zatwierdzeniu przez właściwe władze państwowe stają się planami operacyjnymi o mocy obowiązującej dla wszystkich gałęzi działalności państwa.

W ustroju socjalistycznym, gdzie handel zagraniczny jest upaństwowiony, podobnie jak przemysł, transport i banki, plan finansowy obrotu z zagranicą w zakresie obrotu towarowego i (w znakomitej większości) usług, będzie dotyczył przedsiębiorstw względnie instytucji państwowych. Dlatego kraj o gospodarce opartej na planowaniu będzie miał możliwości skutecznej i efektywnej dyspozycji w stosunku do własnego gospodarczego aparatu.

Kraj taki nie będzie miał jednak bezpośredniego wpływu na swoich partnerów zagrani-

cznych. Jeżeli obroty zagraniczne tego kraju dokonywane są w znacznej lub przeważającej części z krajami o ustroju prywatno-kapitalistycznym, wówczas kraj o gospodarce planowej nie tylko że nie posiada możliwości bezpośredniej dyspozycji w zakresie wykonania np. zawartych w ramach planu państwowych umów handlowych przez kontrahentów zagranicznych, lecz ponadto musi się liczyć z faktem, że jego partner również nie posiada lub nie chce posiadać tej bezpośredniej dyspozycji w stosunku do własnego aparatu gospodarczego.

Stanowi to niewątpliwie trudność przy wykonywaniu planu, którego przewyciężenie może tylko ułatwić fakt, że handel zagraniczny w ustroju socjalistycznym jest świadomie kierowany, występuje na zewnątrz jednolicie, posiada elastyczność pod względem cen i rozmiarów transakcji i ma za sobą silne zaplecze gospodarki socjalistycznej i jej zasoby. Oczywiście, rozmiary trudności, jakie mogą powstać, zależą w dużym stopniu również od znaczenia handlu zagranicznego dla gospodarki narodowej danego państwa. Im większy jest udział obrotów z zagranicą w gospodarce narodowej danego kraju, tym silniejsze perturbacje może wprowadzać do narodowego planu gospodarczego niepewność lub zmienność wykonania przewidzianego planu finansowego obrotów z zagranicą.

Toteż zrozumiała jest tendencja krajów o gospodarce planowej do rozwijania obrotów zagranicznych przede wszystkim z krajami o takiejże gospodarce, gdyż tylko te kraje, w miarę doskonalenia systemu planowania gospodarczego, mogą dać potrzebne gwarancje wykonania planu obrotów z zagranicą. Nie dają tej gwarancji kraje prywatno-kapitalistyczne, nawet nieraz w wypadku jednoczesnego zawarcia między państwowymi umów handlowych i kontraktów prywatno-prawnych, co zresztą praktycznie na dłuższe okresy nie zawsze jest możliwe.

Tym bardziej więc nie należy zapominać o ważkim czynniku, który w stosunkach z zagranicą może odgrywać rolę asekuracji przed zniekształceniem planów obrotu z zagranicą, w toku ich wykonywania. Tym czynnikiem są rezerwy zarówno materiałowe, posiadane w kraju, jak też rezerwa dewiz i złota. Toteż plan płatności z zagranicą powinien uwzględniać i ten moment, bądź przewidując gromadzenie tych rezerw, bądź też nie wyczerpując tych rezerw dla wyrównania deficytów.

Nakładem „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ ukazały się następujące wydawnictwa i są do nabycia we wszystkich księgarniach.

I

Dr M. R. WYCZAŁKOWSKI

INSTYTUCJE GOSPODARCZE NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

1946 r.

Str. 64

II

Dr JÓZEF ŚWIDROWSKI

ISTOTA I SPOSOBY DOKONYWANIA ZAPŁAT MIĘDZYPANSTWOWYCH

1947 r.

Str. 146

III

Dr KAZIMIERZ SECOMSKI

PODSTAWY POLITYKI INWESTYCYJNEJ

1947 r.

Cz. I, II, i III.

IV

TADEUSZ DIETRICH

ELEMENTY POLITYKI FINANSOWEJ POLSKI WSPÓŁCZESNEJ

1947 r.

Str. 71

V

W. BATYRIEW, M. USOSKIN

SYSTEM BANKOWY Z. S. R. R.

1949 r.

Str. 160

Prenumerata kwartalna zł 300.—. Wpłaty przekazami pocztowymi, lub w instytucjach bankowych na rachunek żyrowy „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ Nr 2 w Wydziale Walutowym N. B. P. w Warszawie oraz w Urzędach Pocztowych na P. K. O. na konto „Wiadomości N. B. P.” Warszawa Nr 1 — 6753. W treści przekazu pocztowego, bankowego lub na P. K. O. należy podać: „Wiadomości N. B. P.” prenumerata oraz nazwisko i adres prenumeratora.

Wydawca: Narodowy Bank Polski

Redakcja i Administracja: Narodowy Bank Polski, Wydział Ekonomiczny, Warszawa, Złota 1.